

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav českých dějin

Diplomová práce

Lenka Nemravová

Míšeňský markrabě Vilém I. s Lucemburky i proti nim
William I, Margrave of Meissen, with Luxembourgs or against them

V Praze 2017

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Lenka Bobková, CSc.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala své vedoucí práce paní prof. PhDr. Lence Bobkové, CSc. za její vstřícný přístup, odborné vedení a veškerý čas, který mi věnovala. Srdečně děkuji též mé rodině a přátelům za vytrvalou podporu. Velké poděkování si zaslouží zvláště Marcus Handke, M.A., který se mnou vždy ochotně diskutoval a pomáhal shánět v Čechách špatně dostupnou literaturu a prameny. V neposlední řadě děkuji Mgr. Kristýně Kaucké, Ph.D. a Bc. Anně-Marii Rabové za pečlivé čtení mých textů.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 30. dubna 2017

Lenka Nemravová

Abstrakt

Předkládaná diplomová práce se zabývá politikou míšeňského markraběte Viléma I. zvaného Jednooký (1343–1407) vůči Českému království a jeho vztahem k vládnoucí dynastii Lucemburků. Pozornost je zaměřena na jeho sňatek s Alžbětou Lucemburskou (Moravskou), jeho pobyty na císařském dvoře Karla IV. a následně na jeho vlastní expanzivní politiku vůči Václavovi IV. Důraz je kladen také na jeho vztahy k ostatním členům lucemburského rodu, zvláště k moravskému markraběti Joštovi. Reflektována je i osobnost markraběnky Alžběty (1355–1400), jíž se v historiografii zatím mnoho pozornosti nedostalo. Práce vychází především z pramenů diplomatického charakteru české a míšeňské provenience, ale využívány jsou i zápisy z kronik či klášterní anály.

Práce je zároveň příspěvek k posouzení politiky Václava IV. a k charakteru vztahů mezi Lucemburky.

Klíčová slova: Vilém I. Míšeňský, Alžběta Lucemburská (Moravská), Lucemburkové, Wettini, Míšeňsko, Braniborsko, svatební smlouva

Abstract

This thesis deals with the politics of the Margrave of Meissen, William I the one-eyed (1343–1407), towards the Kingdom of Bohemia and his relationship to the ruling dynasty of the House of Luxemburg. Particular attention is paid to his marriage to Elizabeth of Luxembourgh (Elizabeth of Moravia), his stays at the imperial court of Charles IV and subsequently his own expansive politics towards Wenceslaus IV. Emphasis is also given to his relationships to the other members of the House of Luxembourgh, especially Margrave Jobst of Moravia. It also reflects upon the personality of Margravine Elizabeth (1355–1400), who has so far been rather overlooked in historiography. The thesis is based primarily on sources of a diplomatic nature and of Czech and Meissen provenance, but also draws upon records from chronicles and monastic annals.

This thesis is also a contribution to the assessment of the politics of Wenceslaus IV and the nature of relationships between members of the House of Luxembourgh.

Keywords: William I of Meissen, Elizabeth of Luxembourgh (Elizabeth of Moravia), House of Luxembourgh, House of Wettin, Margravate of Meissen, Brandenburg, marriage contract

Obsah

Seznam zkratek	8
Úvod.....	9
1. Rozbor pramenů, literatury a metodologická východiska	12
2. Mocenský vzestup míšeňských markrabí z rodu Wettinů	16
2. 1 Dějiny rodu do poloviny 14. století.....	16
2. 2 (Spolu)vláda míšeňských bratrů.....	24
2. 2. 1 Rodina Fridricha II. Vážného	24
2. 2. 2 Fridrich III. Přísný poručíkem.....	28
2. 2. 3 Pokusy o společné vládnutí	32
2. 2. 4 Rozkol s císařem a následné usmíření.....	34
3. Míšeňský markrabě Vilém I. s Lucemburky i proti nim.....	39
3. 1 Nejmladší syn míšeňského markraběte	39
3. 2 První kroky na politické scéně	41
3. 3 Sňatek s Alžbětou.....	42
3. 4 Na císařském dvoře	44
3. 5 Tažení do Itálie.....	50
3. 6 Společně s bratry	52
3. 7 Smrt císaře Karla IV. a následný vývoj	56
3. 8 Pánem Míšeňska.....	58
3. 9 Alžbětiny statky	61
3. 10 Vilémovy první územní zisky a zástava Braniborska	64
3. 11 Zajetí krále Václava IV. roku 1394 a následující vývoj.....	66
3. 12 Pobyty na pražském dvoře v letech 1396 a 1397	70
3. 13 Jednání s moravskými bratry	74
3. 14 Sesazení Václava z římského trůnu.....	76
3. 15 Smrt míšeňské markraběnky a následné zhoršení vztahů	77
3. 16 Obležení Prahy v létě roku 1401	80
3. 17 Purkrabí z Donína a další územní zisky	81
3. 18 Smrt jednoookého markraběte	85
Závěr	88
Prameny a literatura	92
1. Prameny.....	92
1. 1 Nevydané prameny	92

1. 2 Vydané prameny.....	92
2. Literatura	95
PŘÍLOHY	103

Seznam zkratek

AČK	Archiv České koruny
CDB	Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae
CDM	Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae
CDSR	Codex diplomaticus Saxoniae Regiae
FRB	Fontes zrum Bohemicarum
HStADD	Sächsisches Staatsarchiv, Hauptstaatsarchiv Dresden
MGH	Monumenta Germaniae Historica
MVB	Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia
NA	Národní archiv Praha
NASG	Neues Archiv für Sächsische Geschichte und Altertumskunde
RBM	Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae
RCDB	Codex diplomaticus Brandenburgensis
RI	Regesta imperii

Úvod

Předkládaná diplomová práce si klade za cíl představit politické strategie míšeňského markraběte Viléma I. zvaného Jednooký (1343–1407) ve vztahu k římskému císaři Karlu IV., jeho synu Václavu IV. a moravskému markraběti Joštovi. Vilémova osobnost není v českém prostředí příliš známá a do nedávné doby tomu tak bylo i v německé historiografii. Přitom to byl právě tento míšeňský markrabě, který dosáhl nemalých územních úspěchů na úkor Českého království a česko-míšeňskou, resp. česko-saskou hranici posunul téměř na dnešní linii.¹ V důsledku finančních pohledávek vůči moravskému markraběti Joštovi dostal do zástavy i celé Braniborsko.

V literatuře týkající se obecně Wettinů je Vilém spojován s položením základních kamenů nového mocenského postavení rodu, které završil jeho synovec Fridrich IV. (1370–1428) získáním titulu saského kurfiřta. Zmiňován bývá také v souvislosti s přenesením rodové hrobky z kláštera Altzelle do míšeňského chrámu a občas jsou zdůrazňovány některé jeho územní zisky na přelomu 14. a 15. století. Přitom Vilémova politická dráha započala již v padesátých letech 14. století. Sňatkem s Alžbětou, dcerou Jana Jindřicha Lucemburského, se dostal i na dvůr jejího strýce Karla IV. Tato svatba byla důsledkem dobré spolupráce Wettinů s Lucemburky, která se datovala již od roku 1349. Na císařském dvoře se naučil mnohé politické dovednosti, které dokázal později zúročit. Až na menší rozepře si oba rody udržely za vlády Karla IV. dobré vztahy. Opačná situace nastala, když se samostatné vlády ujal Václav IV.

Proč k této změně došlo? Byly skutečně vztahy s Karlem IV. tak dobré? Jak se míšeňský markrabě choval při zajetí Václava roku 1394 nebo při jeho sesazení z římského trůnu? Jakou úlohu sehrávala na politické šachovnici Vilémova manželka Alžběta Moravská? Jaká byla role samotného Viléma v rodině míšeňských Wettinů v souvislosti se zahraniční politikou? To jsou jen některé otázky, na které se snaží tato práce odpovědět.

Vzhledem k širokospektré činnosti markraběte Viléma, jejíž popis by vydal na samostatnou monografii, je předkládaná práce zaměřena především na jeho vztahy s lucemburským rodem s jistými přesahy do celkové situace ve střední Evropě, především v říši. Zdůrazňovány jsou také některé lokální záležitosti, které měly na vývoj vztahů mezi

¹ Dnešní podobu získala hranice již roku 1459, kdy byla v Chebu uzavřena mírová smlouva mezi rodem Wettinů a českým králem Jiřím z Poděbrad. Její součástí bylo i ustanovení hranice na hřebeni Krušných hor a uprostřed Labe. O chebské smlouvě více Andrea DIETRICH – Birgit FINGER – Lutz HENNIG, *Als Weesenstein noch böhmisch war... Der Vertrag zu Eger 1459 und die Geschichte des sächsisch-böhmischen Grenzraumes*, Müglitztal 2011.

oběma rody vliv. Stranou zůstává Vilémova aktivita v rámci míšeňského markrabství, jeho postoj k řádu německých rytířů a částečně také jeho činnost v Braniborsku.

Dále je nutné objasnit, že v textu práce jsou používány geograficko-politické termíny, které se neshodují se současnými. Jedná se především o Míšeňsko. Toto označení lze vztáhnout na prostor bývalé míšeňské marky, která vznikla v 10. století a jejímž centrem se stala Míšeň se zdejším hradem vybudovaným okolo roku 929. Až v pozdějších staletích bylo toto původní sídlo zastíněno Drážďany. Dnes se pro danou oblast používá označení Sasko. Ale ve 14. století se Saskem, či přesněji Saským vévodstvím, rozumělo území na středním Labi kolem Wittenbergu.² Jeho držitel patřil mezi sedm říšských kurfiřtů. Wettini Saské vévodství dostali po vymření zdejších Askánců od Zikmunda Lucemburského v roce 1423.

Diplomová práce je rozčleněna do tří kapitol. Po úvodu a první kapitole týkající se rozboru pramenů a literatury se již text věnuje samotnému rodu Wettinů, jehož dějiny ve středověku nejsou v českém prostředí příliš známy, se zaměřením na nastínění rodové politiky. Podrobněji je představeno početné potomstvo Fridricha II. a následně jsou vylíčeny dějiny Wettinů do roku 1381 i ve vztahu k Lucemburkům jako českým i říšským panovníkům. V těchto více jak třiceti letech se několikrát změnil vládnoucí markrabě na míšeňském území a ani jednou se tak nestalo kvůli úmrtí. Jak bude ukázáno, nejprve byl poručníkem celého rodu nejstarší Fridrich III. Poté se bratři neúspěšně střídali ve vládnutí, aby se vyhnuli poslední možnosti – rozdělení rodových zemí. Nakonec však jejich snahy vyšly na prázdno.

Jádro práce tvoří třetí kapitola, která se zabývá politickým životem Viléma Jednookého. Nejprve se časově vrací zpět a popisuje první Vilémovy kontakty s dvorem, politická jednání, na kterých byl mladý markrabě přítomen, i jeho účast na druhé římské jízdě. Aktivita mladého Wettina byly totiž místy odlišné od jednání jeho bratrů. Po uzavření dohody v Chemnitz, v níž si žijící členové rodu rozdělili rodové državy, se práce týká Vilémovy samostatné vlády coby míšeňského markraběte v letech 1382–1407, jeho postojů a jednání nejen s římským králem Václavem IV., jeho moravskými bratranci Joštem a Prokopem, ale i se zhořeleckým vévodou Janem. Popsány jsou územní zisky, kterých markrabě dosáhl, a také zapojení Vilémovy manželky Alžběty Moravské do diplomatických jednání. Připomenutí této příslušnice rodu Lucemburků tvoří malý příspěvek k osudu poněkud

² Karlheinz BLASCHKE, *Geschichte Sachsens im Mittelalter*, Berlin 1990, s. 17, 57–60.

opomíjené markraběnky.³ Ve zkratce je také nastíněn vývoj, jímž se míšeňské markrabství ubíralo po smrti ambiciózního markraběte Viléma.

³ Alžběta je v české historiografii reflektována většinou velice stručně jako dcera Jana Jindřicha a Markéty Opavské v souvislosti s výpočtem narození jí a jejích sourozenců či jako manželka míšeňského markraběte. V lepším případě je zmiňována při zástavě Braniborska. Srov. Jiří SPĚVÁČEK, *Karel IV. Život a dílo (1316–1378)*, Praha 1979; Milena FLODROVÁ, *Lucemburská dynastie*, in: *Moravští Lucemburkové 1350–1411*, Sborník prací muzea města Brna, Brno 2000, s. 13–36; Jiří SPĚVÁČEK, *Václav IV. (1361–1419). K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986; Jaroslav MEZNÍK, *Lucemburská Morava 1310–1423*, Praha 2001.

1. Rozbor pramenů, literatury a metodologická východiska

Zvolené téma se opírá především o prameny diplomatické povahy z drážďanského Hauptstaatsarchivu. Pro sledované období existují edičně vydané listiny teprve od roku 1381.⁴ Pro předcházející fázi Vilémova života lze využít registry, které v relativně nedávné době zpracoval Eckhart Leisering.⁵ V některých případech však stručný popis daného dokumentu nestačil, a proto jsou využity i originály archiválií, které se dochovaly buď přímo jako listiny, nebo formou kopií.⁶ Z dalších edičně zpracovaných archiválií jsou pro období Karlovy vlády využity *Regesta Imperii VIII* a *Regesta diplomatica nec non epistolaria regni Bohemiae et Moraviae*, které jsou prozatím dovedeny pouze do roku 1366.⁷ Pro vládu Karla IV. a zvláště pak jeho syna Václava IV. je používán listinný materiál z tzv. moravského diplomatáře.⁸ Práce je také doplněna prameny narativní povahy, klášterními anály nebo městskými účty.⁹

V německé historiografii byl Vilém, jak již bylo naznačeno, dlouho opomíjen. Svou vinu na tom může mít i 19. století, které na tohoto míšeňského markraběte z vedlejší rodové linie téměř zapomnělo, a proto ho nenajdeme na slavném drážďanském knížecím průvodu (Fürstenzug) ani na novogotických malbách na zámku Albrechtsburg v Míšni.¹⁰

⁴ Listiny z markraběcí kanceláře pro léta 1381–1407 vyšly formou kodexů: *Codex diplomaticus Saxoniae Regiae* (dále CDSR) I B 1. *Urkunden der Markgrafen von Meissen 1381–1395*, hg. Hubert ERMISCH, Leipzig 1899; CDSR I B 2. *Urkunden der Markgrafen von Meissen 1396–1406*, hg. TÝŽ, Leipzig 1902; CDSR I B 3. *Urkunden der Markgrafen von Meissen 1407–1418*, hg. TÝŽ, Leipzig 1909.

⁵ *Regesten der Urkunden des Sächsischen Hauptstaatsarchivs Dresden 1351–1365*, bearb. Eckhart LEISERING, Halle/Saale 2003; *Regesten der Urkunden des Hauptstaatsarchivs Dresden 1366–1380*, bearb. TÝŽ, Halle/Saale 2012.

⁶ Sächsisches Staatsarchiv, Hauptstaatsarchiv Dresden (dále HStADD), 10001 Ältere Urkunden; Tamtéž, 10004 Kopiale.

⁷ *Regesta imperii* (dále RI) VIII. *Die Regesten des Kaiserreichs unter Kaiser Karl IV. 1346–1378*. Aus dem Nachlasse Johann Friedrich Böhmer's herausgegeben und ergänzt von Alfons HUBER, Innsbruck 1877; *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* (dále RBM) V (1346–1355), *Fasciculus 2* (1348–1350), edd. Blažena RYNEŠOVÁ – Jiří SPĚVÁČEK, Praeae 1960; RBM V, *Fasciculus 3* (1350–1352), ed. Jana ZACHOVÁ, Praha 2000; RBM VI (1355–1358), *Fasciculus 2* (1356–1357), ed. Bedřich MENDL, Praeae 1929; RBM VI, *Fasciculus 3* (1357–1358), ed. TÝŽ, Praeae 1954; RBM VII (1358–1363), *Fasciculus 1* (1358–1359), edd. Bedřich MENDL – Milena LINHARTOVÁ, Praha 1954; RBM VII, *Fasciculus 3* (1360–1361), edd. TITÍŽ, Praha 1958; RBM VII, *Fasciculus 4* (1361–1362), edd. TITÍŽ, Praha 1961; RBM VIII (1364–1378), *Fasciculus 1* (1364–1366), ed. Lenka BLECHOVÁ, Praha 2014.

⁸ *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* (dále CDM) XI (1375–1390), ed. Vincenz BRANDL, Brünn 1885; CDM XII (1391–1399), ed. TÝŽ, Brünn 1890; CDM XIII (1400–1407), ed. TÝŽ, Brünn 1897.

⁹ *Die Magdeburger Schöppenchronik*, in: *Die Chroniken der niedersächsischen Städte. Magdeburg*, Bd. 1, [Die Chroniken der deutschen Städte vom 14. bis ins 16. Jahrhundert, Bd. 7], bearb. Karl JANICKE, Leipzig 1869; *Chronicon Benessii de Weitmile*, in: *Fontes rerum Bohemicarum* (dále FRB) IV, ed. Josef EMLER, Praha 1884; *Annales Veterocellenses*, in: *Monumenta Germaniae Historica* (dále MGH), *Scriptorum XVI.*, ed. Georgius Heinricus PERTZ, Hannoverae 1859, s. 41–47; *Knihy počtů města Brna z let 1343–1365*, ed. Bedřich MENDL, Brno 1935.

¹⁰ Důvodům, proč se Vilém stal „zapomenutým markrabětem“ se věnoval André THIEME, *Markgraf Wilhelm I. der Einäugige – Zum Nachleben eines „vergessenen Markgrafen“*, in: *Wilhelm der Einäugige. Markgraf von Meissen (1346–1407)*, hg. Staatliche Schlösser, Burgen und Gärten Sachsen, Dresden 2009, s. 11–26.

Do historiografického popředí se osobnost jednookého markraběte dostává opět až v posledních letech. Roku 2007 uplynulo 600 let od Vilémovy smrti. U příležitosti tohoto výročí se ve dnech 25.–27. října konala na hradě Mildenstein (Leisnig) konference s názvem *Wilhelm I., Markgraf von Meissen (1343–1407). Skizzen einer fürstlichen Herrschaft im späten Mittelalter*.¹¹ Samostatné monografie se však míšeňský markrabě dosud nedočkal.¹²

Vzrůstající zájem o jednookého markraběte je patrný i v dílech zabývajících se již zmiňovaným knížecím průvodem v Drážďanech, na kterém Vilém nenašel své místo.¹³ Zatímco na počátku devadesátých let minulého století věnoval Karlheinz Blaschke v knize *Der Fürstenzug zu Dresden* Vilémovi pouze několik řádek ve stati věnované jeho bratru Fridrichovi III., v prvních letech nového tisíciletí je mu již dedikována samostatná pasáž jako „*der erfolgreichste Wettiner des späten Mittelalters*“, který v průvodu chybí.¹⁴

V českém prostředí se tématům spojeným s markrabětem Vilémem věnuje především Lenka Bobková v souvislosti s děním na česko-míšeňské hranici, zvláště pak s Donínskou

V předminulém století se životem míšeňského markraběte či jednotlivými aspekty zabírali např. Carl WENCK, *Die Wettiner im XIV. Jahrhundert insbesondere Markgraf Wilhelm und König Wenzel*, Leipzig 1877; Rudolf FÜLLE, *Markgraf Wilhelms I. landesherrliche Tätigkeit in der Mark Meissen (1382–1406)*, Leipzig 1912; Hubert ERMISCH, *Die Erwerbung von Eilenburg durch Markgraf Wilhelm I.*, Neues Archiv für Sächsische Geschichte und Altertumskunde (dále NASG) 19, 1898, s. 193–212; TÝŽ, *Eine Hofhaltsrechnung Markgraf Wilhelms I. (1386)*, NASG 18, 1897, s. 1–30; Fritz VOIGT, *Markgraf Wilhelm von Meißen, Pfandinhaber der Mark Brandenburg*, in: Märkische Forschungen. Band IX., Berlin 1863, s. 164–177; Woldemar LIPPERT, *Markgraf Wilhelm von Meißen und Elisabeth von Mähren. Beitrag zur Geschichte der Beziehungen zwischen Wettinern und Luxemburgern in der zweiten Hälfte des XIV. Jahrhunderts*, in: Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 30, Nr. II. und III, Prag 1892, s. 93–127.

¹¹ Příspěvky na této konferenci se věnovaly již zmiňovanému druhému životu markraběte, dále jeho aktivitám v říši, jeho dvoru, vztahu k církvi či stavební činnosti za jeho vlády. Z příspěvků vznikl sborník *Wilhelm der Einäugige. Markgraf von Meissen (1346–1407)*.

¹² Vilémovi se ve svých dílech věnuje např. Eckhart Leisering, který se zabývá mj. dějinami Wettinů ve 14. století. Sepsal zatím nejpodrobnější dějiny Wettinů mezi lety 1349–1382: Eckhart LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete 1349–1382. Landesherrschaft zwischen Vormundschaft, gemeinschaftlicher Herrschaft und Teilung*, Halle/Saale 2006; TÝŽ, *Die Titulaturen der Wettiner im 14. Jahrhundert*, in: Landesgeschichte und Archivwesen. Festschrift für Reiner Groß zum 65. Geburtstag, hg. Renate WIBUWA – Gabriele VIERTEL – Nina KRÜGER, Dresden 2002, s. 93–120.

Stavební činností markraběte Viléma se zabíral Heinrich MAGIRIUS, *Markgraf Wilhelm als Bauherr. Architektur „um 1400“ in der Mark Meißen*, in: Landesgeschichte als Herausforderung und Programm. Karlheinz Blaschke zum 70. Geburtstag, hgg. Uwe JOHN – Josef MATZERATH, Stuttgart 1997, s. 123–156.

Studii o Drážďanech jako rezidenčním městě Viléma sepsal Reinhardt EIGENWILL, *Dresden als Residenzort Markgraf Wilhelms I.*, Dresdner Hefte 65, 2001, s. 56–61. Základní informace k jednookému markraběti lze nalézt v dílech věnovaných dějinám Wettinů či území míšeňského markrabství ve středověku, např. Jörg ROGGE, *Die Wettiner. Aufstieg einer Dynastie im Mittelalter*, Ostfildern 2005; Reiner GROß, *Die Wettiner*, Stuttgart 2007; K. BLASCHKE, *Geschichte Sachsens im Mittelalter*; André THIEME, *Wilhelm I. (der Einäugige)*, in: Sächsische Biografie, hg. vom Institut für Sächsische Geschichte und Volkskunde e.V., bearb. Martina SCHATTKOWSKY, dostupné on-line: <http://www.isgv.de/saebi/> (30. 12. 2016).

¹³ Srov. příloha č. 18.

¹⁴ Karlheinz BLASCHKE, *Der Fürstenzug zu Dresden. Denkmal und Geschichte des Hauses Wettin*, Leipzig – Jena – Berlin 1991. Citát „nejúspěšnější Wettin pozdního středověku“ (překlad L. N.) je z knihy *Der Fürstenzug. Ein Wandbild wird lebendig*, hgg. Verein Der Fürstenzug zu Dresden e.V. – Staatliche Schlösser, Burgen und Gärten Sachsen, Dresden 2007, s. 60. Toto dílo vzniklo na základě „oživení“ knížecího průvodu roku 2006 při příležitosti výročí 800 let Drážďan. V procesí kráčelo 94 postav, stejně jako je tomu na této památce. Ve stejné době vzniklo ještě jedno dílo, kde čtenář nalezne kapitolu o Fridrichovi III. a Vilémovi. Srov. Reinhard DELAU, *Der Fürstenzug in Dresden*, Dresden 2005.

válkou.¹⁵ Toto téma bylo reflektováno i u našich německých sousedů. Nejnověji se markrabětem Vilémem a (nejen) Donínskou válkou zabíral Winkel Harald.¹⁶ Práce zabývající se hraničním územím či samotnými válečnými konflikty vznikaly však již v 19. a v první polovině 20. století.¹⁷ Jako politický partner moravského markraběte Jošta či jako rozhodčí různých sporů mezi Lucemburky se Vilém objevil v obsáhlé monografii Václava Štěpána. Autor však bohužel v některých rozporuplných případech, které se týkají jednookého Wettina, neuvádí příslušnou pramennou základnu.¹⁸ Některé aktivity míšeňského markraběte jsou popsány pochopitelně i v knize Jiřího Spěváčka *Václav IV. (1361–1419)*. V tomto díle je Vilém hodnocen jako osobnost politicky chytrá a bystrozraká. Tyto vlastnosti mu „*totiž nedovolovaly zaujmout jednostranný postoj, na který by mohl doplatit.*“¹⁹

Zaměření studie si vyžadovalo i odpovídající výběr metodologických postupů. Předkládaná práce má z části biografický charakter, protože ve středu zájmu stojí osobnost Viléma I. Míšeňského, ale nezkoumá jeho život ve všestranných souvislostech. Zaobírá se totiž především kulturou diplomatických vztahů, jichž byl Vilém součástí. Příslušné události jsou zasazeny do kontextu doby a prostředí, což vedlo k využití některých postupů a zásad historické antropologie, přinejmenším co se týče určení prostoru a možností lidského jednání.²⁰

Vzhledem k velkému množství pramenů postupuje práce chronologicky, a využívá tak zásad progresivní metody. Aby bylo možné se v nashromážděném faktografickém materiálu zorientovat a neztratit ze zřetele osobnost Viléma, je první fáze jeho života vylíčena dvojím

¹⁵ Lenka BOBKOVÁ, *Česko-míšeňská hranice na přelomu 14. a 15. století aneb Donínská válka*, in: Historik zapomenutých dějin. Sborník příspěvků věnovaných prof. dr. Eduardu Maurovi, redd. Marie KOLDINSKÁ – Alice VELKOVÁ, Praha 2003, s. 258–270. Územní politice a s ní spojeným vztahům se věnovala i v dalších dílech, např. TÁŽ, *České državy ve Vogtlandu a v Plíseňsku za vlády prvních Lucemburků*, in: Sborník pedagogické fakulty v Ústí nad Labem. Řada historická, Praha 1985, s. 5–36; TÁŽ, *Die Beziehungen zwischen Böhmen und Sachsen im Mittelalter und in der frühen Neuzeit*, in: Historischer Haus- und Stadtbau im böhmisch-sächsischen Raum. Tagungsband 1999, Ústí nad Labem 2000, s. 9–17; TÁŽ, *Beziehungen zwischen den Wettinern und Luxemburgen in den territorialen Plänen von Karl IV.*, Sächsische Heimatblätter. Zeitschrift für sächsische Geschichte, Denkmalpflege, Natur und Umwelt, 43 Jahrgang, Heft 2/1997, s. 72–79; TÁŽ, *Sasko v teritoriální politice českých králů do roku 1459*, in: Čechy a Sasko v proměnách dějin. Sborník příspěvků konference, která se konala 10.–11. 11. 1993 v Ústí nad Labem, s. 49–67.

Profesorka Bobková spolupracovala i na projektu *Hranice – 550. výročí podepsání chebské smlouvy a česko-saská hranice*. Viz *Hrady na hranici Čechy – Sasko*, ed. Vlastimil PAŽOUREK, Příbram 2012.

¹⁶ Harald WINKEL, *Die Fehdepolitik Markgraf Wilhelms I. von Meißen*, in: Fehdeführung im spätmittelalterlichen Reich. Zwischen adeliger Handlungslogik und territorialer Verdichtung, hgg. Julia EULENSTEIN – Christine REINLE – Michael ROTHMANN, Affalterbach 2013, s. 165–178.

¹⁷ Erich BERLET, *Die sächsisch-böhmische Grenze im Erzgebirge*, Oschatz 1900; Woldemar LIPPERT, *Meißnisch-böhmische Beziehungen zur Zeit König Johanns und Karls IV.*, in: Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 35, Prag 1897, s. 240–265; Hubert ERMISCH, *Die Dohnasche Fehde*, in: NASG 22, 1901, s. 225–285; Walter SCHLESINGER, *Entstehung und Bedeutung der sächsisch-böhmischen Grenze*, NASG 59, 1938, s. 6–38.

¹⁸ Václav ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt (1354–1411)*, Brno 2002.

¹⁹ J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 265.

²⁰ Richard van DÜLMEN, *Historická antropologie. Vývoj. Problémy. Úkoly*, Praha 2002.

způsobem. Nejprve se zdůrazněním rodové politiky a společným jednáním bratrů, následně se pak zaměřuje již na Vilémovu samostatnou činnost, která byla místy odlišná.

Jak již bylo výše zmíněno, předmětem zkoumání je i komparace Vilémova působení na Karlově dvoře a rozdíl jeho postojů za vlády Václava IV. Tyto postoje však nelze vnímat pouze jako negativní vymezení se vůči králi, ale je v nich již znát velká politická zkušenost a cit pro možný budoucí politický vývoj. I přes dobrou zachovalost pramenů, existují pro některé časové úseky či události proluky, proto bylo nutné využít také deduktivní metodu.

„Dort an der Saale Strande,
Da war´s, wo er erschien,
Ein Held von Stahl und Eisen:
Herr Konrad von Wettin
Sein Schwertschlag war nicht kleine
Und männiglich bekannt,
Drum hieß er auch der Große
Ringsum im deutschen Land.“²¹

2. Mocenský vzestup míšeňských markrabí z rodu Wettinů

2. 1 Dějiny rodu do poloviny 14. století

Wettini patří mezi nejstarší rody v Evropě. Jejich kořeny jsou doloženy již od počátku 10. století. Tehdy se jejich državy nacházely v povodí Sály a dolní Muldy, kde leží i hrad Wettin, od něhož odvozují své jméno.²² S územím Míšeňska byl rod spojen již od roku 1089, kdy jej římský císař Jindřich IV. udělil v léno hraběti Jindřichovi z Eilenburgu.²³ K vzestupu rodu Wettinů došlo za Konráda zvaného Veliký (cca 1098–1157), kterému je věnována i báseň v úvodu této kapitoly. Právě Konrád je jako první doložen s predikátem z Wettinu.²⁴ Konrádova cesta k ovládnutí Míšeňska však nebyla vůbec jednoduchá. Hlavou rodu se stal díky dvěma předčasným úmrtím. Nejprve opustil tento svět roku 1123 jeho bratranec Jindřich II. z Eilenburgu a o rok později jeho starší bratr Dedo IV. Konrádovým cílem se stalo znovuzískání míšeňského markrabství, protože po smrti jeho bratrance Jindřicha II. prohlásil císař Jindřich V. toto území za uvolněné říšské léno a udělil jej Wiprechtovi z Groitzsche.²⁵ Proti tomuto rozhodnutí se v čele se saským vévodou Lotharem ze Supplinburgu postavila

²¹ „Tam na břehu Sály, tam to bylo, kde se objevil, hrdina z ocele a železa: pan Konrád z Wettinu, jeho rána mečem nebyla malá a byla všeobecně známa, a proto se nazýval také Velikým v německé zemi kolem.“ (Volný překlad L. N.) Wettiner. *Balladen und Lieder*, hg. Otto LYON, Leipzig 1889, s. 6.

²² Více Stefan PÄTZOLD, *Die frühen Wettiner. Adelsfamilie und Hausüberlieferung bis 1221*, Köln 1997, s. 7–11.

²³ Postavení míšeňského markraběte legitimizoval Jindřich roku 1101 sňatkem s Gertrudou, sestrou Ekberta II. Míšeňského. Otázkou, zda k udělení léna došlo roku 1089, nebo až roku 1090, se zabýval Lutz FENSKE, *Zum Vorgang der Lehnsübertragung der Mark Meißen an den Wettiner Heinrich I. von Eilenburg im Jahre 1089*, in: 900-Jahr-Feier des Hauses Wettin, hg. Hans ASSA VON POLENZ, Regensburg 1989, s. 19–28.

²⁴ S. PÄTZOLD, *Die frühen Wettiner*, s. 7, 32.

²⁵ J. ROGGE, *Die Wettiner*, s. 32. Wiprecht pocházel z nepříliš významné rodiny, jejich kořeny se nacházely ve Staré marce (něm. Altmark, dnes toto území leží na severu spolkové země Sasko-Anhaltska). Nejprve se snažil neúspěšně prosadit právě v Severní marce, poté navázal kontakt s Vratislavem II. Rychlý vzestup mu umožnil i sňatek s dcerou českého krále, která dostala v něm území Horní Lužice. V roce 1091 založil klášter Pegau. Více o Wiprechtovi např. Wiprecht. *Beiträge zur Geschichte des Osterlandes im Hochmittelalter*, Beucha 1998. Velice zajímavým pramenem i pro české prostředí jsou analýzy z kláštera Pegau, kterým se věnoval Lukáš REITINGER, *Nekrologia kláštera Pegau. Pozapomenuté svědectví o Přemyslovcích (nejen) Kosmova věku*, in: Proměna středověké Evropy raného a vrcholného středověku. Mocenské souvislosti a paralely, redd. Martin WIHODA – Lukáš REITINGER, Brno 2010, s. 372–415.

velká část země. Wiprecht byl vyhnán a na jeho místo dosazen Konrád Veliký.²⁶ Císař Jindřich V. poslal Wiprechtovi na pomoc českého knížete Vladislava I. Lothar však zabránil spojení obou vojsk a nakonec došlo jen k tomu, že „*Vladislavovo vojsko poplenilo Míšeňsko a vrátilo se domů*“.²⁷ Zanedlouho, v květnu roku 1124, Wiprecht z Groitzsche zemřel a o rok později, téměř na den, ho následoval i císař Jindřich V. Novým římským králem byl zvolen Lothar III. ze Supplinburgu, který udělil míšeňské markrabství v léno právě Konrádovi.²⁸ Tímto aktem začal vzestup rodu Wettinů mezi nejvýznamnější německé rody.

Snahy o rozšíření moci a území se neodehrály jen na bitevním poli, ale i díky využití sňatkové politiky. Sousední přemyslovský rod se stal v tomto směru partnerem Wettinů v 11. a 12. století hned několikrát. Již v druhé polovině 11. století bylo uzavřeno manželství mezi Hiddou (Idou) a českým knížetem Spytihněvem II. (1031–1061). O necelé století později byla dojednána manželská smlouva mezi Sofií, dcerou výše zmiňovaného markraběte Konráda Velikého, a knížetem Oldřichem, synem Soběslava I. (cca 1090–1140).²⁹ Sofiina sestra Adléta se provdala také za Přemyslovce. Jejím manželem se zřejmě roku 1178 stal budoucí český král Přemysl Otakar I. (1155/1167–1230), který se v sedmdesátých letech 12. století ocitl v exilu a útočiště našel právě na dvoře míšeňských Wettinů. Toto manželství se však do historie zapsalo ze zcela jiného důvodu. Pravděpodobně roku 1198 Přemysl svou manželku zapudil a nechal manželství prohlásit za neplatné, protože se chtěl oženit s Konstancí Uherskou. Jako argument pro anulaci mu posloužil čtvrtý stupeň příbuzenství, který ho s Adlétou pojil.³⁰ V této generaci došlo ještě k uzavření jednoho sňatku mezi oběma rody. Albrecht I. zvaný Pyšný (1158–1195), nejstarší bratr Adléty a Sofie, se oženil s dcerou českého knížete Bedřicha (cca 1141–1189) Sofií.

²⁶ Konrád Veliký byl zvolen v míšeňské marce. Dědictví Jindřicha II. obsahovalo ještě Východní marku, do jejíhož čela byl opět namísto Wiprechta dosazen Albrecht z Ballenstädtu zvaný Medvěd. Více Jörg ROGGE, *Die Markgrafschaft Meißen in der Politik der deutschen Könige und Kaiser in der ersten Hälfte des 12. Jahrhunderts*, in: Konrad von Wettin und seine Zeit. Protokoll der Wissenschaftlichen Konferenz anlässlich des 900. Geburtstags Konrads von Wettin im Burggymnasium Wettin am 18. und 19. Juli 1998, hg. vom Landesheimatbund Sachsen-Anhalt, e. V., Halle (Saale) 1999, s. 56–69, zde s. 56–57.

²⁷ Marie BLÁHOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české I. (do roku 1197)*, Praha 1999, s. 512.

²⁸ R. GROß, *Die Wettiner*, s. 34.

²⁹ L. BOBKOVÁ, *Die Beziehungen zwischen Böhmen und Sachsen im Mittelalter und in der frühen Neuzeit*, s. 10.

³⁰ O celé kauze např. Josef ŽEMLIČKA, *Počátky Čech královských 1198–1253. Proměna státu a společnosti*, Praha 2002, s. 94–95. Na konci 12. století byl požadavek církve, aby snoubenci nebyli ani v sedmém stupni příbuzenství. Ke zmírnění došlo až roku 1215 na IV. lateránském koncilu. Sňatky byly zakázány mezi lidmi do čtvrtého stupně příbuzenství, tj. mezi praprabratranci a praprasestřenicemi. Rozvod v dnešním slova smyslu nebyl možný, ale mohlo dojít k rozluce či anulaci manželství. Nejčastějším argumentem anulace sňatku bylo příbuzenství, o kterém manželé před svatbou nevěděli, nebo svou nevědomost alespoň předstírali. Podrobněji např. Martin NODL, *Rituál rozvodu*, in: Stát, státnost a rituály přemyslovského věku, ed. Martin WIHODA, Brno 2006, s. 113–134.

O připojení hraničních oblastí ke svému území usilovaly oba rody téměř nepřetržitě. V polovině 13. století přesahovaly Čechy přírodní horskou hranici. Jejich součástí byl pravděpodobně i Donín. Tento hrad zůstal přes tlaky Wettinů v českých rukou zvláště díky dobrému vztahu donínského purkrabího Oty s králem Václavem I. Od konce 12. století se obchodně rozvíjela nedaleká Pirna, která byla ve třicátých letech 13. století již městem. Roku 1239 byla v držení Míšeňských.³¹ Je možné, že právě v této době nechal Václav I. vystavit hrad Königstein, jenž leží pouze několik málo kilometrů od Pirny. Ke stavbě hradu však mohlo dojít i dříve. Jisté je, že první prokazatelně doložená listina byla na Königsteinu vydaná 7. května 1241 českým králem.³²

V rodě Wettinů bylo po celý středověk zvykem, že následníkem se nestával pouze nejstarší syn, ale že všichni mužští potomci měli převzít část dědictví. Na první pohled se může zdát, že šlo o dezintegrační politiku, která musela vést k rozdrobenosti území, ale vymíráním vedlejších linií rodu docházelo ke znovusjednocování, neboť „*dědická dělení byla chápána spíše jako vnitrodynastická záležitost*“ a znovuspojení území se předpokládalo.³³

K výraznému rozšíření a i k novému spojení držav došlo za vlády markraběte Jindřicha III. zvaného Jasný (1221–1288). Mezi největší úspěchy patřilo bezesporu získání durynského lantkrabství. Spory o toto území se vlekly téměř dvě desítky let.³⁴ Roku 1247 vymřel po meči na hradě Warburgu rod Ludvíkovců, který vládnul od první poloviny 11. století nad Durynskem. Poslední člen rodu Jindřich Raspe byl sice zvolen římským králem, ale zemřel bez následníka.³⁵ Nástupcem Jindřicha Raspeho se neměl stát nikdo jiný než jeho synovec Jindřich Jasný, syn jeho sestry Jutty Durynské a míšeňského markrabího Děťicha. Jindřichovi Jasnému se nakonec podařilo ovládnout větší část durynského území.³⁶

Po získání Durynska obrátil míšeňský markrabě svou pozornost k Českému království. Roku 1254 uzavřel v Grimmě spojenectví s říšskými fojty z Gery, Plavna a Weidy.³⁷ Fojtové se po nástupu Přemysla Otakara II. na trůn cítili být ohroženi v držení lén, která dostali od českého krále. Případně měli strach ze ztráty purkrabských funkcí. Jindřich Jasný jim slíbil

³¹ Městské právo obdržela Pirna někdy mezi lety 1234–1245 od míšeňského markraběte Jindřicha III. Jasného. Více Gerhard SCHMIDT, *Pirnas Fernhandel bis zum 16. Jahrhundert*, Sächsische Heimatblätter 20, 1974, s. 117–123, zde s. 118.

³² Angelika TAUBE, *Festung Königstein*, Leipzig 2014, s. 12.

³³ Miloš ŘEZNÍK, *Sasko*, Praha 2005, s. 27.

³⁴ Jindřich Jasný se snažil o převzetí durynského lantkrabství od čtyřicátých do šedesátých let 13. století. Přehledně J. ROGGE, *Die Wettiner*, s. 62–67.

³⁵ Jindřich byl roku 1246 zvolen protikrálem Fridricha II.

³⁶ Hans PATZE – Walter SCHLESINGER, *Geschichte Thüringens. Zweiter Band. 1. Teil*, Köln 1974, průběžně.

³⁷ *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* (dále CDB) V/1 (1253–1266), edd. Jindřich ŠEBÁNEK – Sáša DUŠKOVÁ, Praha 1974, s. 51–52, č. 1012.

pomoc, pokud by byli napadeni z české strany. Z českých lén by se tak stala léna míšeňská.³⁸ Navíc se objevila myšlenka, že by v případě vymření Přemyslovců mohli nastoupit na uvolněný český trůn právě Wettini, a to prostřednictvím Jindřicha Jasného, manžela české princezny.³⁹ Zanedlouho přišla nová příležitost k získání českého trůnu.

Roku 1265 přišla na svět prvorozená dcera českého krále Kunhuta, která byla již jako malé dítě zasnoubena s vnukem míšeňského markraběte Jindřicha Jasného, Fridrichem zvaným Pokousaný (též Bojovný či Čacký).⁴⁰ V této době mohl mít zmíněný příslušník rodu Wettinů ambice stát se českým králem, neboť Přemysl Otakar II. zatím neměl mužského potomka. Pro českého krále, který neustále usiloval o rozšíření území, byla tato osobnost zajímavá svým původem. V ženské linii byl Fridrich „*potomkem předposledního babenberského vévody Leopolda VI. a mohlo se o něm uvažovat i v souvislosti s eventuelní volbou římského krále pro příbuzenské svazky s rodem Štaufů. Záměr provdat Kunhutu za Fridricha Wettinského však skončil ve chvíli, kdy se narodil Václav II.*“⁴¹

Budoucí český král Václav II. strávil jako dítě několik měsíců na dvoře Jindřicha Jasného. Stalo se tak v souvislosti s poručnictvím Oty Braniborského, který malého Václava odvezl do Branibor. Jeho tamní pobyt skončil na jaře 1282, kdy byl Otou přiveden na nátlak české šlechty do Čech. Markrabě Ota se však nedohodl na výši odškodnění, které za krále požadoval, a Václava opět odvezl. Tentokrát však do Drážďan. Na dvoře svého strýce zůstal Václav do roku 1283, kdy se definitivně vrátil do Prahy.⁴² Do kontaktu s Wettiny se český král dostal opět o několik let později, když se ujal samostatné vlády a do středu jeho zájmů se dostalo i Míšeňsko. Již v únoru roku 1289 uzavřel dohodu s Fridrichem Drážďanským.⁴³ V této době procházel rod míšeňských markrabat krizí a Fridrich byl ochotný přenechat

³⁸ Více Vratislav VANÍČEK, *Velké dějiny zemí Koruny české III. (1250–1310)*, Praha – Litomyšl 2002, s. 58.

³⁹ Jindřichovou manželkou byla Anežka Přemyslovna (†1268), dcera Václava I. a Kunhuty Štaufské.

⁴⁰ Fridrichova přízvisko „*Gebissene*“ (Pokousaný) nebo „*mit der gebissenen Wange*“ (s pokousanou tváří) pochází podle legendy od Fridrichovy matky Markéty Štaufské. Markéta opustila svého manžela, Fridrichova otce, Albrechta zvaného Nezdárný a při loučení s dětmi kousla svého syna silně do tváře a tím ho trvale poznamenala. Pojmenování „*Gebissene*“ je však v pramenech doloženo až v 15. století. Podrobněji Hubert ERMISCH, *Die geschichtlichen Beinamen der Wettiner*, NASG 17, 1896, s. 1–32, zde s. 19.

⁴¹ Kateřina CHARVÁTOVÁ, *Václav II. Král český a polský*, Praha 2007, s. 32.

⁴² Jak již bylo řečeno výše, Jindřich Jasný se oženil s Václavovou tetou Anežkou Přemyslovnou. Ta však nebyla již v této době mezi živými. Zemřela roku 1268. O důvodech, proč byl Václav II. poslán na drážďanský dvůr více K. CHARVÁTOVÁ, *Václav II.*, s. 60, 69.

⁴³ Fridrich označovaný též Clem, Clemens či Malý (1273–1316) byl synem Jindřicha Jasného a jeho třetí manželky Alžběty, která pocházela z ministeriálního rodu z Malitz. Jindřich dosáhl souhlasu krále Rudolfa Habsburského, aby se jeho syn mohl stát říšským knížetem, a odkázal mu jako dědictví Drážďany. S tím ale nesouhlasili starší synové a manželství s Alžbětou prohlásili za nerovné. Více V. VANÍČEK, *Velké dějiny zemí Koruny české III.*, s. 406.

Václavovi II. své statky v Míšeňsku, Osterlandu a Dolní Lužici.⁴⁴ Z dochovaných pramenů však není jisté, nakolik vešla tato dohoda v platnost.⁴⁵

Po smrti Jindřicha Jasného došlo nejen k dynastickým problémům ohledně dědictví, ale rozhořely se i spory se šlechtou. Vše mohlo souviset s rozmachem wettinské moci. Ještě za svého života se Jindřich Jasný rozhodl, že svým synům Albrechtovi zvanému Nezdárný (†1315) a Ditrichovi (†1285) přenechá vlastní panství. Albrecht se stal pánem Durynska, Ditrich získal panství Landsberg. Jindřich si prozatím ponechal míšeňské markrabství, které mělo pravděpodobně připadnout jeho vnukovi Fridrichovi I. Pokousanému, nejstaršímu synovi Albrechta Nezdárného. Sám Albrecht se totiž v Durynsku jako dobrý panovník moc neosvědčil, a proto ohledně Míšeňska nepřicházel v úvahu. Jindřich Jasný však zemřel, aniž by jasně stanovil, komu co připadne. Jediný dědický podíl, který určil, se týkal jeho nejmladšího syna Fridricha Drážďanského. Fridrich pocházel dle svých bratrů z nerovného manželství, a ti tak jeho práva neuznávali.⁴⁶ Spory se rozhořely hlavně mezi Albrechtem Nezdárným a jeho synem Fridrichem Pokousaným. Albrecht odpíral synovi práva na Míšeňsko a část jeho podílu prodal Fridrichu Tutovi.⁴⁷ Ten odkázal Míšeňsko sice zpět svému bratranci Fridrichovi I., ale dle říšského práva mohla léna bezproblémově přecházet pouze z otce na syny.⁴⁸

K vyvrcholení krize došlo na konci 13. století, kdy zemřel Fridrich Tuta a nový římský král Adolf Nassavský (1292–1298) prohlásil Míšeňsko za uvolněné říšské léno a zemi vojensky ovládl.⁴⁹ Jeho nástupce Albrecht Habsburský měl s Míšeňskem své plány. Za své zvolení vděčil i českému králi Václavovi II., kterému udělil hodnost říšského vikáře v Míšeňsku, Osterlandu a Plíseňsku.⁵⁰ Václav II. o území Míšeňska velmi usiloval. Od míšeňského biskupství zakoupil o pár let dříve Pirnu, k níž mu dne 22. listopadu 1298

⁴⁴ Český král mu výměnnou nabídl některá zboží ve východních Čechách. *RBM II (1252–1310)*, ed. Josef EMLER, Prae 1882, s. 630–633, č. 1467.

⁴⁵ Roku 1454 proběhlo v Lounech jednání s Wettiny ohledně českých lén v Sasku, kam s sebou zástupci české strany přivezli mj. listinu z roku 1289. Více Lenka BOBKOVÁ, *Česká koruna na sklonku středověku*, in: *Česká koruna na rozcestí. K dějinám Horní a Dolní Lužice a Dolního Slezska na přelomu středověku a raného novověku (1437–1526)*, edd. Lenka BOBKOVÁ a kol., Praha 2010, s. 25–86, zde s. 40.

⁴⁶ Viz poznámka výše.

⁴⁷ Fridrich zvaný Tuta (†1291) byl jediným synem Albrechtova bratra Ditricha.

⁴⁸ Přehledně o rodinné krizi a sporech. J. ROGGE, *Die Wettiner*, s. 69–85.

⁴⁹ K volbě Adolfa Nassavského se přiklonil i Václav II. Prostřednictvím svého zástupce Bernarda z Kamence ujednal s Adolfem podmínky, za kterých byl ochoten souhlasit s jeho volbou. Přesné znění této dohody se bohužel nezachovalo, ale jsou známy alespoň některé body. Vedle dojednání zasnub mezi Václavovou dcerou Anežkou a Adolfovým nejstarším synem Ruprechtem, bylo českému králi přislíbeno, že v té době uprázdněné míšeňské markrabství zůstane neobsazeno, dokud Václav II. neprokáže svá práva na tuto zem. Více K. CHARVÁTOVÁ, *Václav II.*, s. 139–140.

⁵⁰ *RBM II*, s. 780, č. 1815. Více K. CHARVÁTOVÁ, *Václav II.*, s. 167.

Albrecht potvrdil práva.⁵¹ V této době také obnovil Fridrich Drážďanský kontakty s českým králem, a pokud by Fridrich zemřel bezdětný, mělo Václavovi připadnout drážďanské území.⁵² V roce 1300 bylo pod mocí českého krále město a hrad v Drážďanech, hrady Donín a Radeberg a les „Fridwald“.⁵³ Celé Míšeňsko se však Václavovi získat nepodařilo a po jeho smrti se znovu dostalo pod Albrechtovu kontrolu.

Mezitím se Fridrichovi I. Pokousanému podařilo znovusjednotit své síly v boji s římským králem a Albrecht Habsburský byl roku 1307 poražen v bitvě u Lucky nedaleko Lipska.⁵⁴ Záhy poté musel navíc přesunout svou pozornost k Českému království, protože 3. července 1307 zemřel při obléhání města Horažďovic jeho syn a tehdejší český král Rudolf zvaný Kaše. Albrecht se pokusil na český trůn prosadit svého mladšího syna Fridricha, ale česká šlechta se přiklonila na stranu Jindřicha Korutanského. Konflikty s Albrechtem I. Habsburským v Míšeňsku i v Čechách se definitivně vyřešily 1. května 1308, kdy byl římský král zavražděn.⁵⁵

Novým míšeňským markrabětem se roku 1310 stal Fridrich I. Pokousaný. Jeho cílem bylo znovuoobnovení míšeňské moci, jako tomu bylo za markraběte Jindřicha III. Jasného. Zahájil například úspěšný vpád do Durynska, a tím zastavil veškerou vojenskou činnost Habsburků. Fridrich získal zpět město Erfurt a pokračoval v boji s braniborským markrabětem Waldemarem. Ten ho nakonec zajal, a aby se Fridrich dostal na svobodu, byl nucen uzavřít dosti nevýhodnou smlouvu – zaplatit 32 000 stříbrných marek a vzdát se Dolní Lužice.⁵⁶

Dolní Lužice byla pod wettinskou vládou již od konce 11. století, kdy ji císař Jindřich IV. udělil Jindřichovi I. Eilenburgu společně s Míšeňskem, jak bylo popsáno výše. Od druhé poloviny 12. století vládla v Dolní Lužici vedlejší rodová větev, která vymřela roku 1210 Konrádem II. a jako léno přešla opět do rukou míšeňského markraběte. K rozmachu země došlo za vlády Jindřicha III. Jasného, ale po jeho smrti se rozhořely dědické spory, do kterých zasáhl římský král Albrecht I. Habsburský a zemi udělil v léno Askáncům. Ke smíru

⁵¹ *RBM II*, s. 783, č. 1823. Též *CDSR II 1. Urkundenbuch des Hochstifts Meissen I (962–1356)*, hg. Ernst Gotthelf GERSDORF, Leipzig 1864, s. 256–257, č. 328. O něco později 19. dubna 1300 potvrdil Václavova práva k Pirně i Bernardův nástupce na míšeňském biskupském stolci Albrecht III. z Leisnigu. Tamtéž, s. 262–263, č. 334.

⁵² V. VANÍČEK, *Velké dějiny zemí Koruny české III.*, s. 434.

⁵³ *RBM II*, s. 798–799, č. 1858. Fridwald (dnešní označení Friedewald) leží cca 6 kilometrů od obce Moritzburg. Více *Historisches Ortsnamenbuch von Sachsen. Band 1. A–L*, hg. Ernst EICHLER – Hans WALTHER, Berlin 2001, s. 278.

⁵⁴ K bitvě např. Adolf SCHIRMER, *Die Schlacht bei Lucka. Ein Wendepunkt in der Geschichte der Wettiner*, Leipzig 1907. Nověji *Es wird die glücke... Symposium des Heimatvereins des Bornaer Landes 700 Jahre Schlacht bei Lucka am 14. Juni 2007 auf der Burg Gnanstein*, Borna 2007.

⁵⁵ Jiří SPĚVÁČEK, *Jan Lucemburský a jeho doba 1296–1346*, Praha 1994, s. 114.

⁵⁶ J. ROGGE, *Die Wettiner*, s. 90.

došlo až roku 1312 v Tangermünde, kde se Fridrich Pokousaný vzdal území ve prospěch Waldemara Braniborského.⁵⁷

Fridrich I. zasáhl i do dění v Českém království. Na počátku roku 1310 uzavřel Jindřich Korutanský s míšeňskými markrabaty smlouvu. „*Za pomoc proti ‚komukoli‘ postoupil český král míšeňským markrabatům do zástavy bohaté území s městy Litoměřicemi, Mělníkem, Mostem a Louny, které přímo s Míšeňskem hraničilo. Zároveň měli míšeňští bojovníci obdržet do zástavy hlavní věž Pražského hradu.*“⁵⁸ Velkým úspěchem byl pro Wettiny další bod smlouvy, ve kterém měla vláda v Českém království přejít na Fridricha Pokousaného, v případě že Jindřich Korutanský zemře bez potomků. A proto vypravili Wettini v květnu do Čech rytířský oddíl. Fridrichovi Pokousanému se podařilo od poloviny září roku 1310 ovládnout Prahu.⁵⁹ Ve svých rukou také pevně držel město Louny, které se snažila dobýt vojska pražského biskupa Jana IV. z Dražic a podkomořího Jindřicha z Lipé. Nic to však nezměnilo na faktu, že šlechtici z Českého království byli ochotni přijmout za svého nového krále Jana Lucemburského.

Mladému Janovi se podařilo zmocnit Prahy za pomoci obyvatel Starého Města. Jindřich Korutanský opustil se svou ženou hlavní město tajně o několik dní později. Jedním z prvořadých úkolů nového českého panovníka byla obnova zemského míru. S Fridrichem I. Pokousaným uzavřel dohody v Chebu. Fridrich vrátil Janovi 1. dubna 1311 město Louny. Míšeňský markrabě přešel na Janovu stranu a byl za to štědře odměněn – ze svého titulu říšského vikáře mu Jan udělil všechny rodové země a navíc i správu nad Plíseňskem s městy Altenburg, Zwickau a Chemnitz.⁶⁰

Plíseňsko (nazývané podle řeky Plísň, něm. Pleiße) s centrem v Altenburgu patřilo mezi stará říšská území. Ve 13. století se tato oblast dostala do zájmové sféry nejbližších sousedů, tedy míšeňských markrabat i českých králů. Velkou nadějí na získání Plíseňska měl na konci 13. století český král Václav II., který zde vystupoval jako říšský vikář. Tyto naděje však v reálné zisky neproměnil, ale právě v této době docházelo k prvním užším stykům s místními šlechtickými rodinami.⁶¹

⁵⁷ Lenka BOBKOVÁ – Luděk BŘEZINA – Jan ZDICHYNEC, *Horní a Dolní Lužice*, Praha 2008, s. 42–44.

⁵⁸ V. VANÍČEK, *Velké dějiny zemí Koruny české III.*, s. 505.

⁵⁹ Smlouvou z 24. září 1310 se Wettini fakticky stali pány Českého království. Po skončení bojů měla být země předána zpět Jindřichovi Korutanskému. *RBM II*, s. 969, č. 2236.

⁶⁰ *RBM III (1311–1333)*, ed. Josef EMLER, Pragae 1890, s. 4, č. 8. Více Lenka BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české IV.a (1310–1402)*, Praha 2003, s. 25, 32.

⁶¹ Lenka BOBKOVÁ, *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůnu*, Ústí nad Labem 1993, s. 24–26.

Z obnovy wettinských držav se ale Fridrich I. Pokousaný dlouho netěšil. Zradilo ho zdraví, které se od roku 1320 zhoršovalo, a poté co ho o rok později ranila mrtvice, byl už téměř neschopný vlády. Zemřel 16. listopadu 1323 v Eisenachu.⁶²

V době Fridrichovy smrti bylo jeho stejnojmennému synovi, který získal později přízvisko Vážný, teprve 10 let. V zemi fakticky vládla markraběnka-vdova Alžběta z Lobdeburgu-Arnshaugku podporovaná Fridrichovými poručníky Jindřichem VII. ze Schwarzburgu-Blankenburgu a Jindřichem II. Reušem z Plavna.⁶³ Byla to právě tato energická žena, které překazila plánovaný sňatek svého syna s českou princeznou Jitkou, protože se objevila možnost oženit mladého markraběte s Mechtilidou, dcerou tehdejšího římského krále Ludvíka Bavora.⁶⁴ Svatba, která se pravděpodobně uskutečnila roku 1323, přinesla Wettinům Plíseňsko a říšská města Chemnitz, Zwickau a Altenberg, tedy území, která jim byla dána do správy již Janem Lucemburským roku 1311.⁶⁵

Za vlády Fridricha II. Vážného došlo k znovuupevnění a konsolidaci míšeňského markrabství. Markrabě se snažil zachovat dobré vztahy s českým králem Janem a zvláště pak s jeho synem Karlem.⁶⁶ Což se ukázalo např. po smrti Ludvíka Bavora, kdy byl Fridrich osloven k postavení vlastní kandidatury na římský trůn.⁶⁷ Markrabě ale proti Lucemburkovi nevystoupil a v září roku 1348 se s ním sešel v Budyšíně a přislíbil královi věrnost.⁶⁸ O tři měsíce později, přesně 21. prosince, s ním uzavřel spojeneckou smlouvu v Drážďanech i za své syny Fridricha III., Baltazara, Ludvíka a Viléma.⁶⁹ Dohody uzavřené v Budyšíně i později

⁶² J. ROGGE, *Die Wettiner*, s. 90.

⁶³ O Alžbětině životě např. Wolfgang SPIES, *Elisabeth von Lobdeburg-Arnshaugk*, in: *Sächsische Biografie*, hg. vom Institut für Sächsische Geschichte und Volkskunde e. V., dostupné on-line: <http://www.isgv.de/saebi> (08. 12. 2016); Arnold VAATZ, *Elisabeth von Arnshaugk*, in: *Sachsens heimliche Herrscher. Die starken Frauen der Wettiner*, hg. Ute ESSEGERN, Dresden 2008, s. 28–37.

⁶⁴ Zásnubní smlouvy mezi Lucemburky a Wettiny byly vyhotoveny v květnu 1322 v Chomutově a Jitka byla poslána na dvůr budoucího manžela, ale již po pár měsících se vrátila zpět do vlasti. Dieter VELDTRUP, *Zwischen Eherecht und Familienpolitik. Studien zu den dynastischen Heiratsprojekten Karls IV.*, Warendorf 1988, s. 61. O svém úmyslu zrušit zásnuby s českou princeznou Jitkou a oženit syna Fridricha s císařskou dcerou Mechtilidou vydala míšeňská markraběnka listinu. *RBM III*, s. 334, č. 841.

⁶⁵ Detailněji bude o svatbě pojednáno níže.

⁶⁶ S Janem uzavřel smlouvu o přátelství a vzájemné ochraně dne 6. června roku 1332, kterou doplnili závazkem o nevznášení územních požadavků v Čechách a na Moravě. Obě listiny *RBM III*, s. 740–742, č. 1905, 1906. Dne 20. září 1344 se Fridrich II. sešel jak s Janem Lucemburským, tak i s jeho synem Karlem. Součástí dohod bylo i uzavření sňatku Karlovy dcery s jedním ze synů markraběte Fridricha II. Více L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české IV.a*, s. 194–195. Všechny listiny *CDM VII (1334–1349)*, edd. P. Ritter v. CHLUMECKÝ – Joseph CHYTIL – Vincenz BRANDL, Brünn 1858–1868, s. 399–407, č. 552–557.

Míšeňský markrabě se roku 1345 přidal na stranu protilucemburské koalice, kterou uzavřel polský král Kazimír s císařem Ludvíkem Borem. K této smlouvě přistoupili tehdy i rakouští vévodové a vévoda Bolek II. Svídnický (1326–1368). Podrobně J. SPĚVÁČEK, *Jan Lucemburský*, s. 557–558.

Karel IV. daroval v říjnu roku 1348 míšeňskému markraběti dům na Starém Městě pražském poblíž kostela sv. Jakuba. Regest *RMB V/2*, s. 255, č. 501; *CDM VII*, s. 621, č. 865.

⁶⁷ M. ŘEZNÍK, *Sasko*, s. 41.

⁶⁸ Slíbil také přijmout od Karla své země v léno. *RI VIII*, s. 63, č. 758.

⁶⁹ Spojenectví uzavřel Karel i za své bratry Jana Jindřicha a Václava Lucemburského. Regest *RI VIII*, s. 66, č. 796. Regesty všech dohod uzavřených v prosinci v Drážďanech *RBM V/2*, s. 267–268, č. 526–529. V těchto

v Drážďanech znamenaly uznání Karla jako římského krále ze strany Wettinů. Již necelý rok nato Fridrich II. Vážený zemřel a vlády se ujal jeho nejstarší syn Fridrich III. zvaný Přísný, který se zároveň stal poručníkem svých mladších bratrů.

2. 2 (Spolu)vláda míšeňských bratrů

2. 2. 1 Rodina Fridricha II. Váženého

Fridrich II. Vážený byl vládnoucím míšeňským markrabětem a durynským lantkrabětem téměř přesně na den 26 let, když tento svět dne 18. listopadu 1349 ve věku 39 let opustil.⁷⁰ Okolnosti jeho smrti jsou dodnes nejasné. Vzhledem k časovému období, kdy markrabě zemřel, by jednou z variant mohlo být nakažení morem, který se tehdy nevyhnul ani Míšeňsku.⁷¹ Dle Eckharta Leiseringa je tato teorie vzhledem k dochovaným pramenům mylná. Dne 15. listopadu, tedy tři dny před Fridrichovým skonem, byla na hradě Wartburg uzavřena mezi Wettiny smlouva o způsobu vlády v následujících letech. Druhorozený syn Baltazar musel slíbit svému staršímu bratrovi Fridrichovi III., že po dobu deseti let nedojde k rozdělení zemí. Fridrich III. se měl zároveň stát poručníkem všech svých bratrů.⁷² Zdá se, jako by vládnoucí markrabě svůj soudný den očekával. Ale v případě že by byl Fridrich II. nakažen morem, nacházel by se dle E. Leiseringa nejspíše v izolaci. Tělo markraběte bylo po jeho smrti přeneseno z hradu Wartburgu do kláštera Altzelle, kde bylo pochováno, a to by při infikování morem nebylo možné.⁷³ Nakažení morem lze vyloučit, ne však kvůli případné izolaci, která v urozených rodinách pravděpodobně dodržována nebyla, ale z toho důvodu, že žádný z Wettinů v okolí markraběte Fridricha na tuto silně infekční nemoc nezemřel. Míšeňský markrabě mohl trpět např. nějakým ochrnutím nebo vleklou nemocí, u níž byl známý průběh či se dal následný vývoj předpokládat. Možná proto učinil Fridrich jistá opatření a byla uzavřena rodinná smlouva.

listinách jsou poprvé jmenováni všichni synové Fridricha II. společně. Více E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete 1349–1382*, s. 62.

O obou setkáních např. C. WENCK, *Die Wettiner im XIV. Jahrhundert*, s. 8.

⁷⁰ *Annales Veterocellenses*, s. 45; Přehledné shrnutí pramenů sepsal Otto POSSE, *Die Wettiner. Genealogie des Gesamthauses Wettin Ernestinischer und Albertinischer Linie mit Einschluß der regierenden Häuser von Großbritannien, Belgien, Portugal und Bulgarien*, Leipzig 1994, s. 59.

⁷¹ K. BLASCHKE, *Geschichte Sachsens im Mittelalter*, s. 2282–29.

⁷² Otto POSSE, *Die Hausgesetze der Wettiner bis zum Jahre 1486*, Leipzig 1889, Tafel 24.

⁷³ Tamtéž, s. 59. O teoriích E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 36.

Fridrichova manželka Mechtilda Bavorská zemřela již roku 1346 a byla taktéž pochována v altzellské rodinné hrobce.⁷⁴ Jak již bylo řečeno výše, Mechtilda byla nejstarší dcerou Ludvíka Bavora. Manželství míšeňského markraběte a dcery tehdejšího římského císaře bylo uzavřeno pravděpodobně roku 1323, ale vzhledem k nízkému věku snoubenců bylo zkonsumováno asi až roku 1328.⁷⁵ Jako věno dostala Mechtilda 10 000 hřiven stříbra a svému zeti dal Ludvík do zástavy říšská města Mühlhausen a Nordhausen.⁷⁶ Největším ziskem však byla zástava Plíseňska, resp. říšských měst Altenburg, Zwickau a Chemnitz. Ta nebyla nikdy proplacena, čímž se toto území stalo hodnotnou součástí wettinského teritoria.⁷⁷

Míšeňský markrabě Fridrich II. Vážný zplodil se svojí ženou celkem sedm potomků (čtyři syny a tři dcery), kteří se dožili dospělosti. Nejstarší Fridrich III. zvaný Přísný se narodil 14. října 1332 a v době otcovy smrti mu bylo sedmnáct let.⁷⁸ Jak se traduje v německé historiografii, dosáhl tak dle saského práva již prvního stupně dospělosti, který se počítal od dvanácti let. Mohl vykonávat přísahy nebo přijmout či udělit zboží v léno. Druhý stupeň, resp. plná dospělost nastala ve věku 21 let. Tato odlišná právní zvyklost mohla zapříčinit složení Baltazarova slibu před otcovou smrtí, neboť i druhorozený markrabě dosáhl již prvního stupně dospělosti a mohl se domáhat svých práv.⁷⁹

O Fridrichově dětství, stejně jako tomu je u jeho sourozenců, nevíme téměř nic. V létě roku 1348 byl poslán do Tyrol nejspíše na dvůr svého strýce Ludvíka Braniborského.⁸⁰ Eckhard Leisering se domnívá, že právě tato cesta mohla být součástí přípravy na budoucí převzetí moci.⁸¹ V této době byl míšeňský markrabě také již ženatý. Manželkou Fridricha III.

⁷⁴ O. POSSE, *Die Hausgesetze der Wettiner*, s. 59, 105, 109. Ostatky Fridricha II. a Mechtildy jsou dodnes uloženy v Altzelle. Viz příloha č. 20.

⁷⁵ Mechtilde bylo pouhých 9 let a Fridrich byl o tři roky starší. O celé problematice E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 35. Karlheinz Blaschke usuzuje, že k uzavření manželství došlo až roku 1328. Srov. Karlheinz BLASCHKE, *Die Frauen der Wettiner*, Sächsische Heimatblätter. Zeitschrift für sächsische Geschichte, Denkmalpflege, Natur und Umwelt, 40. Jahrgang, Heft 5/1997, s. 257–263, zde s. 257; stejně tak W. SPIES, *Elisabeth von Lobdeburg-Arnshaugk*, <http://www.isgv.de/saebi> (08. 12. 2016).

⁷⁶ O. POSSE, *Die Hausgesetze der Wettiner*, s. 35.

⁷⁷ K. BLASCHKE, *Die Frauen der Wettiner*, s. 257.

⁷⁸ *Annales Veterocellenses*, s. 45. O Fridrichově přízvisku H. ERMISCH, *Die geschichtlichen Beinamen der Wettiner*, s. 21–22. V českém prostředí je některými autory nazýván Kulhavým, např. J. SPĚVÁČEK, *Karel IV.*, s. 652.

⁷⁹ Více o Baltazarově plnoletosti, saském právu a důvodu jeho odlišnosti od ve středoevropském prostoru tradičnější hranice 14 let *Das Lehnbuch Friedrichs des Strengen Markgrafen von Meissen und Landgrafen von Thüringen 1349/1350*, hgg. Woldemar LIPPERT – Hans BESCHORNER, Leipzig 1903, s. CXLIV–CXLV, pozn. č. 3. Tato právní zvyklost je přejímána i současnými německými autory, kteří se odvolávají právě na dílo W. Lipperta a H. Beschornera. Srov. E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 36–37. Jak ale bude ještě ukázáno, má tato teorie jisté trhliny.

⁸⁰ Ludvík Braniborský byl mladším bratrem Fridrichovy matky Mechtildy. Roku 1342 se oženil s Markétou Tyrolskou přezdívanou Maultasch. O kontroverzním životě tyrolské hraběnky podrobně Wilhelm BAUM, *Margarete Maultasch. Erbin zwischen den Mächten*, Graz 1994.

⁸¹ E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 38–39.

se stala Kateřina z Hennebergu (před 1334–1397). Přesný termín konání svatby není znám, ale pravděpodobně k ní došlo mezi lety 1346–1347.⁸² Tento sňatek přinesl Wettinům po roce 1353 nemalé zisky v podobě panství Coburg.⁸³ Kateřina dostala povinnosti dobré manželky a porodila čtyři syny, z nichž se tři dožili dospělosti: Fridrich IV. zvaný Bojovný (1370–1428), Vilém II. (1371–1425) a Jiří (1380–1401).⁸⁴

Druhorozený Baltazar přišel na svět 21. prosince 1336.⁸⁵ Již v pěti letech byl zasnouben se Sofií, dcerou hraběte Jindřicha z Hennebergu-Schleusingen, ale toto manželství nevešlo nikdy v platnost. Stejně jako jeho otec se ve válce mezi Francií a Anglií přikláníl na stranu anglického krále Eduarda III. a nejspíše dvakrát tuto zemi i navštívil. Poprvé pravděpodobně roku 1358 nebo 1359 a podruhé mezi lety 1365–1367. Oženil se až ve svých 38 letech. Jeho manželkou se stala Markéta, dcera tehdy již zemřelého norimberského purkrabího Albrechta (†1361).⁸⁶ Ta mu přivedla na svět dceru Annu (1377–1395) a syna Fridricha později nazývaného Mírumilovný (1384–1440). Po její smrti okolo roku 1390 zůstal Baltazar dlouho vdovcem.⁸⁷ Znovu se oženil až roku 1404 s Annou, dcerou saského vévody Václava (1337–1388).⁸⁸ Toto manželství zůstalo bezdětné.

Velice zajímavý osud potkal třetího bratra Ludvíka narozeného 25. února 1341 na hradě Wartburgu, kterému byla nakonec určena církevní dráha.⁸⁹ Již dne 17. března 1357, tedy v sedmnácti letech, se stal biskupem v Halberstadtu, kde setrval až do roku 1366. V červnu tohoto roku byl papežem Urbanem V. jmenován biskupem bamberským. O Ludvíkovo nominování na tento stolec usiloval i samotný Karel IV. O pár let později chtěl císař Ludvíka prosadit i na arcibiskupský stolec v Mohuči, aby tak získal hlas pro případ volby svého syna Václava římským králem.⁹⁰ Příležitost se naskytla roku 1373, kdy zemřel

⁸² Podle S. Pfister došlo k uzavření manželství již roku 1346 na hradě Wartburgu, zatímco E. Leisering se domnívá, že k tomu došlo až roku 1347 a to v Norimberku. Srov. Silvia PFISTER, *Das Huhn, das goldene Eier legt – Katharina von Henneberg (vor 1334–1397) und ihr Erbe*, in: „Seien Sie doch vernünftig!“. Frauen der Coburger Geschichte, hgg. Gaby FRANGER – Edmund FREY – Brigitte MAISCH, Coburg 2008, s. 18–33, zde s. 25; E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 39, pozn. 103.

⁸³ O získání Coburgu např. Reinhardt BUTZ, *Die Wettiner und das Coburger Land von 1353 bis zum Tode Markgraf Friedrichs III. von Meissen 1381*, in: Coburg 1353. Stadt und Land Coburg im Spätmittelalter, hgg. Reinhardt BUTZ – Gert MELVILLE, Coburg 2003, s. 139–157.

⁸⁴ Prvorozený Fridrich zemřel v dětském věku asi někdy mezi lety 1350–1355. Podle Posseho zemřel okolo roku 1350, naopak E. Leisering uvádí jeho smrt okolo roku 1355. Srov. O. POSSE, *Die Wettiner*, Tafel 5; E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 623.

⁸⁵ *Annales Veterocellenses*, s. 45.

⁸⁶ Hubert ERMISCH, *Landgraf Baltazar von Thüringen († 18. Mai 1406)*, Wissenschaftliche Beilage der Leipziger Zeitung, č. 57, 1906, s. 225–232, zde s. 225–227.

⁸⁷ Více o tom, kdy mohla markraběnka zemřít, O. POSSE, *Die Wettiner*, s. 60.

⁸⁸ Uzavření tohoto sňatku pomohlo, podle Huberta Ermische, k většímu upevnění vztahů mezi rodem Wettinů a brunšvíckou dynastií. H. ERMISCH, *Landgraf Baltazar von Thüringen († 18. Mai 1406)*, s. 231.

⁸⁹ *Annales Veterocellenses*, s. 45.

⁹⁰ Fritz VIGENER, *Kaiser Karl IV. und der Mainzer Bistumsstreit (1373–1378)*, Westdeutsche Zeitschrift für Geschichte und Kunst. Ergänzungsheft XIV, Trier 1908, s. 20–21.

mohučský arcibiskup Jan z Lucemburku-Ligne. Tamější kapitula však prosazovala svého kandidáta Adolfa Nassavského. Karel IV. přišel s řešením, kde papeži Řehoři XI. navrhoval několik personálních změn: Ludvík se měl stát arcibiskupem mohučským, na uvolněné místo v Bamberku měl být dosazen Lamprecht z Brunnu, který byl v této době biskupem ve Štrasburku, a právě uvolněný stolec ve Štrasburku měl připadnout Adolfovi Nassavskému. „*Papež císařovo řešení sice přijal, avšak Ludvík Míšeňský se přesto v Mohuči neprosadil.*“⁹¹ Arcibiskupem v Mohuči se nakonec stal Adolf. Jako formou jisté kompenzace byl Wettin odškodněn roku 1381 arcibiskupstvím v Magdeburku.⁹² Smrt ale zastihla nového arcibiskupa již o pár měsíců později. Dne 17. února 1382 se konala slavnost na radnici města Calbe. V průběhu oslav masopustu však vypukl požár. V následné panice se dle vyprávění magdeburské kroniky snažil dav lidí dostat ven z budovy. Postarší Ludvík měl v tlačnici spadnout na schodech a tato nehoda ho stála život.⁹³

Dle názoru Carla Wencka se Ludvík dal na církevní dráhu možná proto, „*weil er der unbedeutendste der vier Brüder war*“. A pokračuje charakteristikou jeho osoby: „*Ein lebenslustiger Priester, ein unruhiger energieloser Mensch sollte er seinen Brüder, die sich stets treulich seiner annahmen, viel Schwierigkeiten bereiten.*“⁹⁴ Jak se zdá, Ludvík byl na svých bratrech finančně závislý a z toho plynuly i jisté problémy.

Dne 19. prosince 1343 se v Drážďanech markraběti Fridrichovi II. a jeho manželce Mechtildě Bavorské narodil v pořadí již čtvrtý syn, který dostal jméno Vilém. Tomuto markraběti, jenž již za svého života získal přízvisko Jednooký, je věnována samostatná kapitola.

Mechtilda Bavorská porodila míšeňskému markraběti celkem devět dětí. O čtyřech synech, kteří se dožili dospělosti, již byla řeč. Pátý, resp. prvorozený syn Fridrich (*1330) se

⁹¹ L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české IV.a*, s. 428. K problematice celého sporu F. VIGENER, *Kaiser Karl IV. und der Mainzer Bistumsstret*. Podrobněji bude o sporu pojednáno níže.

⁹² Walter ZÖLLNER – Helmut FLACHENECKER, *Ludwig von Meissen (1341–1382)*, in: *Die Bischöfe des heiligen Römischen Reiches 1198 bis 1448: ein biographisches Lexikon*, hg. Erwin GATZ, Berlin 2001, s. 51–52.

⁹³ *Die Magdeburger Schöppenchronik*, s. 284. Křesťanskou veřejností byl Ludvíkův odchod vnímán jako forma trestu za jeho hříšný život: „*Výkřik ‚hoří‘, který pronikl tanečním sálem, byl připisován samotnému d'áblu. V lidovém podání odešel tedy arcibiskup Ludvík ze světa rovnou do pekel, aniž mohl vykonat pokání za svůj prostopášný život.*“ J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 163. Ludvíkova smrt byla obrazně znázorněna o necelé století a půl později Cranachovou dílnou v kronice Georga Spalatina. Více o tomto kronikáři, který byl ve službách saských kurfiřtů, Irmgard HÖSS, *Georg Spalatin 1484–1545. Ein Leben in der Zeit des Humanismus und der Reformation*, Weimar 1989. Viz příloha č. 17.

⁹⁴ „*protože byl nejméně významný (důležitý) ze čtyř bratrů.*“ „*Života užívající si kněz, temperamentní energetický člověk měl svým bratrům, kteří se o něj neustále starali, připravit mnohé těžkosti.*“ (překlad L. N.) Oba citáty C. WENCK, *Die Wettiner im XIV. Jahrhundert*, s. 11.

pravděpodobně nedožil ani jednoho roku života stejně jako jeho nejmladší sestra Klára (*1345).⁹⁵

Nejstarší dcera Alžběta (1329–1375) byla již ve třinácti letech zasnoubena s norimberským purkrabím Fridrichem V. z rodu Hohenzollernů a je považována za pramáti braniborské větve Hohenzollernů.⁹⁶ Jedna z dcer tohoto páru, Alžběta (*1358), byla již jako velmi malé dítě zasnoubena s budoucím římským králem Václavem IV. (*1361).⁹⁷ Z plánovaného sňatku nakonec sešlo, ale rodu Hohenzollernů přinesl tento záměr roku 1363 povýšení mezi říšská knížata.⁹⁸

Zbývající dvě dcery Fridricha II. a Mechtildy, Beatrix (1339–1399) a Anna (1345–1363 nebo později) byly dány do řádu klarisek v klášteře Seußlitz.⁹⁹ Beatrix byla ve čtyřech letech zasnoubena s hrabětem Bernhardem z Anhaltu, ale po jeho předčasné smrti vstoupila roku 1350 do kláštera, kde se o čtrnáct let později stala abatyší.¹⁰⁰ V této funkci byla až do své smrti roku 1399.¹⁰¹ Mladší Anna byla dvojčetem Kláry, která, jak se zdá, byla také již v několikaměsíčním věku dána ke klariskám. Nejspíše i Anna měla podlomené zdraví a zemřela přibližně ve věku 20 let.¹⁰²

2. 2. 2 Fridrich III. Přísný poručníkem

Podle vůle Fridricha II. se měl jeho nejstarší syn stát po jeho smrti poručníkem svých mladších bratrů. Jak již bylo řečeno, o své sourozence se měl starat deset let. Na konci roku 1349 se tedy sedmnáctiletý Fridrich III. ujal vlády nad wettinským územím a již o pár měsíců později jednal jako rovnocenný partner s římským králem Karlem IV.

⁹⁵ Podle rodokmenu, který vytvořil E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 619.

⁹⁶ R. GROß, *Die Wettiner*, s. 56–57.

⁹⁷ Stručně k potomkům Fridricha V. Wolfgang NEUGEBAUER, *Die Hohenzollern. Band 1: Anfänge, Landesstaat und monarchistische Autokratie bis 1740*, Stuttgart – Berlin – Köln 1996, s. 27–28.

⁹⁸ Karel IV. chtěl tímto aktem zmírnit nerovnost původu obou snoubenců.

Mezi oběma rody k uskutečnění sňatku nakonec došlo v roce 1378, kdy si Jan III. Hohenzollernský vzal Markétu Lucemburskou. Pozoruhodné je uzavření zásnubních dohod mezi Karlem IV. a Fridrichem V. v době, kdy ani jedno z dětí ještě nebylo na světě. Více např. L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české IV.a*, s. 395.

⁹⁹ Paul MARKUS, *Das Klarissenkloster zu Seußlitz*, in: *Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Stadt Meißen*, Bd. 7, Meißen 1909, s. 79–122, o princeznách z rodu Wettinů s. 115–122.

¹⁰⁰ Beatrix byla ustanovena abatyší 9. května 1365 papežem Urbanem V. *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia* (dále MVB) III. *Acta Urbani V. (1362–70)*, ed. Archivum terrae Bohemiae, Pragae 1944, s. 268, č. 454.

¹⁰¹ To, že v klášteře byly obě princezny, mu přinášelo jisté výhody. Roku 1359 daroval Fridrich III. společně se svými bratry klášteru roční rentu 5 hřiven, která byla určena „zum Seelenheil für seine Vorfahren“ („ke spáse duší pro jejich předky“, překlad L. N.). Podmínkou však bylo, že klášter bude tuto sumu dostávat pouze „auf Lebenszeit den Schwestern des Markgrafen, Beatrix und Anna“ („do konce života sester markrabat, Beatrix a Anny“, překlad L. N.). Srov. *Regesten der Urkunden des Sächsischen Hauptstaatsarchivs Dresden 1351–1365*, s. 215, č. 415. Roku 1368, tedy v době, kdy již byla abatyší Beatrix, obdarovali bratři klášter další rentou. Srov. *Regesten der Urkunden des Hauptstaatsarchivs Dresden 1366–1380*, s. 98–99, č. 117.

¹⁰² Více E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 47–48.

V únoru roku 1350 se v Budyšíně konalo mimořádné setkání, které inicioval právě Karel IV.¹⁰³ Nejzávažnější dohody byly uzavřeny s Wittelsbachy, kteří uznali Karla římským králem a zavázali se mu vydat říšské korunovační klenoty, a s rodem Wettinů.¹⁰⁴ Na jednáních byl z míšeňských bratrů po celou dobu přítomen pravděpodobně pouze nejstarší Fridrich III., jak o tom svědčí vydané listiny.¹⁰⁵ Doložit lze i Baltazarova účast během prvních dnů jednání.¹⁰⁶ E. Leisering se domnívá, že v Budyšíně byl přítomen pouze Fridrich. Argumentuje však listinami vydanými až 16. a 18. února.¹⁰⁷ Je tedy možné, že Baltazar byl zpočátku přítomen a poté z neznámých důvodů odjel.¹⁰⁸ Účast dvou mladších nezletilých bratrů lze vyloučit. Fridrich III. jako jejich poručník měl právo jednat i za ně a např. v listině z 6. února se uvádí, že až Ludvík a Vilém dosáhnou dospělosti, mají potvrdit sjednané smlouvy a přivěsit své pečeti.¹⁰⁹ Případně je zde ještě možnost, že se počátků jednání zúčastnili a poté odjeli společně s Baltazarem.

Celkem bylo v Budyšíně Wettinům vydáno 29 listin, ve kterých jim byly potvrzeny veškeré državy v Míšeňsku a Durynsku, byla pojištěna jejich práva (včetně práva nosit při slavnostech říšské jablko), či došlo k potvrzení smlouvy z 21. prosince 1348.¹¹⁰ Celá jednání měla být posílněna sňatkovou aliancí, ale bohužel se na lucemburském dvoře nevyskytovala vhodná nevěsta. Karel se rozhodl využít jednu z dcer své nedávno zemřelé sestry Jitky. Nevěstou pro Baltazara Míšeňského se měla stát francouzská princezna Marie, ale k naplnění tohoto záměru nikdy nedošlo.¹¹¹

¹⁰³ Vedle zástupců z rodů Wittelsbachů a Wettinů se jednání zúčastnili Erich Lauenburský, Waldemar Dánský, slezská knížata a další páni z říše a zemí Koruny české.

¹⁰⁴ Ve dnech 4.–21. února bylo v Budyšíně vydáno kolem 60 listin. Lenka BOBKOVÁ – Kateřina BOBKOVÁ, *Listiny Jana Lucemburského a Karla IV. v Kapitulním archivu v Budyšíně*, in: *Facta probant homines. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. Dr. Zdeňky Hledíkové*, edd. Ivan HLAVÁČEK – Jan HRDINA, Praha 1998, s. 71–83, zde s. 76.

¹⁰⁵ Přehled listin, které Karel během jednání v Budyšíně Wettinům vydal, zpracoval E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 488–491.

¹⁰⁶ Baltazar přivěsil svou pečeť na listiny vydané 6. února 1350. Srov. *CDM VIII (1350–1355)*, ed. Vincenz BRANDL, Brünn 1874, s. 6–9, č. 10–11. Přítomen byl nejspíš i 12. února, kdy společně s Fridrichem poskytli Karlovi sumu 3 000 kop grošů. *RMB V/3*, s. 430, č. 820.

¹⁰⁷ E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 68. Nepřítomnost bratrů je zmiňovaná např. v listině z 16. února. *MGH. Constitutiones et acta publica imperatorum et regum, Tomus X*, ed. Margaret KÜHN, Vimarie 1979–1991, s. 15–17, č. 24 A, B.

¹⁰⁸ Je potřeba si uvědomit, že jak Wettini a Wittelsbachové, tak ale i další hosté přijeli s početnými výpravami, které se musely do města vměstnat. Proto je možné, že ve chvíli, kdy již Baltazarova přítomnost nebyla vyžadována, Budyšín opustil. O důvodech proč byl vybrán právě Budyšín a následně o samotných jednáních Lenka BOBKOVÁ, *Budyšín, místo diplomatických schůzek Karla IV.*, in: *Regnum Bohemiae et Sacrum Romanum Imperium. Sborník k poctě Jiřího Kuthana*, edd. Jan ROYT – Michaela OTTOVÁ – Aleš MUDRA, Praha 2005, s. 103–113, zvláště s. 103–106.

¹⁰⁹ *CDM VIII*, s. 6–7, č. 10.

¹¹⁰ Podrobněji Eckhart LEISERING, *Die Rechte der Wettiner als Reichsfürsten. Eine Aufzeichnung von 1350*, NASG 69, 1998, s. 233–243; všechny listiny z budyšínských jednání, tedy i pro Wittelsbachy a další účastníky, otištěny v *MGH. Constitutiones et acta publica imperatorum et regum, Tomus X*, s. 6–47, č. 12–61.

¹¹¹ O jednáních s Wettiny více E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 67–74. Možnost sňatku zmiňuje v příloze své knihy D. VELDTROP, *Zwischen Eherecht und Familienpolitik*, s. 468.

Co se týče poměrů v rodině míšeňských markrabat, nebylo sporu o tom, že v čele stál Fridrich III. Pro zachování dobrých vztahů, a hlavně aby v nejbližší době nedošlo k rozdělení všech wettinských zemí, bylo nutné uzavřít či potvrdit již existující dohody. Roku 1351, konkrétně 28. září v Gothě, dohodl Fridrich III. se svým bratrem Baltazarem prodloužení poručnictví na třináct let, tedy až do roku 1362. V případě že by Fridrich zemřel, měl se poručníkem stát Baltazar, pokud by zemřel i on, měl na jeho místo nastoupit nejstarší ze žijících bratrů.¹¹² Další listinu o nedělitelnosti území vydali bratři roku 1356. Zdá se, že celá dohoda byla uzavřena „nach Beratung mit ihrer Großmutter Elisabeth und ihren Räten“.¹¹³ Markraběnka-vdova Alžběta z Lobdeburgu-Arnshaugku (*1286) se na politické scéně pohybovala již několik desítek let a jistě si byla vědoma, jaké nebezpečí by rozdělení rodových držav přineslo.¹¹⁴ V listině je zmíněn i nejmladší Vilém, který má dohodu potvrdit až „er zu seinen Jahren kommt und mündig wird“.¹¹⁵

Roku 1362 mělo skončit Fridrichovo poručnictví, ale po dohodě s druhorozeným Baltazarem došlo k dalšímu prodloužení. Fridrich se zavázal, že bez porady se svými bratry Baltazarem a Vilémem neudělí žádné statky v léno. Po dobu Fridrichova poručnictví měl Baltazar vlastnit Voigtsberg, Zwickau, Arnshaugk a další majetky. Na oplátku měl svému bratrovi předat panství Coburg.¹¹⁶

K další dohodě, tentokrát hlavně o slibech věrnosti, došlo v únoru 1364 v Drážďanech. Fridrich III. s Baltazarem se zavázali, že bez vědomí toho druhého neuzavřou žádné spojenectví. Pokud bude jeden mimo zemi, smí ten druhý dohodu uzavřít pouze v případě, že bude ku prospěchu oběma. K listině přivěsil svou pečeť i Vilém se slibem, že zůstane s bratry v nedělitelnosti země, ačkoliv je zřejmé, že jeho přáním byl pravý opak.¹¹⁷ Touto dohodou fakticky skončilo poručnictví nejstaršího Fridricha.

Tématem této práce je vztah Wettinů k českému králi, potažmo k celé lucemburské dynastii vládoucí i v říši, proto je nutné vrátit se do padesátých let 14. století, kdy panovala mezi oběma rody shoda. Karel ponechal markrabatům prostor k drobným výbojům v oblasti

¹¹² *Regesten der Urkunden des Sächsischen Hauptstaatsarchivs Dresden 1351–1365*, s. 52, č. 33–34.

¹¹³ „po projednání s jejich babičkou Alžbětou a jejich rádci.“ (překlad L. N.) Srov. *Regesten der Urkunden des Sächsischen Hauptstaatsarchivs Dresden 1351–1365*, s. 136, č. 233.

¹¹⁴ Alžběta zemřela roku 1359.

¹¹⁵ „přijde do svých let (vyroste) a bude plnoletý.“ (překlad L. N.) Srov. *Regesten der Urkunden des Sächsischen Hauptstaatsarchivs Dresden 1351–1365*, s. 136, č. 233. Tato listina se rozchází s teorií ohledně prvního stupně dospělosti, protože roku 1356 již bylo Vilémovi 12 let!

¹¹⁶ Smlouva byla uzavřena dne 7. října 1362 ve městě Neustadt nad Orlou. *Regesten der Urkunden des Sächsischen Hauptstaatsarchivs Dresden 1351–1365*, s. 283, č. 565.

¹¹⁷ „von ihm gewünschten Teilung“ („jím požadované dělení“, překlad L. N.). *Regesten der Urkunden des Sächsischen Hauptstaatsarchivs Dresden 1351–1365*, s. 309, č. 620.

Vogtlandu.¹¹⁸ O toto území na hranici Českého království se začal více zajímat až v polovině padesátých let, kdy na podzim roku 1354 vypukla tzv. první vogtlandská válka.¹¹⁹ Původně se jednalo pouze o drobnou místní válku, ale po Karlově zásahu začal konflikt narůstat. Dne 25. září 1354 poručil římský král městu Erfurtu, aby poskytlo pomoc míšeňskému markraběti Fridrichovi proti loupeživým bandám.¹²⁰ Šlo hlavně o zajištění bezpečí na kupecké cestě vedoucí z Erfurtu do Čech přes Durynsko, povodí Sály, Vogtland a Cheb. Potrestáni byli mezi jinými i členové fojtské rodiny. Nelze však přesně říci, jak moc se na útocích podíleli. Samotná válka byla zahájena útokem na Elsterberg, který byl v držení pánů z Lobdeburgu. Hrad podlehl pod nápořem vojenských oddílů z měst Erfurtu, Mühlhausenu a Nordhausenu. Druhý směr útoku byl veden z Čech na majetky Jindřicha st. z Plavna – jako loupeživé sídlo byl dobyt např. Neukirchen. Během následujícího roku konflikt dozníval a došlo ke smíru nyní již císaře Karla a Wettinů na straně jedné a fojtů na straně druhé. Na celé záležitosti vydělali hlavně markrabí míšeňští, kterým musel Jindřich st. z Plavna odstoupit statky Adorf, Oelsnitz a Voigtsberg.¹²¹

Na jaře roku 1358 pobývali bratři Fridrich, Baltazar a Vilém v Praze. Vedle plánovaného sňatku nejmladšího Viléma s Alžbětou Moravskou, o kterém bude podrobněji pojednáno níže, se příslušníci obou rodů ujišťovali o respektování svých držav. Wettini koupili roku 1357 od plavenského fojta Jindřicha Dlouhého české léno Liebau. A tento prodej nejspíš vyvolal neznámé spory, protože fojt nepožádal o souhlas k prodeji svého lenního pána, tedy českého krále. Hned na to vypukla tzv. druhá vogtlandská válka.¹²²

Většina německých historiků se domnívá, že druhou vogtlandskou válku rozpoutal Jindřich III. Reuss, držitel hradu Mylau, který se obával, že Karel uplatní nově nalezenou listinu Fridricha II. Obsahem listiny bylo mimo jiného darování Mylau českému králi Přemyslu Otakaru I. v roce 1212. Karel IV. vytáhl vojensky proti Plavnu, kam dorazil 8. července 1358. Zde pravděpodobně k žádnému většímu střetu nedošlo. Následně se oddíly přesunuly, již bez císaře, do Plíseňska, kde dobyly pevnosti Posterstein, Ronneburg a Werdau. Vše skončilo počátkem srpna, kdy došlo pro Čechy k výhodné výměně lén mezi Wettiny a

¹¹⁸ K historii Vogtlandu např. Erich WILD, *Das Vogtland und das Egerland in ihren historischen Beziehungen bis ins 16. Jahrhundert*, NASG 47, 1926, s. 177–203. V českém prostředí se tomuto území věnovala L. BOBKOVÁ, *České državy ve Vogtlandu a v Plíseňsku za vlády prvních Lucemburků*, s. 5–36.

¹¹⁹ Podrobně o vogtlanských válkách Carl WENCK, *Der vogtländische Krieg*, in: Carl WENCK, *Die Wettiner im XIV. Jahrhundert insbesondere Markgraf Wilhelm und König Wenzel*, Leipzig 1877, zařazeno na konci knihy. Nověji např. E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 115–127.

¹²⁰ *Regesta imperii VIII*, s. 153, č. 1926.

¹²¹ L. BOBKOVÁ, *České državy ve Vogtlandu a v Plíseňsku za vlády prvních Lucemburků*, s. 14–15.

¹²² TÁŽ, *Velké dějiny zemí Koruny české IV.a*, s. 346.

Lucemburky. Česká léna Liebau, Planschwitz a Stein byla směněna za panství Spremberg, ležící na hranicích Horní a Dolní Lužice.¹²³

Právě Dolní Lužice se stala císařovým cílem v následujících letech. Roku 1363 uzavřel dohodu s braniborskými markrabaty Ludvíkem Římanem a Otou. Stalo se tak po rodinném rozkolu mezi Wittelsbachy kvůli dědictví po Menhartu III. Tyrolském.¹²⁴ V dohodě bylo uvedeno, že v případě bezdětné smrti markrabat, připadne dědictví Braniborska a Dolní Lužice včetně kurfiřtského hlasu Karlovu synovi Václavovi nebo jeho potomkům.¹²⁵ Dále mohl císař vyplatit Dolní Lužici z wettinské zástavy namísto braniborských markrabat.¹²⁶ K celé transakci došlo již o rok později v Pirně. Cena „činila 21 000 hřiven ryzího stříbra a 10 000 kop pražských grošů, přičemž polovinu této sumy měli míšeňští markrabí obdržet do roku. Karel IV. však peníze nevydával rád a ani jimi neoplýval, a tak si jako již mnohokrát pomohl diplomatickou cestou.“¹²⁷ Bolek II. Svídnický zaplatil za Karla 9 000 kop pražských grošů a Dolní Lužici dostal k doživotnímu užívání. Již 1. listopadu 1364 potvrdili míšeňští bratři obdržení celé dlužné částky a o deset dní později stvrdil Karel IV., že všechny závazky vůči Lužici přešly na něj.¹²⁸ Země připadla českému králi roku 1368, kdy Bolek II. Svídnický zemřel.

2. 2. 3 Pokusy o společné vládnutí

Jak už bylo řečeno výše, dohodou z února 1364 fakticky skončilo poručnictví Fridricha III., a pravděpodobně od roku 1365 začalo společné vládnutí všech tří bratrů, tedy vedle nejstaršího Fridricha i Baltazara a Viléma.¹²⁹ Bohužel se z tohoto období nezachovala žádná smlouva, která by objasnila způsob vlády Míšeňských. Eckhart Leisering se domnívá,

¹²³ Více L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české IV. a*, s. 346–349.

¹²⁴ Menhart III. byl synem Ludvíka Braniborského (†1361) a Markéty Korutansko-Tyrolské zvané Maultasch (†1369). Po Menhartově smrti předala Markéta vládu nad Tyrolskem Rudolfo IV. Habsburskému a jeho bratrům, nikoliv tedy Wittelsbachům. Horní Bavorsy, které měly dle rodinné dohody z roku 1351 připadnout Ludvíku Římanovi a Otovi, získal dolnobavorský vévoda Štěpán. Více např. L. BOBKOVÁ, *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůně*, s. 121–122.

¹²⁵ Luděk BŘEZINA, *Mezi králem a stavy. Dolnolužické zemské fojstství na prahu novověku (1490–1620)*, Univerzita Karlova, Praha 2011, s. 22.

¹²⁶ Území Dolní Lužice ovládali Míšeňští od 12. století dokonce několikrát, ale na počátku 14. století ji Albrecht Habsburský udělil v léno Askáncům. Ti však vymřeli po meči již roku 1319 a země byla opět několikrát zastavena. Roku 1353 ji braniborská markrabata dala do zástavy míšeňským Wettinům. Podrobněji L. BOBKOVÁ – L. BŘEZINA – J. ZDICHYNEC, *Horní a Dolní Lužice*, průběžně.

¹²⁷ Tamtéž, s. 68. Regest listiny: *Regesten der Urkunden des Sächsischen Hauptstaatsarchivs Dresden 1351–1365*, s. 313, č. 631.

¹²⁸ Všechny listiny týkající se lužické problematiky v roce 1364: Woldemar LIPPERT, *Wettiner und Wittelsbacher sowie die Niederlausitz im XIV. Jahrhundert. Ein Beitrag zur deutschen Reichs- und Territorialgeschichte*, Dresden 1894, Urkunden. s. 284–292, č. 112–119.

¹²⁹ Dle smlouvy uzavřené roku 1351 v Gothě mělo poručnictví skončit 1. května 1365. Viz výše.

že bratři spolu uzavřeli pouze ústní dohodu, na základě které měli vyzkoušet způsob společného vládnutí předtím, než budou kompetence zafixovány písemně.¹³⁰ Starší autoři soudili, že Fridrich byl poručníkem až do roku 1368, kdy byla uzavřena další rodinná smlouva.¹³¹

Prostřednictvím bamberského biskupa Ludvíka, bratra míšeňských markrabat, a norimberského purkrabího Fridricha V. byla sepsána dne 1. listopadu 1368 nová rodinná dohoda.¹³² Bylo ustanoveno, že bratři nemají prodávat či darovat jakékoliv zboží bez souhlasu ostatních nebo že každý rok jmenuje jeden z bratrů dvorního sudího. Nejprve tak měl učinit Fridrich III. (1368), poté Vilém (1369) a nakonec Baltazar (1370). Dále mají být všichni fojti a úředníci ustanoveni pouze s vědomím všech tří markrabat. Tento bod smlouvy se však nevztahoval na tzv. „*Behausungen*“, tedy na území, která byla bratrům přidělena k vlastnímu užívání.¹³³ Bohužel na základě dochovaných pramenů nelze přesně rekonstruovat, komu jaké území patřilo. V rámci své oblasti si pravděpodobně každý z bratrů mohl své úředníky jmenovat sám. Mimo jiné bylo také určeno, že každému bratrovi náleží ročně příjem 1 200 kop grošů, manželkám pak 800 kop grošů.¹³⁴ V neposlední řadě se bratři dohodli, že žádný nezačne válku bez vědomí těch ostatních.¹³⁵

O tři roky později byla v klášteře Altzelle zlistiněna další dohoda. Prostředníkem byl opět norimberský purkrabí Fridrich V., tentokrát společně s Fridrichem, biskupem v Merseburku. Předmětem dohody uzavřené 27. října 1371 bylo nerozdělení zemí po dobu dalších šesti let. Bratři se měli střídát ve vládnutí, a to tak, že poručníkem byl každý vždy na dva roky v pořadí Baltazar, Vilém, Fridrich.¹³⁶ Pouze poručník mohl propůjčovat léna či jmenovat fojty. Znění celé dohody se velmi podobá předchozí úmluvě z roku 1368.¹³⁷ K doplnění smlouvy z Altzelle došlo 17. srpna 1374, krátce po sňatku Baltazara s Markétou, dcerou norimberského purkrabího Albrechta.¹³⁸ Zajímavé je, že tato smlouva se týkala pouze Fridricha III. a Baltazara. Nejmladší Vilém nebyl na jednání přizván.

¹³⁰ E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 216.

¹³¹ Jedná se např. o O. POSSE, *Die Hausgesetze der Wettiner*, s. 39.

¹³² Listinu otiskl O. Posse. Tamtéž, s. 39–40, pozn. č. 3.

¹³³ Termín *die Behausung* označuje v současné němčině obydlí, přístřeší či příbytek.

¹³⁴ V této době byl ženatý pouze nejstarší Fridrich III. a nejmladší Vilém. Ale počítalo se s tím, že kdyby se Baltazar oženil, jeho manželka by dostávala stejnou částku.

¹³⁵ O dohodě podrobně E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 216–219.

¹³⁶ *Regesten der Urkunden des Hauptstaatsarchivs Dresden 1366–1380*, s. 167, č. 243.

¹³⁷ Srov. E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 246–248.

¹³⁸ H. B. MEYER, *Hof- und Zentralverwaltung der Wettiner in der Zeit einheitlicher Herrschaft über die meissnisch-thüringischen Lande 1248–1379*, Leipzig 1902, s. 114–115, č. 8.

Na konci roku 1377 skončila platnost altzellské dohody a všichni tři bratři se rozhodli uzavřít novou smlouvu na jeden rok.¹³⁹ K důležitému jednání pak došlo v létě roku 1379 ve městě Neustadt nad Orlou a jeho předmětem bylo tzv. „*Örterung*“ – nebylo to dělení zemí ve vlastním slova smyslu, ale jakýsi předstupeň. Bratři si nejprve rozdělili své země k užívání s výjimkou města Freibergu a horního práva, ale důležitá práva vykonávali společně. Významné pro budoucí vývoj bylo rozdělení na Míšeňsko, Durynsko a Osterland. Markrabata si chtěla vyzkoušet, jakému území mají vládnout Fridrich III. společně s Baltazarem a jakému Vilém I. K samotnému dělení mělo dojít následujícího roku, konkrétně 24. června, a mělo trvat dva roky.¹⁴⁰

2. 2. 4 Rozkol s císařem a následné usmíření

Během let, kdy Míšeňští hledali nejvhodnější způsob vlády, se poněkud proměnil i vztah k jejich sousedovi Karlu IV. Česko-míšeňská hranice byla místem, kde oba rody, tedy Lucemburkové a Wettini, sváděly boj o vymezení mocenské sféry. Důležitým faktorem byla i v této oblasti usazená šlechta jako byli purkrabí z Donína, Bibrštejni, fojti z Plavna či páni z Koldic.¹⁴¹ Císaři se v šedesátých a na počátku sedmdesátých let podařilo rozšířit svou moc např. o panství Meerane, které roku 1361 získal od pánů ze Schönburgu, či o panství Colditz, jehož majiteli byli pánové z Koldic. Ve Vogtlandu spadaly od roku 1371 pod moc českého panovníka kromě starších držav Blankenberg, Lobenstein a manské statky v okolí Hofu.¹⁴²

Rozšiřující se moc Českého království se přestávala Wettinům postupně líbit, zvláště poté co dne 1. srpna 1370 inkorporoval císař Dolní Lužici k České koruně. Do té doby se mu podařilo získat i některé državy na Labi, jmenovitě Mühlberg a Strehlu, jak o tom informuje právě inkorporační listina.¹⁴³ V květnu následujícího roku koupil císař od Jindřicha z Kittlitz panství Lieberose ležící přibližně 50 kilometrů jihozápadně od Frankfurtu nad Odrou.¹⁴⁴

¹³⁹ O. POSSE, *Die Hausgesetze der Wettiner*, s. 40; podrobnější rozbor obsahu listiny provedl E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 299–300.

¹⁴⁰ Dohodu zprostředkovali opět norimberský purkrabí Fridrich a bratr míšeňských markrabat Ludvík, tentokrát již jako arcibiskup mohučský. *Regesten der Urkunden des Hauptstaatsarchivs Dresden 1366–1380*, s. 353–353, č. 567. Podrobně o celé dohodě E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 301–303.

¹⁴¹ Lenka BOBKOVÁ, *Cizí šlechta usazená v severních Čechách do poloviny 17. století*, in: *Život na šlechtickém sídle v 16.–18. století*. Sborník příspěvků z konference na pedagogické fakultě UJEP v Ústí nad Labem 30.–31. října 1991, s. 99–113.

¹⁴² TÁŽ, *České državy ve Vogtlandu a v Plíseňsku za vlády prvních Lucemburků*, s. 19.

Přehledný soupis všech Karlových zisků v rozmezí let 1364–1372 v zájmové oblasti Wettinů pořídil E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 232–234.

¹⁴³ *Codex juris Bohemici II/1 (1306–1378)*, ed. Hermenegildus JIREČEK, Pragae-Lipsiae 1896, s. 565–570, č. 609.

¹⁴⁴ *RI VIII*, s. 762, č. 7328.

Mezitím se Karel IV. také připravoval na získání braniborského markrabství. Jak již bylo řečeno, roku 1363 uzavřel císař dohodu s braniborskými markrabaty Ludvíkem Římanem a Otou. V případě bezdětné smrti obou markrabat měli Braniborsko a Dolní Lužici získat Lucemburkové. Ota byl však přemluven svým bratrem Štěpánem II. a braniborské stavy holdovaly dne 15. dubna 1371 Fridrichovi, synovi Štěpána II.¹⁴⁵ Fridrich se odebral do Braniborska s vojenským doprovodem a začal používat titul braniborského markraběte. Ohledně porušení závazků argumentoval Ota tím, že ho císař donutil k postoupení území ještě za jeho života. Mohlo se však „jednat o jakýsi návrh koupě markrabství, jako se to předtím stalo s Dolní Lužicí.“ Od roku 1363 bylo Braniborsko pod císařskou správou a ta „měla vypršet právě v roce 1371. Pravděpodobně se mu [císaři] nelíbily změny prováděné Otou a požadoval návrat předchozího stavu.“¹⁴⁶ Císař vytáhl do braniborského markrabství na počátku července 1371.

V probíhajícím boji o Braniborsko přešli Wettini roku 1371 do wittelsbašského, resp. protilucemburského tábora, když se přiklonili k Otovi. Za jejich rozhodnutím stála nejenom nespokojenost s rozšiřováním české moci, jak bylo naznačeno výše, ale rozhořčit je mohlo i vytvoření durynského landfrýdu v únoru tohoto roku, který byl namířen proti Wettinům. K dohodě přistoupili Václav IV., mohučský arcibiskup Jan I., naumburský biskup Gerhard I., hrabě Jindřich VII. z Honsteinu, hrabě Jan II. ze Schwarzburgu nebo města Erfurt, Mühlhausen či Nordhausen a další.¹⁴⁷ Navíc se k nim o několik měsíců později přidal i sám císař. Je možné, že v této době byl pořízen jistý soupis, který kritizuje pronikání české moci na wettinské území. Ve 21 bodech byly v podstatě shrnuty mocenské zájmy míšeňských markrabat. Kritizovali například, že si Karel přisvojil Mylau, Stollberg, Reichenbach či Gattendorf, ačkoliv se jednalo o svrchovanost Míšeň, nebo že město Pirna brání v dopravě obilí po Labi, které mělo doputovat až do Drážďan.¹⁴⁸ Karel tedy zareagoval navázáním spojení se svazem durynských pánů, „což mělo nepochybně markrabata varovat a přivést je zpět na císařovu stranu.“¹⁴⁹

¹⁴⁵ *Codex diplomaticus Brandenburgensis. Sammlung der Urkunden, Chroniken und sonstigen Quellenschriften für die Geschichte der Mark Brandenburg und ihrer Regenten* (dále RCDB) 2. Haupttheil, 2. Band, hg. Adolf Friedrich RIEDEL, Berlin 1845, s. 508–509, č. 1114.

¹⁴⁶ Oba citáty Tomáš STRAKA, *Získání Braniborska Karlem IV. – koupě, nebo dobytí?*, Historie – Otázky – Problémy 7, 2015, č. 1, s. 130–147, zde s. 132; O získání Braniborska a následné vládě více Lenka BOBKOVÁ, *Markrabství braniborské v rukou Lucemburků*, in: Korunní země v dějinách českého státu II. Společné a rozdílné. Česká koruna v životě a vědomí jejích obyvatel ve 14.–16. století, edd. Lenka BOBKOVÁ – Jana KONVIČNÁ, Praha 2005, s. 159–190.

¹⁴⁷ E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 249–250.

¹⁴⁸ Více Siegfried GROTEGEND, *Die Erwerbungspolitik Kaiser Karls IV. Zugleich ein Beitrag zur politischen Geographie des deutschen Reiches im 14. Jahrhundert*, Historische Studien 66, Berlin 1909, s. 81–83.

¹⁴⁹ L. BOBKOVÁ, *Sasko v teritoriální politice českých králů do roku 1459*, s. 55.

K usmíření došlo velmi brzy. Na konci listopadu roku 1372 se Wettini sešli s císařem v Pirně. Ve dnech 25. a 26. listopadu uzavřeli míšeňští markrabí Fridrich, Baltazar a Vilém smlouvu s Karlem IV. a jeho synem Václavem o přátelství a vzájemné pomoci. Markrabata se zavázala k vojenské pomoci proti komukoliv při obraně zemí a měst podléhajících českému panovníkovi.¹⁵⁰ Smluvní listiny obsahují také plný výčet územních držav obou stran.¹⁵¹ O pár měsíců později byla mezi rody uzavřena další dohoda, tentokrát však zasnubní. Karlova dcera Anna byla vybrána jako nevěsta stejnojmenného syna Fridricha III. V případě neuskutečnění sňatku měl být markrabě odškodněn zástavou měst Mostu a Loun.¹⁵²

Ještě před uzavřením zasnubních smluv následovala jednání s Wettiny v březnu roku 1373. Dne 3. března byla uzavřena nová dohoda o vzájemném respektování lenních území a „*odstranila patrně ještě poslední možné neshody*“.¹⁵³ Jako odměnu za opětovný příklon míšenských markrabí na stranu císaře udělil Karel Fridrichovi III. dne 23. srpna 1373 fojstství ve Wetterau.¹⁵⁴ Také přislíbil Ludvíkovi Míšeňskému, tehdy biskupovi v Bamberku, pomoc při úsilí o mohučský stolec. Jak ale bylo popsáno výše, i přes císařovu intervenci, kapitula Ludvíka nepřijala.

Všechny tyto diplomatické akty se uskutečnily na pozadí složitých bojů o Braniborsko, které skončily právě roku 1373 císařovým vítězstvím. Stručně řečeno, císař uzavřel kupní smlouvu s Otou Braniborským a jeho potenciálními dědici. Cena za Braniborsko byla vyčíslena na 500 000 zlatých. Karel IV. pochopitelně takovou obrovskou sumu v hotovosti neměl a částka byla rozdělena do několika splátek různého typu.¹⁵⁵

Následující roky se císař snažil prosadit svého syna Václava na římský trůn a Wettini byli jednáním ohledně volby několikrát přítomni. S tímto záměrem se také pojilo dosazení Ludvíka Míšeňského na post mohučského arcibiskupa. Tím by totiž byl zajištěn jeden volební hlas pro Václava. Sami Wettini měli zájem na prosazení člena svého rodu do čela bohatého mohučského arcibiskupství, neboť Ludvík byl značně finančně závislý na svých bratrech. Jednání ohledně Václavovy volby se konala i o vánočních svátcích roku 1374, které Karel IV.

¹⁵⁰ *Archiv české koruny. Edice faksimilií V/5,6*, edd. Věra BERÁNKOVÁ – Denko ČUMLIVSKI, Praha 2006, s. 62, č. 1085.

¹⁵¹ Více E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 256. Eckhard Leisering zpracoval také pro srovnání do přehledných tabulek državy Wettinů a Karla IV. v roce 1358 a později v roce 1372. Tamtéž, s. 499–503.

¹⁵² O plánovaném sňatku a celé následné kauze bude pojednáno níže.

¹⁵³ František KAVKA, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355–1378). (Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika). II. díl (1364–1378)*, Praha 1993, s. 147. Listiny v HStADD, 10001 Ältere Urkunden, č. 4042, 4043.

¹⁵⁴ E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 265. Wetterau se nachází přibližně 30 kilometrů severně od Frankfurtu nad Mohanem.

¹⁵⁵ Více Lenka BOBKOVÁ, *Smělý cíl, malý úspěch. Jošt Moravský a markrabství braniborské*, in: *Morava v časech markraběte Jošta*, ed. Libor Jan, Brno 2012, s. 59–80, zde s. 60–62.

trávil v Chebu, kam za ním přijeli rakouský vévoda Albrecht III., norimberský purkrabí Fridrich V. a vedle dalších i míšeňští bratři. Součástí setkání měly být mimo jiné politické přípravy k Václavově volbě.¹⁵⁶

Jak z výše uvedeného vyplývá, Václavovu volbu mohl ovlivnit i konflikt o arcibiskupství v Mohuči mezi Ludvíkem Míšeňským a jeho protikandidátem Adolfem Nassavským. Obecné rozladění v říši nahrávala spíše Adolfovi, který na rozdíl od Ludvíka disponoval penězi a tím si mohl zajistit přízeň papežského stolce. Na své straně měl navíc město Erfurt, ke kterému se postupně přidaly další jako Mühlhausen a Nordhausen a také některá durynská hrabata. Společně uzavřeli spolek 1. dubna 1375 namířený proti akcím Wettinů v případě mohučského arcibiskupství a města Erfurtu.¹⁵⁷

V květnu 1375 přijel Ludvík za Karlem do Prahy.¹⁵⁸ Bohužel není z dochovaných pramenů jasné, jak mohl císař Ludvíkovi pomoci. Navíc v červnu vypověděl erfurtský spolek rodu Wettinů nepřátelství a tím začala válka. Míšeňští měli na své straně Hohenzollerny a hraběte Jindřicha z Hennebergu. Město Erfurt bylo obklíčeno, ale dobýt se ho nepodařilo ani poté, co na počátku srpna se svým vojskem dorazili Karel společně s Václavem. Dne 6. září bylo dohodnuto příměří do 24. června 1377.¹⁵⁹ Adolf Nassavský „*byl uznán jako faktický držitel moci a měl půldruha roku ručit za dodržení míru. To bylo to jediné, co Wettini mohli pro sebe považovat za úspěch. Císař jejich záležitost odsunul ze středu pozornosti do nejisté budoucnosti.*“¹⁶⁰ Lucemburkovým prvořadým cílem bylo zvolení jeho syna Václava za římského krále. Karlovy několikaleté snahy byly úspěšně završeny 10. června 1376 ve Frankfurtu nad Mohanem, kde byl Václav zvolen římským králem hlasy všech sedmi kurfiřtů.¹⁶¹ Za mohučský stolec volbu provedl arcibiskup Ludvík Míšeňský.¹⁶²

Roku 1377 byl obnoven boj mezi Adolfem Nassavským a Wettiny. Od Adolfa postupně odpadávali spojenci a město Erfurt bylo ochotné uzavřít spolek s míšeňskými markrabaty, i přesto že odmítalo vpustit arcibiskupa Ludvíka do svých bran. Bohužel není známo, zda do tohoto vývoje císař nějak zasáhl. Ludvík Míšeňský měl na své straně i papeže Řehoře XI. Ten požadoval, aby Karel důrazněji Wettina podporoval. Celou situaci označil dokonce za zahanbující. Řehoř XI. však již v březnu následujícího roku zemřel a Ludvík se

¹⁵⁶ F. KAVKA, *Vláda Karla IV., II. díl*, s. 176. Wettini slíbili Václavovi podporu v říši 31. prosince 1374. *Regesten der Urkunden des Hauptstaatsarchivs Dresden 1366–1380*, s. 237, č. 367.

¹⁵⁷ F. VIGENER, *Kaiser Karl IV. und der Mainzer Bistumsstreit*, s. 66–67.

¹⁵⁸ Je doložen jako svědek na listině, kterou Karel vydal 2. května. Tomuto jednání byl přítomen i Ludvíkův mladší bratr Vilém. *RI VIII*, s. 454, č. 5474.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 456–457, č. 5500.

¹⁶⁰ F. KAVKA, *Vláda Karla IV., II. díl*, s. 181.

¹⁶¹ O tom, co vše předcházelo volbě podrobně J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, zvláště s. 87–88.

¹⁶² *RI VIII*, s. 467–468, č. 5600b, 5601–5604.

stal více závislý na Karlovi. Oba se sešli v květnu 1378 v Českých Budějovicích, kde se mimo jiné Ludvík zavázal k celoživotnímu spojení s císařem, jeho synem Václavem a rýnským falckrabětem Ruprechtem I. Na konci léta se dokonce chystalo velké tažení proti Nassavskému. Mezitím jmenoval papež Urban VI. dne 18. června Ludvíka Míšeňského patriarchou jeruzalémským. Odškodněním za arcibiskupství mohučské mu mělo být biskupství v Cambrai. Wettini však tuto nabídku odmítli.¹⁶³ Jak už ale bylo řečeno výše, vítězně z konfliktu vyšel Adolf a Ludvík se musel spokojit s arcibiskupstvím v Magdeburku. Vyřešení tohoto sporu se však císař již nedožil a Wettini zaujali k Václavovi IV. poněkud jiný postoj.

Za dobu poručnictví Fridrichova III. a následné společné vlády se míšeňským bratrům podařilo dosáhnout nemalých územních zisků a jejich rod se postupně dostával mezi ty nejvýznamnější v říši. Již roku 1353 připadlo Wettinům panství Coburg a to díky sňatku nejstaršího Fridricha s Kateřinou z Hennebergu. Mezi lety 1356–1358 získali různé statky v oblasti Vogtlandu v důsledku tzv. vogtlandské války. Mnohé statky koupili od hrabat ze Schwarzburgu, hrabat z Hennebergu-Schleusingen či od brunšvických vévodů. Roku 1373 získali Eisleben, Heldburg a Hildburghausen od norimberských purkrabích. Tato panství ležící nedaleko Coburgu připadla Wettinům díky sňatku Baltazara s Markétou, dcerou norimberského purkrabího Albrechta.¹⁶⁴ Téměř nepřetržitě stáli po boku českého krále a později císaře Karla IV., ale jeho smrtí dne 29. listopadu 1378 a následně i smrtí míšeňského markraběte Fridricha III. († 1381) se politická situace změnila a do popředí se stále více dostávala osobnost nejmladšího z wettinských bratrů, Viléma.¹⁶⁵

¹⁶³ Více F. KAVKA, *Vláda Karla IV., II. díl*, s. 209–212, 227, 234–235.

¹⁶⁴ Přehledný soupis všech územních zisků vytvořil Eckhart LEISERING, *Markgraf Wilhelm als Landesherr – Herrschaftsmethoden vor und nach der Erlangung der alleinigen Herrschaft in der Markgrafschaft Meissen im Jahr 1382*, in: Wilhelm der Einäugige. Markgraf von Meissen (1346–1407), hg. Staatliche Schlösser, Burgen und Gärten Sachsen, Dresden 2009, s. 79–92, s. 85.

¹⁶⁵ Fridrich III. zemřel 25. nebo 26. května 1381 pravděpodobně v Altenburgu. O příčinách jeho úmrtí není mnoho známo. Zdá se, že Fridrich trpěl určitými bolestmi, které by mohly ukazovat na dnu nebo cukrovku. Více E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 54.

„...künden in ihrer Größe und Pracht von der erfolgreichen Herrschaft eines der bedeutendsten Wettiner überhaupt – Markgraf Wilhelms I. von Meißen.“¹⁶⁶

3. Míšeňský markrabě Vilém I. s Lucemburky i proti nim

3. 1 Nejmladší syn míšeňského markraběte

Míšeňský markrabě Vilém I. se narodil dne 19. prosince 1343 v Drážďanech a již za svého života získal přívěsko Jednooký.¹⁶⁷ Bohužel není známo, při jaké události Vilém o oko přišel. Eckhart Leisering se zabýval myšlenkou, že markrabě mohl mít problémy s okem již od narození. Srovnává totiž Vilémovu náhrobní desku s portrétem mladšího současníka, tyrolského básníka Oswanda von Wolkenstein (cca 1377–1445), který trpěl nemocí zvanou ptoxis čili padání horního očního víčka.¹⁶⁸ Podle Leiseringa však není prokazatelné, zda mohl markrabě vidět jen na jedno oko od narození nebo se tak stalo později kvůli nemoci či zranění.¹⁶⁹ Pravděpodobněji se jeví úvaha, že Vilém o oko přišel později.

Téměř pověstné je vyprávění jednoho mnicha z Pegau z 15. století, který líčil, jak markrabě v polovině osmdesátých let ztratil „*visu unius oculi*“.¹⁷⁰ Ztráta zraku byla míněna jako trest za to, že měl Vilém nechat zabít dva učence, zatímco dva židy, kteří byli mnohem provinilejší, nechal za neurčitou peněžní sumu osvobodit.¹⁷¹ Další z legend soudí,

¹⁶⁶ „... svědčí ve své velikosti a nádheře o úspěšném panství jednoho z nejvýznamnějších Wettinů vůbec – markraběte Viléma I. Míšeňského.“ (Překlad L. N.) Takto charakterizoval A. Thieme Vilémovu vládu v souvislosti se stavebními památkami (hrady Rochlitz a Leisnig, chrám v Míšni), které ji dodnes připomínají. André THIEME, *Das Vorwort*, in: Wilhelm der Einäugige. Markgraf von Meissen (1346–1407), hg. Staatliche Schlösser, Burgen und Gärten Sachsen, Dresden 2009, s. 7.

¹⁶⁷ „1343. 15. Kal. Ianuarii nascitur Wlhelmus, Fridrici marhionis Misnensis filius, pre vigilia Thome.“ *Annales Veterocellenses*, s. 45. K výpočtu data narození O. POSSE, *Die Wettiner*, s. 61. Jako „*Wilhelmus Monoculus marchio Misnensis*“ je uveden v kronice magdeburských arcibiskupů. *Gesta archiepiscoporum Magdeburgensium*, in: MGH. Scriptorum XIV., ed. Wilhelm SCHUM, Hannover 1883, s. 454.

¹⁶⁸ Oswald utrpěl nejspíš jako dítě poranění, v jehož důsledku došlo ke scvrknutí oka doprovázené právě padáním horního očního víčka. Více Franz DAXECKER, *Die Verletzungen des rechten Auges Oswaldis von Wolkenstein*, Berichte des Naturwissenschaftlich-Medizinischen Vereins in Innsbruck 83, 1996, s. 325–330.

¹⁶⁹ E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 36.

¹⁷⁰ „zrak jednoho oka“ (překlad L. N.). Srov. *Historische Notizen eines pegauischen Mönchs aus einer Pergamenthandschrift (Nr. 825., 15. Jahr., Fol.) aus der Universitätsbibliothek zu Leipzig*, in: Bericht vom Jahre 1839 an die Mitglieder der Deutschen Gesellschaft zur Erforschung vaterländischer Sprache und Altherthümer in Leipzig, hg. Karl August ESPE, Leipzig 1839, s. 42–43, zde s. 43.

¹⁷¹ Podrobně o této zprávě Michael LINDNER, *Markgraf Wilhelm von Meissen im Reich. „Der Marcgraffin von Missin Schulmeister unde ir aller anwiser, der dy Herschafft zcu Missin sere bessirte“*, in: Wilhelm der Einäugige. Markgraf von Meissen (1346–1407), hg. Staatliche Schlösser, Burgen und Gärten Sachsen, Dresden 2009, s. 27–42, zde s. 29–30.

že markrabě byl postižen oční chorobou, kterou měl způsobit sv. Benno.¹⁷² Měl to být opět trest, tentokrát za utlačování církevních institucí v míšeňské diecézi.¹⁷³

Michael Lindner soudí, že Vilém o oko přišel nejspíše mezi lety 1385–1386 v důsledku nemoci nebo zranění. V této době bylo vydáno několik listin, kde se objevují ustanovení pro případ jeho smrti.¹⁷⁴ Dne 16. června 1387 pak Vilém I. věnoval míšeňskému dómu oltář zasvěcený sv. Otýlii, ke které se lidé modlili v případě očních potíží.¹⁷⁵ Inspiraci k tomuto činu mohl nalézt v Praze. Ve svatovítské katedrále zřídil pražský arcibiskup Jan Očko z Vlašimi na konci šedesátých let 14. století oltář zasvěcený právě této světici.¹⁷⁶ Arcibiskup měl vadu na levém oku, které bylo nápadně malé. Je možné, že na ně viděl jen omezeně, nebo dokonce vůbec.¹⁷⁷

Vedle přímluvy světců spoléhal míšeňský markrabě i na služby lékařů. Podle listiny z roku 1403 štědře ocenil mistra Pavla, lékárníka z Míšně.¹⁷⁸ Na základě dochovaných pramenů lze tedy usuzovat, že Vilém nebyl na jedno oko slepý od narození, ale pravděpodobně v druhé polovině osmdesátých let ho postihlo zranění či nějaká nemoc.

Jak už bylo řečeno výše o dětství markraběcích synů či jejich výchově nevíme téměř nic. V dopise ze 4. ledna 1405 Vilém uvedl, že nikdy nenavštěvoval žádnou školu a že neumí číst a psát.¹⁷⁹ Jedná se však o jistou polemiku proti mohučskému arcibiskupovi Janu II. Nassavskému.¹⁸⁰ Markrabě se pravděpodobně záměrně vykreslil jako naprostý ngramota, aniž jím ve skutečnosti byl.¹⁸¹

¹⁷² Benno byl míšeňským biskupem v letech 1066–1106 a již od 13. století byl uctíván jako svatý. O svatořečení Christoph VOLKMAR, *O dlouhé cestě k uctění: Kanonizační řízení Benna Míšeňského, 1499–1523*, in: Světcí a jejich kult ve středověku, ed. Petr KUBÍN, Praha 2006, s. 385–398.

¹⁷³ Více Jiří FAJT, *Dlouhý stín císaře Karla IV. K recepci lucemburské panovnické reprezentace v severovýchodních teritoriích Svaté říše římské*, Praha 2015, s. 233–234.

¹⁷⁴ M. LINDNER, *Markgraf Wilhelm I. von Meissen im Reich*, s. 30. Listiny: CDSR II 2. *Urkundenbuch des Hochstifts Meissen I (1357–1423)*, hg. Ernst Gotthelf GERSDORF, Leipzig 1865, s. 222–223, č. 696; CDSR II 4. *Urkundenbuch der Stadt Meissen und ihrer Klöster*, hg. Ernst Gotthelf GERSDORF, Leipzig 1873, s. 39–40, č. 59–60; CDSR II 5. *Urkundenbuch der Städte Dresden und Pirna*, hg. K. Fr. von POSERN-KLETT, Leipzig 1875, s. 72–73, č. 87–88.

¹⁷⁵ CDSR II 2, s. 230–233, č. 703–705.

¹⁷⁶ K zřízení oltáře a hlavně k získání relikvie sv. Otýlie M. LINDNER, *Markgraf Wilhelm I. von Meissen im Reich*, s. 30. Tento autor také soudí, že právě z pražského zdroje mohl Vilém získat relikvii sv. Otýlie. Oltář byl zřízen roku 1367 v kapli nového chóru pražské katedrály (kaple sv. Erharda a sv. Otýlie), která je zvaná také jako Vlašimská. Jiří KUTHAN – Jan ROYT, *Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha. Svatyně českých patronů a králů*, Praha 2011, s. 202.

¹⁷⁷ Lenka BOBKOVÁ – Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české IV.b (1310–1402)*, Praha – Litomyšl 2003, s. 68–69.

¹⁷⁸ CDSR II 4, s. 46, č. 68.

¹⁷⁹ CDSR I B 2, s. 423–424, č. 614.

¹⁸⁰ Úřad arcibiskupa zastával od 16. ledna 1397 do 13. září 1419.

¹⁸¹ Více E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 38.

Vilém byl dvakrát ženatý. Jeho první manželkou se stala Alžběta Moravská z rodu Lucemburků, o které bude ještě mnohokrát řeč, a druhou Anna Brunšvicá († 1426).¹⁸² Obě manželství však zůstala bezdětná.

3. 2 První kroky na politické scéně

Jak bylo ukázáno v předchozí kapitole, již jako pětileté dítě se malý markrabě objevil na listinách svého otce vydaných u příležitosti jednání s Karlem IV. v Drážďanech roku 1348. O dva roky později je zmiňován na listinách vydaných v Budyšině, ale jeho přítomnost během těchto jednání nelze bohužel prokázat.

Vilémovy první politické zkušenosti započaly již v září roku 1356, kdy se nacházel v blízkosti Karla IV. Koncem srpna se císař vydal na říšský sněm v Metách. Jeho cesta vedla přes Písek, Sulzbach a Donaustaf. Na tomto hradě ležícím nedaleko Regensburgu se zdržel do začátku října a jednal zde úspěšně např. s Albrechtem Dolnobavorským (1336–1404) o společném boji proti loupeživým bandám.¹⁸³ Dne 30. září 1356 pak vydal listinu pražským židům a všeobecně všem židům v Čechách, ve které jim potvrdil privilegia krále Přemysla Otakara II. z roku 1254. Ve svědečné řadě je vedle lucemburského vévody Václava či olomouckého biskupa Jana Očka z Vlašimi zmíněn i míšeňský markrabě Vilém.¹⁸⁴ František Kavka na základě této listiny rekonstruuje členy Karlova doprovodu. Vedle již zmiňovaných byli na Donaustaufu přítomni mindenský biskup Dětrich z Portic, vévodové Bolek Falkenberský, Přemek Těšínský či Bolek Opolský. Nabízí se otázka, zda se i mladý Vilém stal součástí císařovy společnosti a pokračoval s ním až do Met. Jisté je, že se říšského sněmu za Wettiny zúčastnil Fridrich III., který vystupuje jako svědek na několika listinách z listopadu a prosince 1356.¹⁸⁵ O Vilémově přítomnosti však prameny mlčí. Mladý markrabě pravděpodobně na hradě Donaustaufu zastupoval svého staršího bratra Fridricha III., který byl na konci září ještě na území Durynska.¹⁸⁶ Metský sněm je zachycen i v kronice Beneše Krabice z Weitmile, který mezi přítomnými pány uvádí pouze „*marchio Misnensis archivenator*“.¹⁸⁷ V poznámkách k českému překladu této kroniky je tato osoba ztotožněna

¹⁸² O důvodech sňatku s Annou Brunšvicou C. WENCK, *Die Wettiner im XIV. Jahrhundert*, s. 85.

¹⁸³ František KAVKA, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355–1378)*. (*Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika*). I. díl (1355–1364), Praha 1993, s. 79–80.

¹⁸⁴ *RBM VI/2*, s. 253, č. 456.

¹⁸⁵ Fridrichův pobyt je doložen od 17. listopadu do 28. prosince. Všechny listiny jsou uvedeny v přehledném itineráři, který sestavil E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 548.

¹⁸⁶ Dne 24. září 1356 vydal listinu v Altenburgu. HStADD, 10004 Kopiale, č. 25, fol. 80a, b.

¹⁸⁷ „*markrabí míšeňský arcilovč*“ (překlad L. N.) Srov. *FRB IV*, s. 526.

s mladým Vilémem, jak ale bylo ukázáno výše, muselo se s velkou pravděpodobností jednat o Fridricha III.¹⁸⁸

3. 3 Sňatek s Alžbětou

Roku 1358 se Vilém setkal s císařem znovu, tentokrát však přímo v Praze. V hlavním městě Českého království pobýval markrabě již od druhé poloviny února, na rozdíl od svých bratrů Fridricha III. a Baltazara, jejichž pobyt je doložen až později.¹⁸⁹ Dne 1. března byl totiž nejmladší míšeňský markrabě zasnouben s Alžbětou Moravskou, dcerou moravského markraběte Jana Jindřicha Lucemburského a jeho druhé manželky Markéty Opavské.¹⁹⁰ Manželská smlouva byla součástí dohod o přátelství a pomoci, které byly uzavřeny tentýž den mezi Karlem IV., Janem Jindřichem a Míšeňskými.¹⁹¹ K naplnění manželského aktu mělo dojít za osm let. Zda bylo manželství skutečně roku 1366 zkonsumováno, není z pramenů jasné. Objevily se spekulace, které ukazují na datum 19. března 1366. Toho dne se v Praze konala dvojí svatba dcer Karla IV. Kateřina si vzala Otu Braniborského a Alžběta Albrechta III. Habsburského. Třetí svatba v tento den se jeví jako nepravděpodobná. Alžběta byla jako Vilémova manželka označována již o rok později.¹⁹²

Alžběta Moravská se narodila pravděpodobně roku 1355 jako třetí dítě výše zmiňovaného páru.¹⁹³ V době zasnub jí tak nebyly ještě ani tři roky. Ve středověku byla hranice dospělosti o něco nižší než dnes, chlapci byli obvykle považováni za plnoleté ve čtrnácti a dívky už ve dvanácti letech („*puberes*“). Od sedmi let věku byly děti označovány za nezletilé („*impuberes*“), které se za určitých okolností mohly zasnoubit, ale ještě nebyly tělesně vyspělé k úplnému naplnění manželství. U dětí do sedmi let („*infantes*“) bylo zasnoubení jen předběžným krokem bez právní platnosti. Rodiče mohli uzavřít smlouvu o budoucím sňatku, ale děti s tím po dovršení sedmi let musely souhlasit, což bylo

¹⁸⁸ Beneš Krabice z Weitmile. *Kronika pražského kostela*, in: *Kroniky doby Karla IV.*, ed. Marie BLÁHOVÁ, Praha 1987, s. 173–268, zde s. 253, pozn. č. 84. Bohužel se zde neuvádí, na základě jakých pramenů bylo takto usuzováno.

¹⁸⁹ Vilém vystupuje jako svědek ve dvou listinách vydaných Karlem IV. 21. února 1358. *RBM VI/3*, s. 446–447, č. 756–757. Fridrich III. pobýval na konci února v Sangerhausenu a Baltazar byl v polovině tohoto měsíce v Großenhainu. Srov. E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 550, 578.

¹⁹⁰ Markéta Opavská pocházela z rodu opavských Přemyslovců a byla dcerou vévody Mikuláše II. (†1365). Blíže o tomto manželství a osobě Markéty Opavské Lenka NEMRAVOVÁ, *Moravský markrabě Jan Jindřich a jeho manželka Markéta Opavská*, Univerzita Karlova, Praha 2012.

¹⁹¹ *RBM VI/2*, s. 455–462, č. 764–769. Svatební smlouvy konkrétně č. 768 a 769.

¹⁹² W. LIPPERT, *Markgraf Wilhelm von Meissen und Elizabeth von Mähren*, s. 98–99.

¹⁹³ Určit přesná data narození potomků Jana Jindřicha a Markéty Opavské je poněkud problematické. Zásadním pramenem jsou účty města Brna, ve kterých jsou uváděny částky za jednotlivé porody. Jména dětí bohužel zaznamenána nejsou. Markraběcí potomci se narodili v pořadí: Kateřina (*1353), Jošt (*1354), Alžběta (*1355), Anna (*1356), Jan Soběslav (*1357) a Prokop (*1358), *Knihy počtů města Brna z let 1343–1365*, průběžně.

samozřejmě víceméně formální. V případě změny politické orientace rodin uvažovaných snoubenců bylo většinou celkem snadné zásnubní smlouvy zrušit.¹⁹⁴ Pokud by byla striktně dodržena tato právní norma, k čemuž v praxi vždy nedocházelo, mohlo být manželství Alžběty s Vilémem plně naplněno až roku 1367, kdy Alžběta dosáhla 12 let.

S určením přesnější datace nepomůže ani papežská dispens, která by se v tomto případě dala očekávat. Vilém s Alžbětou byli ve čtvrtém stupni příbuzenství, protože jejich společným předkem byl Rudolf I. Habsburský (1218–1292).¹⁹⁵ Od IV. lateránského koncilu (1215) byly totiž zakázány sňatky mezi lidmi do čtvrtého stupně příbuzenství, tj. i mezi praprabratranci a praprasestřenicemi.¹⁹⁶ Zákaz se vztahoval i na příbuznost adoptivní nebo vzniklou sňatkem. Za vznik příbuzenského vztahu se považovalo i kmotrovství při křtu.¹⁹⁷ Tento požadavek nebyl dodržován a postupně začal papež ve velkém vydávat speciální listiny, které dovolovaly uzavřít sňatek snoubencům ve třetím nebo čtvrtém stupni příbuzenství – tzv. dispens.¹⁹⁸ Bohužel v případě Viléma a Alžběty se žádná taková listina nedochovala.

Předmětem sňatkové smlouvy byly i věno a vdovský důchod.¹⁹⁹ Jan Jindřich Lucemburský se zavázal, že po uplynutí oné lhůty osmi let, která měla připadnout na 23. dubna 1366, zaplatí své dceři věno ve výši 6 000 kop grošů pražských. Zajímavý je dovětek: „...und werden an furgeczog und an hindernuzze indwendig einem iar noch der czeit, als si bey enander geligen.“²⁰⁰ Tato věta nahrává úvaze o Alžbětině dosažení dospělosti až roku 1367. Vdovský důchod, který měl mladé markraběnce připadnout v případě smrti jejího manžela, činil 12 000 kop grošů pražských. Zajímavá z hlediska lucemburských vztahů

¹⁹⁴ D. VELDTUP, *Zwischen Eherecht und Familienpolitik*, s. 23–24.

¹⁹⁵ Rodokmen ukazující toto příbuzenství. Viz příloha č. 4.

¹⁹⁶ Původní požadavek církve, aby snoubenci nebyly ani v sedmém stupni příbuzenství, byl na koncilu zmírněn.

¹⁹⁷ Podrobněji o tomto tématu Michael MITTERAUER, *Mittelalter*, in: *Geschichte der Familie*, hg. Andreas GESTRICH, Stuttgart 2003, s. 160–363, zde s. 165–200. Autor uvádí i přehledné schéma ohledně počítání stupňů příbuzenství s. 230–231.

¹⁹⁸ Do pontifikátu papeže Inocence III. je známo jen 12 dispensí. Změna začala, když se papežem stal Inocenc IV., který těmito druhy listin rozhodně nešetřil. M. NODL, *Rituál rozvodu*, s. 119–120. O příbuzenství např. František LAURIN, *Pokrevensství a švakrovství, jakožto překážky manželství rozlučující podle práva církevního*, Praha 1891; Anita GUERREAU-JALABERT, *Příbuzenství*, in: *Encyklopedie středověku*, edd. Jacques LE GOFF – Jean-Claude SCHMITT, Praha 2008, s. 540–551.

¹⁹⁹ Věno (lat. dos. něm. Heimsteuer) přinášela do manželství žena. Těmito prostředky poté disponoval manžel k zajištění jejich společného svazku. Mohl je užívat i po smrti své družky. Naopak obvěnění nebo také vdovský důchod (lat. dotulitium, něm. Widerlegung) mělo zajistit ženu, příp. jejich společné děti po manželově smrti. Příslušná dohodnutá suma byla většinou zajištěna formou zástavních práv na nemovitosti. Třetím typem byl jitřní dar (lat. donum matutinale, něm. Morgengabe), který původně představoval dar movitý, který dostala manželka druhý den po svatbě. Ve 13. století byl označován přímo jako dar za ztrátu panenství. O století později již nešlo o movité dary, ale i o důchody z pozemků, které patřily manželovi a po uzavření manželství měly být vypláceny jeho ženě. O celé problematice podrobně D. VELDTUP, *Zwischen Eherecht und Familienpolitik*, s. 137–182. Nebo K. - H. SPIESS, *Familie und Verwandtschaft*, s. 133–146.

²⁰⁰ Kvůli odkladu a překážkám uplyne ještě jeden rok do doby, než spolu budou moci ulehnout. *RBM VI/3*, s. 461, č. 769.

je také listina, kterou vydal Karel IV. téhož dne a ve které se zavázal zaplatit věno za Alžbětu namísto svého bratra.²⁰¹ Co Karla k tomuto rozhodnutí vedlo, není z listiny jasné. Mohlo se například jednat o nějaký dluh, který chtěl císař tímto způsobem svému bratrovi splatit.²⁰²

3. 4 Na císařském dvoře

Od uzavření březnových dohod začal mladý markrabě Vilém sbírat politické zkušenosti přímo na dvoře císaře. Hned v červnu 1358 se zúčastnil jednání v Norimberku.²⁰³ V tomto říšském městě „došlo k pozoruhodnému vyjednávání o pokřestění Litvy“ nebo např. „pokročila jednání o anglickou pomoc k získání flanderské části Brabantska“.²⁰⁴ Mladý míšeňský markrabě byl přizván k jednání ohledně hradu Floss. Dne 30. června prohlásil Karel tento hrad za vlastnictví Českého království.²⁰⁵ Do té doby byl Floss považován za říšskou zástavu, ale na základě dvou listin Fridricha II. (1194–1250), které našel ve svém tajném archivu Albrecht II. Habsburský (1298–1358), se císař dozvěděl, že hrad Floss je českým majetkem.²⁰⁶ Na sněmu v Norimberku tak Karel IV. potvrdil, za přítomnosti mnoho významných osob, pravost listin.²⁰⁷

Na přelomu let 1358 a 1359 pobýval císař ve Vratislavi. Důvodů k návštěvě tohoto města měl hned několik. V první řadě šlo o příslib pohanského litevského velkoknížete, že přijme právě ve Vratislavi křest, dále císař usiloval o uznání nástupnických práv svého bratra Jana Jindřicha vratislavským biskupem a kapitulou. Zde je potřeba si uvědomit, že v této době neměl Karel IV. stále žádného mužského potomka. Po Janu Jindřichovi měl nastoupit jeho syn, jemuž byla jako nevěsta předurčena dcera Karla IV. Eliška (*1358). Z markraběcích synů přicházel v úvahu druhorozený Jan Soběslav (*1357).²⁰⁸ Snoubenci by byli v druhém stupni příbuzenství, a proto se Karel chystal zaplatit papežské kurii obrovskou částku

²⁰¹ *RBM VI/3*, s. 462, č. 770.

²⁰² Podle Fritze Hechta měl Jan Jindřich přenechat péči o sňatky svých dětí Karlovi. Srov. Fritz HECHT, *Johann von Mähren*, Halle 1911, s. 83.

²⁰³ V Norimberku je Vilém doložen ve dnech 28.–30. června 1358. *RBM VI/3*, s. 529–535, č. 851, 853, 855.

²⁰⁴ Více F. KAVKA, *Vláda Karla IV. I. díl*, s. 121–122.

²⁰⁵ *RBM VI/3*, s. 533–534, č. 855.

²⁰⁶ Jednalo se o privilegia Fridricha II. z 26. září 1212 a z července 1231, *CDB II (1198–1230)*, ed. Gustavus FRIEDRICH, Pragae 1912, s. 94–96, č. 97; *CDB III/1 (1230–1238)*, ed. Gustavus FRIEDRICH, Pragae 1942, s. 8–10, č. 11; Albrechtova listina z 2. dubna 1358, *RBM VI/3*, s. 472, č. 784. Listina se týkala nejen Flossu, ale i dalších statků. Pouze na Floss však Karel IV. uplatnil práva z listiny z roku 1212. Více Lenka BOBKOVÁ, *Zlaté buly sicilské v ustanoveních Karla IV.*, in: *Zlatá bula sicilská. Mezi mýtem a realitou*, edd. Martin WIHODA – Josef ŽEMLIČKA, Praha 2016, s. 98–126, zde s. 108–109, 114–115.

²⁰⁷ Jako svědci jsou na listině uvedeni např. Rudolf II. Saský, biskup Jan Očko z Vlašimi, Bolek Opolský, Bolek Falkenberský či Bušek ml. z Velhartic. K uznání obou listin právoplatnými např. L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české IV.a*, s. 346–348.

²⁰⁸ Podle Františka Kavky opomíjela smlouva prvorozeného Jošta, který byl již zaslíben uherské princezně Alžbětě. Srov. František KAVKA, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, Praha 2016, s. 188, 202.

100 000 zlatých. Smlouva byla nakonec zbytečná, navíc by v budoucnu byla i těžko proveditelná.²⁰⁹ V neposlední řadě bylo Karlovým zájmem zajistit trvalé připojení Svídnicka-Javorska ke Koruně české. To má spojitost s již zmiňovanou dohodou ohledně Eliščina sňatku s markraběcím synem. Knížectví mělo totiž podle úmluv s Boleslavem II. Svídnickým připadnout Karlovým dětům z manželství s Annou Svídnickou. Pokud by se Eliška provdala za jednoho ze synů markraběte Jana Jindřicha, Svídnicko-Javorské knížectví by tak zůstalo v rukou českého krále.²¹⁰

Jednání probíhala tři měsíce za přítomnosti mnoha významných osobností. Zúčastnili se jich např. pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic, olomoucký biskup Jan Očko z Vlašimi, Albert ze Šternberka, tehdy biskup ve Zvěříně, Boleslav II. Svídnický, Boleslav III. Opolský, Boleslav I. Falkenberský, magdeburští purkrabí Burghard a Jan z Retzu a také zástupci české šlechty.²¹¹ Mezi přítomnými nechyběl samozřejmě ani míšeňský markrabě Vilém. Dne 13. prosince se člen rodu Wettinů objevil jako svědek na několika privilegiích, které císař vydal ve prospěch vratislavského biskupství a kapituly.²¹²

Ve Vratislavi přišla na řadu i otázka říšského hradu Hirschbergu (ležícího nedaleko Hofu), která se týkala i Wettinů. Hrad Hirschberg získali Míšeňští roku 1357 od fojtů z Plavna. Karel IV. tento hrad od Fridricha III. Přísného vykoupil a dal ho do zástavy Koruně české.²¹³ Ohledně sumy za vyplacení hradu se však objevily jisté nejasnosti a mezi císařem a Wettiny musel být ustanoven smírčí soudce.²¹⁴ Tato záležitost se ještě o pár měsíců později řešila v Cáchách.²¹⁵ Nejmladší z míšeňských bratří setrval ve Vratislavi nejméně do 11. února a byl přítomen „vydání mnoha hospodářských výsad ve prospěch města“.²¹⁶

Po skončení jednání ve Slezsku pokračoval Vilém v císařově doprovodu do Cách a Mohuče.²¹⁷ Do Mohuče byla svolána porada kurfiřtů, na kterou se v březnu 1359 dostavili

²⁰⁹ O této dohodě např. V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 19–20.

²¹⁰ Podrobně o jednáních ve Vratislavi Mlada HOLÁ, *Pobyty Karla IV. a jeho dvora ve Vratislavi v letech 1348–1372*, in: *Dvory a rezidence ve středověku*, ed. Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Praha 2006, s. 164–189, jednání na přelomu let 1358 a 1359 zvláště s. 172–175.

²¹¹ Z Čech dorazil např. nejvyšší komoří Zbyněk Zajíc z Házmburka, dvorský sudí Zdeněk ze Šternberka či komoří Hašek ze Zvířetic.

²¹² Šlo např. o závazek ochrany biskupství. *RBM VII/1*, s. 47–53, č. 59–62.

²¹³ Listina je datována 2. ledna 1359 a ve svědečně řadě je uveden i Vilém. *RBM VII/1*, s. 61–62, č. 77. Více k hradu Hirschbergu L. BOBKOVÁ, *České državy ve Vogtlandu a v Plíseňsku za vlády prvních Lucemburků* s. 27–28.

²¹⁴ E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 126.

²¹⁵ *RBM VII/1*, s. 105, 108–109, č. 156, 162. Karel IV. dosáhl souhlasu kurfiřtů k zástavě hradu České koruně. Dále byla navýšena zástavní cena o 300 kop grošů s odůvodněním, že se hrad nachází téměř v příšerném stavu a jsou potřeba opravy.

²¹⁶ M. HOLÁ, *Pobyty Karla IV. a jeho dvora ve Vratislavi*, s. 173. Vilém se objevuje na listinách z 13. a 19. ledna a poté 9.–11. února 1359. *RBM VII/1*, s. 66–67, 82–83, 85, 87–88, č. 85–86, 112, 117, 122.

²¹⁷ V Cáchách pobýval od konce února do počátku dubna. Dne 11. dubna je poté doložen v Mohuči. Viz E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 595.

všichni až na braniborského markraběte Ludvíka Římana a rýnského falckraběte Ruprechta I., jehož zastupoval stejnojmenný synovec. Smyslem cesty do Cách bylo setkání s Karlovým bratrem Václavem Lucemburským a s anglickým poselstvem.²¹⁸

Po ukončení pobytu v Cáchách se císař vrátil zpět do Mohuče a poté pokračoval přes Norimberk, Pegnitz a Sulzbach do Prahy, kam dorazil na počátku května. Na přelomu května a června roku 1359 byl v Praze přítomen i Vilém Míšeňský, který se zde setkal s bratrem Fridrichem III.²¹⁹ Mladý markrabě se do Prahy vrátil ještě na podzim a strávil zde pravděpodobně hned několik měsíců až do počátků roku 1360.²²⁰ V této době se císař zabýval i rozšiřováním území v Horní Falci. Již 1. ledna jednal s norimberskými purkrabími o koupi hradu Rothenbergu. Hrad byl nakonec prodán za 3 000 zlatých.²²¹

V létě roku 1360 podnikl Karel IV. tažení proti württemberským hrabatům. K tomuto kroku měl hned dva důvody. Hrabata stála na straně jeho zetě rakouského vévody Rudolfa IV. (1339–1365), s nímž měl spory.²²² Císař tak využil situace, aby Rudolfa v říši zcela izoloval. Navíc Württemberští nebyli příliš oblíbení, zejména u měst ve Švábsku, „*pro jejich časté přehmaty*“.²²³ Stížnosti se hromadily a Karel povolal hrabata k odpovědnosti. Dostavit se měla na sněm do Norimberku, který byl svolán na 24. června. Přijel však pouze hrabě Eberhard II. (†1392), který se odmítl podrobit nejen za sebe, ale i za svého bratra Ulricha IV. (†1366).²²⁴ Bratrům tak byla vypovězena válka.²²⁵ Podle Jiřího Fajty se měl tažení zúčastnit i míšeňský markrabě Vilém, žádný pramen dokládající toto tvrzení se však nezachoval.²²⁶ Konkrétní pomoc poskytl císaři pouze nejstarší míšeňský markrabě Fridrich III.²²⁷

Vilém Míšeňský se během několika málo let setkal s mnohými významnými osobnostmi, které se pohybovaly na tehdejší politické scéně, a již v šedesátých letech se stala jeho osoba neméně důležitá. Proto nemohl chybět v dubnu roku 1361 v Norimberku. O pár měsíců dříve, v pátek 26. února, se totiž právě v Norimberku narodil císařovi a jeho manželce Anně Svídnické dlouho očekávaný syn, jenž dostal jméno – v duchu přemyslovské

²¹⁸ Podrobně F. KAVKA, *Vláda Karla IV., I. díl*, s. 141–145.

²¹⁹ Oba svědčili v listině vydané 27. května 1359. *RBM VII/1*, s. 144, č. 226.

²²⁰ Dne 28. září je uveden jako svědek na listině, kterou Karel IV. vydal hraběti Ludvíkovi z Neuenburgu. V říjnu pak svědčil císaři při potvrzení práv katedrální kapituly v Hamburku. A dne 12. ledna 1360 byl markrabě přítomen Karlovu rozhodnutí vzít pod svoji ochranu ženský klášter Engelthal ve Wetterau. *RI VIII*, s. 732, č. 7013; s. 246, č. 3008; s. 248, č. 3033.

²²¹ Více F. KAVKA, *Vláda Karla IV., I. díl*, s. 155. Rothenberg se nachází nedaleko obce Schnaittach.

²²² Rudolf byl manželem Karlovy druhorozené dcery Kateřiny (1342–1386). O celém sporu tchána se zetěm např. L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české IV.a*, s. 350–357.

²²³ F. KAVKA, *Vláda Karla IV., I. díl*, s. 161.

²²⁴ *RI VIII*, s. 261, č. 3188a.

²²⁵ Válka jim byla vypovězena po 7. červenci 1360. V listu, který byl zaslán do Frankfurtu, vyzýval císař ke svolání vojsk na 8. srpna. *RI VIII*, s. 263, č. 3207.

²²⁶ J. FAJT, *Dlouhý stín císaře Karla IV.*, s. 197. V poznámce odkazuje na E. Leiseringa, který však ve své knize uvádí jasný opak a přítomnost Viléma při tažení je podle něj mylná. Viz následující poznámka.

²²⁷ E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 187.

tradice – Václav.²²⁸ Křest novorozence byl naplánován na 11. dubna 1361 a v souvislosti s touto událostí svolal Karel IV. do Norimberka i sněm, na který byli pozváni všichni kurfiřti, říšská knížata, přední preláti a šlechtici nejen z říše, ale i Českého království. Představu o konkrétním složení účastníků lze nalézt v listině vydané Karlem již 7. dubna Pavlovi, biskupovi ve Freisingen. Ve svědečné řadě jsou uvedeni kurfiřti mohučský arcibiskup Gerlach, kolínský arcibiskup Vilém, rýnský falckrabě Ruprecht II., saský vévoda Rudolf II., braniborský markrabě Ludvík Říman, dále také pražský arcibiskup Arnošt a další církevní hodnostáři. Na druhém místě po braniborském a lužickém markraběti Otovi se nacházejí míšeňští bratři Fridrich a Vilém.²²⁹ Přítomnost i nejmladšího Viléma ukazuje, že se již v této době těšil významnějšího postavení a jistě pro něj bylo toto setkání velkou zkušeností, nejen politickou, ale i životní. Křtiny byly samozřejmě spojeny s velkými oslavami. Mladý markrabě se mohl zúčastnit osmidenních slavnostních hodů, turnajů a dalších nejrůznějších radovánek.²³⁰

Důvodem, proč se míšeňský markrabě Vilém dostavil do Prahy na počátku června, bylo opět dění kolem budoucího českého krále Václava IV. Několika měsíční dítě se totiž jeho otec rozhodl zasnoubit. Václavovou nevěstou se měla stát Alžběta, dcera norimberského purkrabího Fridricha V. Jak už bylo řečeno v předchozí kapitole, Alžbětinou matkou byla Alžběta Míšeňská, Vilémova sestra. Markrabě byl tak osobně přítomen při uzavření zasnubní smlouvy své neteře a budoucího krále.²³¹ Z plánovaného sňatku později sešlo.

Celé léto roku 1361 strávil Vilém pravděpodobně v Praze, kam za ním v srpnu dorazil i jeho nejstarší bratr.²³² Společně pak obdrželi od císaře za své věrné služby potvrzení domu v hlavním městě Českého království.²³³ Jednalo se o dům na Starém Městě pražském poblíž kostela sv. Jakuba, který Karel IV. daroval již roku 1348 jejich otci Fridrichovi II.²³⁴ Toto potvrzení dokládá, že přítomnost Wettinů na pražském dvoře, byla v této době opravdu častá.

Následující rok svolal císař na 12. března sněm do Norimberku kvůli hrozícímu konfliktu se svým zetěm Rudolfem IV. Do franckého města dorazili i wettinští bratři. Karel IV. s nimi jednal o dvou rozdílných záležitostech. Nejprve se s Míšeňskými sešel 25. března a nejspíš, aby si pojistil jejich loajalitu, vydal dvě listiny, ve kterých jim zastavil

²²⁸ O narození a následném křtu podrobně J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 29–37.

²²⁹ *RI VIII*, s. 294, č. 3619.

²³⁰ J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 37.

²³¹ *RBM VII/3*, s. 543–545, č. 911.

²³² Dne 9. srpna 1361 vydal Fridrich III. v Praze listinu. Tamtéž, s. 584–585, č. 978.

²³³ Dům měli mít v držení všichni tři bratři, tedy nejen Fridrich III. a Vilém, ale i Baltazar. Přítomnost Baltazara v Praze nelze na základě dochovaných pramenů prokázat. *RBM VII/3*, s. 587, č. 981. Stručný regist *Regesten der Urkunden des Sächsischen Hauptstaatsarchivs Dresden 1351–1365*, s. 254–255, č. 501.

²³⁴ Regest *RMB V/2*, s. 255, č. 501; *CDM VII*, s. 621, č. 865.

města Altenburg, Zwickau a Chemnitz. Tato města dostali Wettini do své správy ve 14. století již dvakrát. Poprvé roku 1311 Janem Lucemburským, podruhé roku 1323 Ludvíkem Bavorem.²³⁵ Zástavní suma činila dohromady 5 000 kop grošů pražských. V první listině se jednalo o obnos 3 000 kop grošů pražských za služby markrabat ve Švábsku a jinde. Ve druhé šlo o částku 2 000 kop grošů za služby vykonané ve Vogtlandu a jinde.²³⁶ K dalšímu setkání v Norimberku došlo o pár dní později, 31. března. Císař vyjádřil svou náklonnost markrabatům tím, že dovolil kupcům jedoucím do Míšeň volný průjezd přes Prahu a jiná česká města.²³⁷

Příští setkání s císařem se uskutečnilo až v dubnu roku 1364 v Pirně a pro Wettiny nebylo příliš příjemné. Jednalo se totiž o vyplacení Dolní Lužice z míšeňské zástavy. Jak již bylo ukázáno v předchozí kapitole, o celé záležitosti bylo již v zásadě rozhodnuto o pár měsíců dříve v listopadu 1363 v Norimberku, kde Karel IV. jednal s braniborskými markrabaty. Ztráta Dolní Lužice byla pro míšeňská markrabata jistě bolestná a na základě dochovaných pramenů lze říci, že došlo k ochladnutí vztahů. Markrabě Vilém, který tak často pobýval na císařském dvoře a zvláště v Praze, kde je jeho přítomnost nejednou doložena, se začal více zabývat záležitostmi v rodových zemích. Jeho pobyt na míšeňsko-durynském území trval až do září 1366.

Mezi 7.–14. zářím je míšeňský markrabě doložen ve Frankfurtu nad Mohanem, kam svolal císař říšský sněm. Hlavním předmětem rokování byla pomoc papeži, tedy téma poněkud nepopulární. Výsledkem jednání bylo, „*aby císař osobně doprovodil Urbana V. na jeho cestě k stolci sv. Petra do Říma a rovněž aby se do Itálie vypravil s početným vojskem k potření řádících žoldnéřských band.*“²³⁸ Do Avignonu, kde tehdy papež sídlil, bylo vysláno poselstvo. Ačkoli se na první pohled mohlo zdát, že papež se vším souhlasí, jeho názor se postupně změnil a vzdal se myšlenky společného vstupu do Říma po boku císaře.

Pokud se však vrátíme na sněm do Frankfurtu, zúčastnil se Vilém několika jednání. Nejprve Karel IV. potvrdil dne 7. září aquilejskému patriarchovi Markvartovi všechna privilegia, která obdrželi již jeho předchůdci.²³⁹ Následně 12. září zpečetil opatu Hermannovi a konventu premonstrátského kláštera Ilfeld jejich majetky.²⁴⁰ A o dva dny později stvrdil Janovi, biskupovi v Basileji, privilegia Fridricha II.²⁴¹ Ve Frankfurtu reprezentoval wettinský

²³⁵ O zástavách roku 1311 a 1323 bylo pojednáno v předchozí kapitole.

²³⁶ Regest k oběma listinám *Urkunden des Sächsischen Hauptstaatsarchivs Dresden 1351–1365*, s. 271, č. 540.

²³⁷ *RBM VII/4*, s. 695, č. 1150.

²³⁸ F. KAVKA, *Vláda Karla IV., II. díl*, s. 44.

²³⁹ *RI VIII*, s. 356, č. 4354.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 356–357, č. 4361. Ilfeld se nachází severně od města Nordhausen v Durynsku.

²⁴¹ Tamtéž, s. 357, č. 4367.

rod i Baltazar.²⁴² Přítomnost Baltazara namísto nejstaršího Fridricha III. dokládá, že v této době již vládli míšeňští bratři společně.²⁴³

Důvodem k opětovnému zlepšení vztahů mezi Lucemburky a Wettiny mohl být plánovaný sňatek Viléma s Alžbětou Moravskou. Podle zasnubní smlouvy z roku 1358 mělo k naplnění manželství dojít za osm let, tedy roku 1366, jak o tom bylo pojednáno výše. Všichni tři Wettini se s Karlem sešli v březnu následujícího roku v Praze a předmětem jednání byl Alžbětín vdovský důchod a Morgengabe, tedy jitřní dar. V listině vydané 23. března 1367 Karel IV. uvádí, že věno ve výši 6 000 kop pražských grošů bylo již markrabatům vyplaceno. Vilém má své manželce dát také 6 000 kop, takže celkem obdrží jako vdovský důchod a jitřní dar sumu 12 000 kop v podobě držav. Jednalo se o hrad Voigtsberg, města Oelsnitz a Adolf, hrad a město Mühlthoff, hrad Wiedersberg, stejně jako hrad a město Döbeln se vším příslušenstvím. Ročně měly Alžbětě připadnout příjmy ve výši 1 000 kop grošů, které měla obdržet vždy před Letnicemi. Listina pokračuje ustanoveními ohledně smrti. Pokud by markrabě Vilém zemřel, má Alžběta právo držet výše zmiňované statky a po její smrti mají připadnout jejich potomkům. Zemře-li první markraběnka, smí být Vilém taktéž majitelem oněch statků a po jeho smrti je mají opět získat potomci. Počítalo se i s variantou, která se později skutečně naplnila, že markrabecí pár zůstane bezdětný. Po jejich smrti se mělo oněch 6 000 kop grošů vrátit Českému království v podobě zástavy Voigtsbergu, Oelsnitz, Adolfu, Mühlthoffu a Wiedersbergu s jejich příslušenstvím. Ostatních 6 000 kop grošů, kterými bylo vyčísleno město Döbeln, se mělo vrátit míšeňským markrabatům.²⁴⁴ Ze svatební smlouvy je patrná Karlova snaha o případné získání dalších statků na česko-míšeňské hranici. Všechny državy, vyjma města Döbeln, ležely ve Vogtlandu v blízkosti držav a lén, která náležela České koruně.²⁴⁵

Nejmladší míšeňský markrabě se opět začal objevovat na císařském dvoře. Následujícího roku se vydal na cestu do zemí pro něj dosud neznámých a společně s císařem se dostal až na Apeninský poloostrov.

²⁴² Dokládá to listina z 8. září. *RI VIII*, s. 356, č. 4356.

²⁴³ Pokud by byl stále hlavou rodu pouze Fridrich III. Jistě by si takto rozsáhlý říšský sněm nenechal ujít. Nejstarší míšeňský markrabě pobýval v září v Gothě. E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 564.

²⁴⁴ Text listiny otiskl W. LIPPERT, *Markgraf Wilhelm von Meißen und Elisabeth von Mähren*, s. 121–124. Stručný regist: *Regesten der Urkunden des Hauptstaatsarchivs Dresden 1366–1380*, s. 65, č. 49. Originál HStADD, 10001 Ältere Urkunden, č. 3854. Viz příloha č. 9.

²⁴⁵ Mapa držav ve Vogtlandu, Plíseňsku a Durynsku. Viz příloha č. 7.

3. 5 Tažení do Itálie

Podniknutí výpravy do Itálie nebylo jednoduchou záležitostí a této tzv. druhé římské jízdě předcházela ještě mnohá jednání. Karel IV. musel před svou cestou podniknout jistá opatření vzhledem ke své dlouhodobé nepřítomnosti. Počátkem ledna pobýval v Norimberku, kam přijel i braniborský markrabě Ota, a definitivně byl dohodnut prodej Dolní Lužice českému králi. Tomuto jednání byl přítomen i Vilém Míšeňský.²⁴⁶ Následně se císař se svým doprovodem, kterého byl pravděpodobně součástí i míšeňský markrabě, přesunul na říšský sněm ve Frankfurtu. Koncem ledna se jednalo hlavně o zabezpečení míru na středním Rýnu a ve Wetterau. Účast byla opět velkolepá a vedle Viléma se dostavil i jeho bratr Baltazar.²⁴⁷

Vilém císařův doprovod neopustil ani po skončení sněmu a pokračoval s ním opět do Norimberku. V tomto městě „se 13. února 1368 znovu objevil Ota Braniborský, snad proto, aby listiny o prodeji Dolní Lužice a o jeho příslibu vydat všechny zápisy byly opatřeny pečeti saského kurfiřta a dalších knížat.“²⁴⁸ Patřil mezi ně i markrabě Vilém.²⁴⁹ Sám se poté odebral zpět na míšeňsko-durynské území, aby vyřešil některé rodinné záležitosti.²⁵⁰

Dne 2. dubna 1368 zahájil císař Karel IV. společně se svou ženou Alžbětou Pomořanskou římskou jízdou.²⁵¹ Putovali z Prahy přes Znojmo a pravděpodobně 11. dubna se dostali do Vídně, kde proběhla důležitá jednání, neboť právě do této metropole dorazil i papežský nuncius Petr z Calais. Karel IV. potvrdil opis listiny, kterou vydal jeho děd Jindřich VII. roku 1312 pro papeže Klimenta V., kde je deklarována především nedotknutelnost papežova světského panování v Itálii.²⁵² Po skončení jednání pokračoval císař do Aquileje. Téměř týdenní odpočinek si dopřál v Udine, kde byl slavnostně přivítán 27. dubna 1368. Karlovým hostitelem byl patriarcha Markvart z Randeggu, který následně císaře doprovázel až do Pisy.

Uvítání panovníka v Udine je zachyceno ve friulských pramenech, ze kterých se dozvídáme nejen o samotných přípravách na tento slavnostní akt, které trvaly již od ledna, ale popisují i dary, jež Karel od města dostal, i složení jeho doprovodu. S Karlem do města přijelo mnoho církevních hodnostářů i říšských knížat a mezi nimi i „il Marchese di

²⁴⁶ RI VIII, s. 578, č. 456.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 754, č. 7256. O jednáních podrobně F. KAVKA, *Vláda Karla IV., II. díl*, s. 66–67.

²⁴⁸ F. KAVKA, *Vláda Karla IV.*, s. 67.

²⁴⁹ RI VIII, s. 376, č. 4610a.

²⁵⁰ Vilém jednal s bratry např. o finančním zajištění. Dne 30. března jim dal do společného užívání 2 500 kop grošů ze svých „Ehegeld“. Z toho měl být za 1 000 kop dán Vilémovi do zástavy hrad Schellenberg. *Regesten der Urkunden des Hauptstaatsarchivs Dresden 1366–1380*, s. 86, č. 92.

²⁵¹ Datum nebylo zvoleno náhodně. Karel IV. si vždy volil významné svátky. 2. duben připadl roku 1368 na Květnou neděli.

²⁵² Podrobněji o těchto jednáních Radka OBŮRKOVÁ, *Druhá římská jízda Karla IV.*, Univerzita Karlova, Praha 2013, s. 31–32.

Marsin“.²⁵³ Pod tímto označením, které lze rozluštit jako markrabě míšeňský, se nemohl skrývat nikdo jiný než Vilém, jenž je během římské jízdy v pramenech několikrát zachycen. Míšeňský markrabě se na počátku května nacházel v Coneglianu.²⁵⁴ Poté se objevuje ve svědečné řadě na listině vydané 1. srpna v Mantově a následně 25. srpna v Modeně.²⁵⁵ Další Vilémův pobyt na území Itálie není v pramenech zachycen. Radka Obůrková se domnívá, že „zřejmě odjel po vyhlášení modenského míru.“²⁵⁶ Ten byl uzavřen 4. září v Bologni a o dva dny později v Miláně.²⁵⁷ Poté byla rozpuštěna velká část Karlova vojenského doprovodu, a tak je možné, že odjel také Vilém se svým vojskem. V Itálii ale mohl setrvat i déle.

Pokud se podíváme na Vilémův itinerář během celé římské jízdy, nacházel se ještě 4. dubna 1368 v Drážďanech.²⁵⁸ Ke Karlovi a jeho doprovodu se přidal během cesty, aby s ním, jak bylo řečeno výše, vstoupil 27. dubna do Udine. Mezitím ale byla Vilémovým jménem 24. dubna vydána listina ve Freibergu.²⁵⁹ Lze se domnívat, že Vilémovi bratři Fridrich III. a Baltazar měli plnou moc vydávat listiny i jménem svého nepřítomného bratra. Za Viléma vydali ještě listiny 30. května ve Wartburgu, 2. června v Gothě a 12. června v Jeně a Weißensee.²⁶⁰ Zajímavá je listina z 15. září, kterou Fridrich III. a Baltazar vydali za sebe i za svého bratra Viléma, „*der mit dem Kaiser außer Landes ist*.“²⁶¹ V této době mohl již být Vilém na cestě zpět z Itálie, a tak by stihl vydat listinu 16. října 1368 ve Freibergu.²⁶² Tato listina je ovšem ojedinělá a opět ji mohli vydat bratři Vilémovým jménem. Jak se však zdá, 1. listopadu 1368 byl nejmladší z bratří již zpět. Tehdy byla totiž uzavřena rodinná smlouva mezi bratry určující způsob vlády.²⁶³ Uzavření takovéto dohody bez přítomnosti Viléma se

²⁵³ *Annali der Friuli*, ed. Francesco di Manzano, Udine 1856, s. 248. *RI VIII*, s. 756 č. 7271b. Mezi církevními hodnostáři se na římské jízdě objevil i Ludvík Míšeňský, tehdy biskup naumburský.

²⁵⁴ *RI VIII*, č. 4653a.

²⁵⁵ Tamtéž, č. 4672 a č. 4682.

²⁵⁶ R. OBŮRKOVÁ, *Druhá římská jízda*, s. 81.

²⁵⁷ O modenském míru a co mu předcházelo Gustav PIRCHAN, *Italien und Kaiser Karl IV. in der Zeit seiner zweiten Romfahrt I.*, Prag 1930, zvláště s. 174–187.

²⁵⁸ HStADD, 10004 Kopiale, č. 25, fol. 142a.

²⁵⁹ *CDSR II 6. Urkundenbuch der Stadt Chemnitz und ihrer Klöster*, hg. Hubert ERMISCH, Leipzig 1879, s. 31–32, č. 36.

²⁶⁰ E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 600. Vilémův pobyt na míšeňsko-durynském území není v této době možný, nehledě na to, že oba pobyty 12. června v Jeně a Weißensee jsou těžko dohromady slučitelné.

²⁶¹ „*který je s císařem mimo zemi*.“ (překlad L. N.) *Regesten der Urkunden des Hauptstaatsarchivs Dresden 1366–1380*, s. 98, č. 117.

²⁶² Listina se bohužel nedochovala a existuje jen její opis v lístkové kartotéce, která obsahuje sbírku pramenů k Wettinům v letech 1350–1380 s jistými přesahy. HStADD, 10710 Codex diplomaticus Saxoniae regiae, č. 81.

²⁶³ O dohodě bylo pojednáno v předchozí kapitole.

jeví jako téměř nemožné. Míšeňský markrabě je na wettinském území znovu doložen, relativně bez mezer, teprve od ledna 1369.²⁶⁴

3. 6 Společně s bratry

Sedmdesátá léta 14. století jsou z pohledu zkoumané problematiky zajímavá tím, že přestože měli míšeňští bratři mezi sebou jisté neshody ohledně způsobu vlády nad dědičnými zeměmi, dokázali navenek vystupovat společně. Sledovat Vilémovy osudy v této době, znamená soustředit se na všechna tři vládnoucí markrabata, potažmo v některých případech na všechny čtyři bratry, tedy i na Ludvíka.

Po císařově návratu z italského území se s ním tři míšeňští bratři sešli 26. ledna 1370 v Praze ohledně fojstství nad Nordhausenem, jež bylo právě v Praze Wettinům přislíbeno.²⁶⁵ Jak se ale později ukázalo, stalo se tak pouze na krátký čas. Toto území museli totiž brzo předat vévodům Sasko-Wittenberským. Právě s nimi měli Wettini na počátku roku 1370 spory, o kterých se také jednalo v Praze. Výsledek těchto dohod však nebyl pro Míšeňské příznivý. Smírčím soudcem byl ustanoven císař, který rozhodl ve prospěch vévodských bratrů Rudolfa II., Václava a Albrechta.²⁶⁶

Dne 28. listopadu 1370 uzavřeli v Bamberku biskupové Ludvík Míšeňský, Albrecht z Würzburgu, Raban z Eichstädtu, falckrabata rýnská a vévodové bavorští Ruprecht st. a Ruprecht ml., markrabata míšeňská Fridrich, Baltazar a Vilém, norimberský purkrabí Fridrich a Sofia, manželka norimberského purkrabího Albrechta (†1361), lantkrabata z Leutenbergu Ulrich a Jan a další šlechtici landfrýd. Karel IV. sledující své zájmy k němu přistoupil v únoru roku 1371. K lanfrýdu se přidala také města Norimberk, Cheb, Weissenburg, Rothenburg a Windsheim.²⁶⁷ Tím si Karel IV. zajistil bezpečnost držav ve Falci, Francích a Plavensku. V této době se Wettini s velkou pravděpodobností s císařem nesetkali, protože samotná přítomnost císaře v Norimberku, kde se jednání konala, není jistá a jeho pobyt není nijak

²⁶⁴ Na počátku ledna jednal Vilém ve městě Rochlitz s Janem st. a Janem ml. z Waldenburgu, HStADD, 10004 Kopiale, č. 28, fol. 2a. V únoru pobýval společně s bratry několik dní v Lipsku. Dne 15. února se Wettini sešli s bratry Mikulášem a Janem, mincmistry ve Freibergu, HStADD, 10004 Kopiale, č. 26, fol. 76b. O tři dny později jednali s Janem z Anhaltu, HStADD, 10004 Kopiale, č. 30, fol. 53a.

²⁶⁵ RI VIII, s. 399, č. 4804.

²⁶⁶ Michael LINDNER, *Kaiser Karl IV. und Mitteldeutschland*, in: Kaiser, Reich und Region, hg. Michael LINDNER, Berlin 1997, s. 83–180, zde s. 150–151, č. 8. Více o sporu Wettinů s vévody Sasko-Wittenberskými E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 236.

²⁶⁷ RI VIII, s. 409, č. 4933.

doložen.²⁶⁸ Totéž navíc platí o míšeňských bratrech. Přítomen byl nejspíš pouze jeden z nich, ale není známo který.²⁶⁹

Jednou z posledních kapek, kterou se naplnil wettinský pohár hořkosti vůči císaři, byla opět jeho expanzivní politika. Karel IV. se snažil získat jako léno hrad a město Geru a hrad Blankenberg, ke kterému měl pravděpodobně nějaká práva nedaleko ležící klášter v Quedlinburgu. Ochranu nad tímto klášterem drželi míšeňští markrabí. Majiteli všech statků byli fojti z Gery, kteří nakonec císaři hrad Blenkenberg prodali.²⁷⁰

Wettini otevřeně přešli do protilucemburského tábora. Již v říjnu roku 1371 bylo v Pirně zprostředkováno norimberským purkrabím Fridrichem a Janem, lantkrabětem z Leuchtenburgu, příměří mezi Karlem IV. a Václavem IV. na straně jedné a bamberským biskupem Ludvíkem a míšeňskými markrabaty Fridrichem, Baltazarem a Vilémem na straně druhé. Klid zbraní měl trvat do Letnic roku 1373. Součástí dohody bylo i to, že v případě, pokud skončí příměří mezi císařem a braniborským markrabětem Otou, nebo markrabě Ota zemře, pozbude i lucembursko-wettinské příměří platnosti.²⁷¹

Jak je vidět, nacházíme se již v době, kdy probíhal boj o Braniborsko a byl vytvořen durynský spolek namířený proti Míšeňským, o kterých bylo pojednáno v rámci předchozí kapitoly. Řeč již byla také o následném usmíření, které proběhlo 25. listopadu 1372 v Pirně.²⁷² A již o pár dní později se markrabě Vilém opět účastnil Karlových jednání. Tentokrát se osobnosti jako pražský arcibiskup Jan Očko z Vlašimi, sasko-wittenberský vévoda Václav, míšeňská markrabata, hrabě Jan z Anhaltu, Těma z Koldic a další sešli v Mühlbergu. Předmětem jednání byla na příměří míšeňského biskupa Konráda II. konfirmace listiny z roku 1232. Tu vydal císař Fridrich II. a udělil v ní míšeňského biskupovi horní právo a potvrdil všechna práva, která do té doby míšeňské biskupství získalo.²⁷³

V březnu následujícího roku se Wettini sešli s císařem v Budyšíně a uzavřeli dohody o vzájemném respektování lenních území.²⁷⁴ V květnu pak byli přítomni v Praze a jednali s císařem o plánovaném sňatku mezi nejstarším stejnojmenným synem Fridricha III. a dcerou Karla IV. Annou. Sňatek měl být uzavřen do osmi let, počítáno od následujících Letnic. Po zkonsumování manželství měl Fridrich IV. obdržet buď 10 000 kop pražských grošů, nebo

²⁶⁸ F. KAVKA, *Vláda Karla IV., I. díl*, s. 116, pozn. 77.

²⁶⁹ Itineráře bratrů zpracoval E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 566 (Fridrich III.), s. 585 (Baltazar), s. 602 (Vilém).

²⁷⁰ L. BOBKOVÁ, *České državy ve Vogtlandu a v Plíseňsku za vlády prvních Lucemburků*, s. 25–27.

²⁷¹ *Regesten der Urkunden des Hauptstaatsarchivs Dresden 1366–1380*, s. 165, č. 241.

²⁷² Regest listiny Karla IV. a Václava IV. Tamtéž, s. 190–191, č. 287. Protulistina míšeňských bratrů vydaná týž den či 26. listopadu. Tamtéž, s. 192–193, č. 288.

²⁷³ Tamtéž, s. 193–195, č. 289–290.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 196–197, č. 294–295.

měl získat do zástavy hrad a město Most a město Louny. Taktéž měl Fridrich III. udělit své budoucí snaše 10 000 kop grošů, příp. zástavu hradu a města Orlamüde, hradu a města Neustadt nad Orlou, Arnshaugk, Troptis, Auma a Ziegenrück. V případě Anniny smrti mělo Fridrichovi IV. zůstat k doživotnímu užívání ze získaných statků 20 000 kop grošů. Pokud manželský pár zemře bez potomků, mají se statky vrátit původním majitelům. Poslední ustanovení, které později vešlo v platnost, stanovilo, že pokud ze strany císaře dojde ke zrušení těchto zasnub, má markrabatům případnou 10 000 kop grošů nebo města Most a Louny. Za zajímavý lze požadovat zápis, že pokud by došlo k dělení wettinského území a Fridrich III. by tak již nebyl vlastníkem výše zmiňovaných statků, měla Anna obdržet majetky ležící blízko Čech.²⁷⁵ Císař patrně počítal s budoucím přičleněním k českému území.

Po uzavření zasnubních dohod se Vilém sešel s císařem a Václavem IV. o čtyři měsíce později v Berlíně. Zde byl zproštěn neznámých slibů, jimiž byl vázán, a byly mu potvrzeny všechny písemné i ústní závazky.²⁷⁶ Podle Františka Kavky byl „*neznámým slibem*“ myšlen císařův závazek ohledně podpory žádosti Ludvíka Míšeňského o arcibiskupský stolec v Mohuči.²⁷⁷

Vilém Míšeňský oslavil s císařem o měsíc později radostnou událost v Praze. Nejen že se dne 29. září 1373 císařskému páru narodila dcera Markéta, ale císař vyjžděl do hlavního města království s konečným ziskáním braniborského markrabství.²⁷⁸ Proto se do Prahy sjelo mnoho významných hostů. Vedle Viléma to byli např. braniborský markrabě Ota, jeho synovec Fridrich Bavorský (†1393), rakouští vévodové Albrecht III. a Leopold, norimberský purkrabí Fridrich V. či slezští vévodové.²⁷⁹ Nechyběl ani papežský nuncius Agapit a další církevní hodnostáři. Slavnostní ceremoniál se konal 2. října.²⁸⁰ V oficiální zprávě je uvedeno, že Karel IV. byl slavnostně oblečen a ozdoben císařskými insigniemi. Od vévodů Oty a Fridricha přijal definitivní rezignaci na Braniborsko a udělil vládu nad celou zemí svým synům Václavovi IV., Zikmundovi a Janovi a všem jejich dědicům. V případě vymření hlavní rodové větve se dědici měli stát moravská markrabata. Účast hostů byla velká, ale vznešenost

²⁷⁵ *Regesten der Urkunden des Hauptstaatsarchivs Dresden 1366–1380*, s. 202, č. 302.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 211, č. 317.

²⁷⁷ F. KAVKA, *Vláda Karla IV., II. díl*, s. 153. O neúspěšném prosazování Ludvíka na tento post již bylo pojednáno v předchozí kapitole.

²⁷⁸ O narození princezny informoval kronikář Beneš Krabice z Weitmile. *FRB IV*, s. 547.

²⁷⁹ Mezi přítomnými je uveden i vévoda Mikuláš Opavský. F. Kavka mylně uvedl, že se jednalo o vévodu Mikuláše II. Opavského. Ten však zemřel již roku 1365. V Praze musel být přítomen jeho stejnojmenný syn Mikuláš III. (cca 1350–1394). Srov. F. KAVKA, *Vláda Karla IV., II. díl*, s. 154. K opavským vévodům více Jana KONVIČKÁ, *Opavsko a opavští Přemyslovci za vlády posledních Lucemburků*, in: *Paginae Historiae* 5, Praha 1997, s. 5–25.

²⁸⁰ *Monumenta Zollerana. Urkunden-Buch zur Geschichte des Hauses Hohenzollern. 4. Band Urkunden der fränkischen Linie 1363–1378*, hgg. Rudolph Freiherrn von STILLFRIED – Traugott MAECKER, Berlin 1858, s. 248, č. 216.

celé slavnosti poněkud kazila neúčast většiny kurfiřtů. „Na druhé straně ale Karel IV. dbal na to, aby byl slavnostnímu rituálu přítomen zástupce papežské kurie, a mohl tak doložit oprávněnost převodu Branibor na Lucemburky před papežem, jenž měl k této záležitosti jisté výhrady.“²⁸¹

Do Prahy přijel Vilém ještě v prosinci tohoto roku. Nejmladší z míšeňských bratrů byl vybaven plnou mocí za Fridricha III. i Baltazara. Předmětem jednání bylo potvrzení dohody, kterou Wettini uzavřeli 9. června 1373 s lantkrabaty hesenskými o dědičné přátelství neboli „*Erbverbrüderung*“.²⁸² V případě že by jeden rod vymřel po meči, měl být druhý od Karla IV., případně jeho nástupců, obleněn územím vymřelého rodu. Ve svědečné řadě tohoto potvrzení se objevuje i jméno moravského markraběte Jošta, Vilémova švagra.²⁸³ Šlo o jedno z prvních setkání obou markrabat.²⁸⁴

Následující roky se z hlediska Wettinů nesly ve znamení bojů o arcibiskupský stolec v Mohuči pro Ludvíka.²⁸⁵ Jak již bylo řečeno, Karel si chtěl zajistit podporu Wettinů v říši pro budoucí volbu Václava IV. římským králem. Na oplátku jim slíbil podpořit Ludvíka Míšeňského. A proto v srpnu roku 1375 vytáhl s vojenskými jednotkami k městu Erfurtu. Po urovnání konfliktu císař vojsko rozpustil a odebral se do Braniborska. V jeho doprovodu se nacházeli rodinní příslušníci a mnoho šlechticů. Vilém I. Míšeňský měl tak opět příležitost se setkat s moravským markrabětem Joštem.²⁸⁶ Další možnost osobního kontaktu s jeho švagrem se mu naskytla již o pár měsíců později.

Dne 10. června 1376 byl Václav IV. zvolen římským králem a následně 6. července stejného roku slavnostně korunován v Cáchách. Korunovace se účastnil i Vilém Míšeňský společně se svým švagrem Joštem Moravským.²⁸⁷ Ceremonie byla provedena kolínským arcibiskupem Fridrichem ze Saarwerdenu. Poté se konaly obvyklé slavnosti a ceremonie, narušené pouze sporem mezi saským vévodou Václavem a Václavem Lucemburským

²⁸¹ O celé ceremonii podrobně Marie BLÁHOVÁ, *Pražský hrad 2. října 1373. Ceremoniál předání braniborského markrabství českému králi v soudobých českých zprávách*, in: Verba in imaginibus. Sborník k 70. narozeninám Františka Šmahela, edd. Martin NODL – Petr SOMMER, Praha 2004, s. 131–139, zde s. 137.

²⁸² Dohoda o přátelském dědění zemí byla uzavřena 9. června 1373 ve městě Eschwege mezi hesenskými lantkrabaty Jindřichem II. a Hermanem III. a míšeňskými bratry. *Regesten der Urkunden des Hauptstaatsarchivs Dresden 1366–1380*, s. 204–205, č. 306.

²⁸³ Listina byla vydána 13. prosince 1373. HStADD, 10001 Ältere Urkunden, č. 4068; *Regesten der Urkunden des Hauptstaatsarchivs Dresden 1366–1380*, s. 217–218, č. 329. Příloha č. 8.

²⁸⁴ Oba se mohli setkat v Praze již o tři roky dříve, na konci ledna roku 1370. Markrabě Jošt se však účastnil jiných jednání než Wettini. Joštův itinerář vypracoval Václav Štěpán, ale to, že byl moravský markrabě přítomen roku 1373 v Praze, v něm neuvádí. V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 804.

²⁸⁵ V této záležitosti uzavřeli bratři vzájemné dohody dne 22. února 1375. *Regesten der Urkunden des Hauptstaatsarchivs Dresden 1366–1380*, s. 241–242, č. 374–375.

²⁸⁶ Vilém je doložen v říjnu v Lübecku. *RI VIII*, s. 458, č. 5512a. Karlův pobyt na konci září v Prenzlau je velice významný, neboť císař položil základy k sestavení tzv. Landbuchu v Braniborsku. Více o této cestě a Karlově doprovodu V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 41.

²⁸⁷ *RI VIII*, s. 470, č. 5636b.

o nesení říšského meče, který byl nakonec svěřen mladičkému Zikmundovi Lucemburskému.²⁸⁸

Na počátku roku 1377 se stále počítalo se sňatkem Karlovy dcery Anny s míšeňským markrabětem Fridrichem IV.²⁸⁹ Dne 23. února 1377 holdovalo město Louny na pokyn Karla IV. a Václava IV. míšeňským markrabatům Fridrichovi III., Baltazarovi, Vilémovi a jejich následovníkům.²⁹⁰ O den později tak učinilo i město Most.²⁹¹ V souvislosti se zasnubní smlouvou mezi Wettiny a Lucemburky uzavřel o pár dní později nejstarší Fridrich III. smlouvu s bratry. V případě že by k uskutečnění sňatku nedošlo, má na Fridricha III., jeho ženu Kateřinu a jejich děti připadnout částka 10 000 kop grošů slíbená císařem a jeho synem Václavem. V takovém případě by hold měst Loun a Mostu Baltazarovi a Vilémovi ztratil na účinnosti. Pokud by ale došlo k naplnění manželství a Lucemburkové by slíbenou částku zaplatili, měl předtím Fridrich III. dosáhnout finančního řešení se svými bratry.²⁹²

Naposledy se míšeňští bratři setkali s císařem na přelomu srpna a září roku 1378 na sněmu v Norimberku.²⁹³ Jednalo se o skončení války se švábskými městy a jim nepřátelskými württemberskými hrabaty a würzburgským biskupem. Sněm manifestoval také pokračující spojenectví proti Adolfovi Nassavskému, který usiloval o získání mohučského stolce stejně jako Ludvík Míšeňský.²⁹⁴

3. 7 Smrt císaře Karla IV. a následný vývoj

Vilém se během svého dosavadního života zúčastnil na císařově dvoře mnoha ceremonií a obřadů – narození potomka, korunovace či holdování. Na konci roku 1378 byl také pravděpodobně přítomen při slavnosti smuteční. Ačkoliv byl císař Karel IV. již v pokročilém věku, osudným se mu nestalo stáří ani nemoc, ale zranění, jež si způsobil někdy na začátku listopadu výše zmiňovaného roku. Zlomil si krček stehenního kloubu a z tohoto důvodu byl upoután na lůžko, což způsobilo, že se u něj objevil zánět plic, kterému 29. listopadu podlehl. O pohřebním obřadu se zachovaly poměrně podrobné zprávy. Zvláštní podobu měly obětní dary. Jedním z nich byla přilba se zlatou korunou, kterou nesli markrabě

²⁸⁸ Více F. KAVKA, *Vláda Karla IV., II. díl*, s. 191. Dle Karlovy Zlaté buly měl korunovační meč nést arcimarišálek, tedy vévoda saský.

²⁸⁹ Viz výše.

²⁹⁰ *Regesten der Urkunden des Hauptstaatsarchivs Dresden 1366–1380*, s. 284, č. 449.

²⁹¹ Tamtéž, s. 284, č. 450.

²⁹² Tamtéž, s. 285–286, č. 453.

²⁹³ *Die Chroniken der fränkischen Städte. Nürnberg, Bd. 1*, [Die Chroniken der deutschen Städte vom 14. bis 16. Jh., Bd. 1], hg. Die historische Commission bei der königl. Academie der Wissenschaften, Leipzig 1862, s. 38.

²⁹⁴ F. KAVKA, *Vláda Karla IV., II. díl*, s. 234.

Jošt Moravský a míšeňský markrabě.²⁹⁵ Jméno míšeňského markraběte není bohužel známo, ale s velkou pravděpodobností se mohlo jednat právě o Viléma, který byl díky své manželce s Joštem, a tudíž i s císařem, spřízněn. Navíc, jak bylo také ukázáno, společně s Joštem se účastnil již Václavovy korunovace roku 1376. I dle Eckharta Leiseringa se jeví Vilémova přítomnost víceméně nepochybná. Naopak velice nepravděpodobné je, že by do Prahy dorazil Baltazar, neboť je doložen 18. prosince v Gothě.²⁹⁶

Vládnoucí římský a český král Václav IV. potvrdil Fridrichovi III., který se dostavil na počátku března 1379 do Frankfurtu nad Mohanem, stejně jako jeho bratrům Baltazarovi a Vilémovi jejich starobylá práva coby markrabat míšeňských a lantkrabat durynských. Při porušení těchto práv se stanovila pokuta ve výši 100 hřiven, ze kterých měla polovinu dostat královská komora a polovinu markrabata.²⁹⁷

V této době probíhal stále boj o mohučské arcibiskupství a navíc započalo papežské schizma.²⁹⁸ Ludvík Míšeňský měl na své straně římského papeže Urbana VI. Ten vydal 17. března 1379 v Římě listinu, kterou zplnomocňoval merseburského biskupa Fridricha, aby zrušil proti Vilémovi Míšeňskému a jeho pomocníkům („*Helfer*“) platná obvinění a exkomunikace kvůli zpustošení církevního majetku, k němuž došlo v boji o uznání Ludvíka mohučským arcibiskupem. Vilém měl zničené církevní statky znovu obnovit.²⁹⁹

Mohučský arcibiskup Ludvík zprostředkoval v létě 1379, společně s norimberským purkrabím Fridrichem V., svým bratrům jakýsi předstupeň k rozdělení rodových zemí, tzv. „*Örterung*“.³⁰⁰ Cílem sourozenců v této době bylo hlavně uspořádání rodinných záležitostí. Různé formy vlády, které během let vyzkoušeli, se neosvědčili, a proto přešli (hlavně na nátlak Viléma) k další možnosti – rozdělení rodových zemí. Aktu úplného rozdělení se však již nedožil nejstarší Fridrich, který zemřel 25. nebo 26. května 1381 v Altenburgu, kde se posledních pár měsíců zdržoval. Důvodem, proč setrval v tomto plíseňském městě tak dlouho, mohly být velké bolesti, kterými tehdy trpěl a jež ukazují na

²⁹⁵ *Augsburger Chronik von 1368–1406*, ed. F. FRENSDORF, Die Chroniken der schwäbischen Städte 1, [Die Chroniken der deutschen Städte vom 14. bis 16. Jh., Bd. 4], Leipzig 1865, s. 62.

O celé ceremonii L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české IV.a*, s. 456–461; Marie BLÁHOVÁ, *Die königlichen Begräbniszeremonien im Spätmittelalterlichen Böhmen*, in: *Der Tod des Mächtigen. Kult und Kultur des Todes spätmittelalterlicher Herrscher*, hg. Lothar KOLMER, Paderborn 1997, s. 89–111, zvláště s. 94–101.

²⁹⁶ E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 298–299.

²⁹⁷ *Regesten der Urkunden des Hauptstaatsarchivs Dresden 1366–1380*, s. 343, č. 549.

²⁹⁸ Mezi lety 1309–1378 sídlili papežové v Avignonu. Roku 1377 se papež Řehoř XI. vrátil do Říma, ale brzy nato zemřel. Nový papež byl zvolen jak v Římě (Urban VI.), tak v Avignonu (Klement VII.).

²⁹⁹ *Regesten der Urkunden des Hauptstaatsarchivs Dresden 1366–1380*, s. 344, č. 552.

³⁰⁰ K „*Neustädter Örterung*“ došlo 3. července 1379. *Regesten der Urkunden des Hauptstaatsarchivs Dresden 1366–1380*, s. 352–253, č. 567. O tomto předstupni bylo již pojednáno v předchozí kapitole.

dnu nebo cukrovku.³⁰¹ Fridrich III. zvaný Přísný byl pochován v rodinné hrobce v klášteře Altzelle, shodou okolností jako poslední z rodu Wettinů.³⁰²

O necelý rok později v únoru roku 1382 postihla rodinu další ztráta. Při nešťastné nehodě během požáru na radnici města Calbe zemřel Ludvík Míšeňský, od roku 1381 magdeburský arcibiskup.³⁰³ Jak se zdá, jeho mladší bratr Vilém byl také na masopustní slavnosti přítomen.³⁰⁴ Někdejší biskup v Halberstadtu, později biskup v Bamberku, svého času také jmenovaný arcibiskup v Mohuči a nakonec magdeburský arcibiskup byl pochován v katedrále v Magdeburku.³⁰⁵

3. 8 Pánem Míšeňska

Roku 1382 se de iure stal vládnoucím míšeňským markrabím Vilém I. zvaný Jednooký, který vládl Míšeňsku sice již od roku 1368, ale v té době ještě dohromady se svými bratry. Společné vládnutí však mělo mnohá úskalí, a proto se bratři rozhodli země rozdělit. Mezitím však roku 1381 nejstarší Fridrich III. zemřel a zanechal po sobě tři syny. Najednou zde bylo pět markrabat a všichni měli podle tradice stejná práva na wettinské území. Dohoda mezi Vilémem, jeho bratrem Baltazarem a jejich synovci Fridrichem IV., Vilémem II. a Jiřím byla nakonec uzavřena dne 13. listopadu 1382 ve městě Chemnitz. Vilém získal míšeňské markrabství, Baltazar durynské lantkrabství a jejich synovci se stali pány Osterlandu.³⁰⁶ Vilémova část obsahovala následující hrady a města: Zwickau, Rochlitz, Delitzsch, Naunhof, Borna, Geithain, Grimma, Torgau, Schellenberg, Chemnitz, Drážďany, Míšeň, Großenhain, Tharandt, Döbeln, Leisnig, Mittweida, Gräfenhainichen, Oschatz, Radeberg, Zörbig, Voitsberg, Adolf, Wiedersberg a Mühltröff.³⁰⁷ O většině z nich bude řeč v souvislosti s vdovským zajištěním míšeňské markraběnky Alžběty.

O několik měsíců dříve byl Vilém v kontaktu se svými moravskými příbuznými. Mezi jeho švagry Joštem a Prokopem vypukl spor a míšeňský markrabě byl jako prostředník

³⁰¹ E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 54.

³⁰² Viz příloha č. 20, 21.

³⁰³ O jeho smrti bylo pojednáno v předchozí kapitole.

³⁰⁴ *CDSR I B I*, s. 487.

³⁰⁵ W. ZÖLLNER – H. FLACHENECKER, *Ludwig von Meissen (1341–1382)*, s. 52.

³⁰⁶ Podrobněji o tzv. chemnitzském dělení např. Hans BESCHORNER, *Die Chemnitzer Teilung der Wettinischen Lande von 1382 im Kartenbilde*, in: NASG 54, 1933, s. 135–142. Poněkud problematický se jeví termín Osterland, resp. Terra Orientalis. Ten koresponduje se starým označením Východní Marky (Marchia Orientalis), ale nejedná se o shodné území. Některé části Východní Marky přešly pod markrabství Landsberg a později se staly součástí Osterlandu. Ve 14. století se termín Osterland používal k označení území východně od Durynska. Více E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 338.

³⁰⁷ Součástí smlouvy byla i další léna a vztahy příslušných vazalů. Podrobně o všech třech rozdělených částech E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 323–325.

požádán o jeho urovnání.³⁰⁸ Tohoto úkolu se ujal společně s rakouským vévodou Albrechtem III. (†1395) a českým králem Václavem IV. Rozhodčí výrok měl být vyneseno do sv. Jakuba (25. července) a naplnit se měl do následujících čtyř týdnů. Markrabě Jošt přislíbil již 7. května, že rozhodnutí Václava, Albrechta a Viléma přijme. Spolu s ním tak měli učinit i jeho rukojmí z příslušníků moravské šlechty.³⁰⁹ Konečný výrok se nezachoval, ale Václav Štěpán ho zrekonstruoval na základě jiných dochovaných dokumentů a lze tvrdit, že z konfliktu vzešel vítězně Prokop.³¹⁰

Než se však Vilém ujal role prostředníka, požadoval, aby byla vyřízena jiná záležitost. V květnu roku 1373 přislíbil Karl IV. svoji sedmiletou dceru Annu tříletému Fridrichovi IV., jak o tom již byla řeč. Císař tehdy potřeboval uzavřít spojenectví s Wettiny proti braniborskému markraběti Otovi a sňatková aliance byla velice vítaná. Jako věno měla Anna obdržet obvyklých 10 000 kop grošů zastavených na městech Louny a Most. Sňatkový projekt se ale nakonec nezdařil a v roce 1382 již byl zcela opuštěn, protože Anna se dne 19. ledna provdala v Londýně za anglického krále Richarda II.³¹¹ Wettini ale požadovali splacení slibovaného věna, jež jim garantovala původní smlouva. Na konci listopadu napsala míšeňská markraběnka Kateřina společně se svým synem Fridrichem IV. list králi Václavovi, ze kterého vyplývá, jak mělo být vše vyřešeno. Fridrich IV. měl dostat 4 000 kop grošů splatných do sv. Martina, tedy do 11. listopadu, protože se tak ale nestalo, mělo být Fridrichovi každý rok vypláceno 400 kop grošů z platů měst Loun a Mostu.³¹²

Ačkoliv by se mohlo zdát, že tímto byla celá záležitost vyřešena, opak je pravdou a spory přetrvávaly i nadále. Míšeňští markrabí totiž nesouhlasili se snížením věna. Tím vzniklo mezi oběma rody napětí, které se projevilo již roku 1382 kvůli obsazení biskupského stolce v Merseburku. Václav IV. žádal papeže Urbana IV., aby novým biskupem jmenoval jeho dvořana Ondřeje z Dubé. Míšeňský markrabě prosadil však svého kandidáta Burcharda z Querfurtu. Ten zemřel již v červnu 1384 a dalším biskupem byl zvolen opět Vilémův favorit, Heinrich ze Stolbergu.³¹³ A neshody mezi českým králem a Wettiny pokračovaly.

³⁰⁸ O válce mezi moravskými markrabaty podrobně V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 170–177.

³⁰⁹ Jednalo se o pány Beneše z Vartenberka a Veselí, Oldřicha z Boskovic, Čenka z Lichtenburka a Letovic, Voka z Kravař, Jana z Lichtenburka a Bítova, Ctibora z Cimburka, Zdeňka ze Šternberka a Lukova, Petra Hechta z Rosic a také hraběte Jana z Hardeggu. *CDM XI*, s. 230–231, č. 258. Stejně prohlášení vydal pravděpodobně i markrabě Prokop. Bohužel tato listina se nezachovala.

³¹⁰ V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 178.

³¹¹ Více E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 258; Arnd REITEMEIER, *Aussenpolitik im Spätmittelalter. Die diplomatischen Beziehungen zwischen dem Reich und England 1377–1422*, Paderborn 1999, s. 145–173.

³¹² *CDSR I B I*, s. 36–37, č. 53.

³¹³ Tamtéž, s. 103–104, č. 144.

Roku 1388 se diplomatický konflikt změnil ve vojenské střetnutí. Viníkem byl rytíř Vít ze Šumburku (Schönburgu) na Glauchau (†1423) a jeho ozbrojený odboj proti míšeňskému markraběti.³¹⁴ Dne 22. července 1388 se pánové Arnošt ze Šumburku na Perštejně, Albrecht ml. z Kolowrat, Jan z Remse a Eberhard z Tettau zaručili markraběti Vilémovi za Víta, že on a všichni, kteří se zúčastnili válečného konfliktu, dodrží smír, jenž zprostředkuje magdeburský arcibiskup Albrecht IV. z Querfurtu (†1403).³¹⁵ Vít ze Šumburku však sjednané příměří nedodržel a následujícího roku zpustošil řadu míšeňských statků a způsobil škody biskupům v Naumburgu a Merseburgu a proboštovi kláštera Remse.³¹⁶ Poté vyhledal ochranu na pražském dvoře. Následně se o celé záležitosti jednalo v červnu 1389 v Mostě. K urovnání konfliktu byli určeni vévoda Fridrich Dolnobavorský, páni z Bergova, Albrecht st. z Kolowrat a Konrád Kaplír ze Sulevic. Nejprve se měly v neděli po svátku sv. Jana Křtitele (27. června) řešit spory o nepřesně vytyčené hranici mezi Čechami a Míšeňskem, které dostal na starost hrabě Günther ze Schwarzburgu na Sondershausenu (†1416). Osm dní po svátku sv. Jana Křtitele (1. července) se měli v Pirně sejít moravský markrabě Jošt a magdeburský arcibiskup Albrecht IV. a rozhodnout spor s Vítem ze Šumburku.³¹⁷

K uklidnění celé situace v létě roku 1389 nedošlo. Na místo toho vzplály boje na území Chebska a Vogtlandu. Příměří mezi českým králem, Vítem ze Šumburku a míšeňským markrabětem bylo uzavřeno v prosinci stejného roku na hradě Žebrák. Prostředníky byli již zmínění Fridrich Dolnobavorský a Jošt Moravský. Římského krále se však týkal pouze první bod, podle kterého měly všechny zneprátelené strany propustit zajatce, a bod předposlední, který obsahoval obecné uznání majetkových nároků a nahrazení škod, které si zúčastnění navzájem způsobili. Dále neměli být podporováni lupiči a veřejní škůdci na obou stranách.³¹⁸ Vůbec tedy nebyly řešeny hraniční spory obou panovníků! Většina bodů smířčího výroku se týkala Viléma a Víta. Ti spolu uzavřeli definitivní smír 20. dubna následujícího roku v Rochlitz.³¹⁹

³¹⁴ O Vítově osobnosti Michael WETZEL, *Veit I., Herr von Schönburg*, in: *Sächsische Biografie*, hg. vom Institut für Sächsische Geschichte und Volkskunde e.V., bearb. Martina SCHATTKOWSKY, dostupné on-line: <http://www.isgv.de/saebi/> (17. 3. 2017).

³¹⁵ *CDSR I B I*, s. 207–208, č. 264.

³¹⁶ Zprávu o škodách oznámil arcibiskup Albrecht IV. dne 2. března 1389. Tamtéž, s. 221–222, č. 281.

³¹⁷ Tamtéž, s. 233–235, č. 299.

³¹⁸ Tamtéž, s. 244–246, č. 315.

³¹⁹ Tamtéž, s. 256–258, č. 332.

3. 9 Alžbětiny statky

V prosinci roku 1389 se jednalo i o rodinné záležitosti a tou byl vdovský důchod pro Václavovu sestřenici a Vilémovu manželku Alžbětu Moravskou. Než bude vyličená tato záležitost, je nutné se vrátit o pár let zpět. Na základě dohody uzavřené roku 1367 mezi Wettiny a Lucemburky měla Alžběta obdržet zajištění v podobě hradu Voigtsbergu, měst Oelsnitz a Adolfu, hradu a města Mühlthoffu, hradu Wiedersbergu a hradu a města Döbeln. Během let se však Alžbětino věno a vdovský důchod poněkud proměnily.

Dne 5. února 1383 jí a moravskému markraběti Joštovi, který byl jejím poručníkem, holdovalo město Döbeln.³²⁰ Ale již v červnu roku 1385 toto město i s hradem odstoupil Vilém míšeňskému biskupovi Mikuláši (†1392) za 5 000 kop grošů.³²¹ Alžběta se tohoto statku zřekla o den později 24. června 1385.³²² V srpnu stejného roku dostala markraběnka k užívání město Oschatz a roční rentu 100 grošů z města Großenhain od naumburského biskupa Christiana z Witzleben (†1394), jenž měl tyto statky uděleny v léno od markraběte Viléma. V listině je opět jako poručník zmiňován Jošt Moravský a také jeho nejmladší bratr Prokop, kteří mají vdovský důchod pevně chránit a ochraňovat.³²³ V říjnu dostala Alžběta „*den rotin thorm uffte deme sloße und burg czu Mißin mit den gutin*“.³²⁴ Opat kláštera v Hersfeldu Berthold II. (†1387) tak učinil na přímlovu markraběte Viléma.³²⁵ Tato obytná věž byla vystavěna v druhé polovině 11. století na míšeňském hradě pravděpodobně z červeně zabarveného kamene, a její název byl tak odvozen podle jejího vzhledu.³²⁶

Již zmiňovaný míšeňský biskup Mikuláš slíbil v červnu 1386 markraběnce a jejím zemím pomoc proti komukoliv, v případě že by její manžel Vilém zemřel.³²⁷ Tato listina koresponduje s teorií, že mezi lety 1385–1386 utrpěl Vilém zranění či ho postihla nějaká nemoc, v jejímž důsledku přišel o oko. V souvislosti s touto událostí se jednalo o případném budoucím zajištění Alžběty.

³²⁰ Město jí holdovalo „*zcu eyne lipgedinge*“. *CDSR I B I*, s. 40, č. 60. O pár dní dříve tak učinilo i město Grimma. Listina je datována 30. ledna 1383. *CDSR II 15. Urkundenbuch der Stadt Grimma und des Klosters Nimbschen*, hg. Ludwig SCHMIDT, Leipzig 1895, s. 38, č. 48.

³²¹ *CDSR I B I*, s. 105, č. 146.

³²² HStADD, 10001 Ältere Urkunden, č. 4509.

³²³ *CDSR I B I*, s. 108–109, č. 149.

³²⁴ „*červenou věž na hradě Míšeň se zbožím*.“ (překlad L. N.) Tamtéž, s. 109–110, č. 151.

³²⁵ Po jeho smrti učinil to samé i jeho nástupce Reinhard (†1398). Tamtéž, s. 301–302, č. 406.

³²⁶ Více k této věži Manfred KOBUCH, *Der Rote Turm zu Meißen – ein Machtsymbol wettinischer Landesherrschaft*, in: *Landesgeschichte als Herausforderung und Programm*. Karlheinz Blaschke zum 70. Geburtstag, hg. Uwe JOHN, Leipzig 1997, s. 53–88.

³²⁷ *CDSR II 2*, s. 222–223, č. 696; stručný regest *CDSR I B I*, s. 135, č. 179. V listině opět vystupují bratři Jošt a Prokop.

V květnu následujícího roku vydal jednooký markrabě v Rochlitz listinu ve prospěch svojí ženy. Jako vdovský důchod jí byly připsány hrad a město Míšeň se zbožím „Frydewalde“, „Ysenberge“, poplužním dvorem Zaschendorf, Cölln, Niederfähre a vinohradem „Schilaw“ s rybníkem, dále hrady a města Oschatz, Torgau, Grimma, Döbeln, Leisnig, Delitzsch a Tharandt.³²⁸ V této době se markrabě stále nevzdával naděje, že mu jeho manželka povije dědice. Pokud by se tak stalo a Alžběta by zemřela, nebo se po Vilémově smrti znovu vdala, měly jejich dětem připadnout hrady a města Grimma, Leisnig, Delitzsch a Tharandt. Jako poručníci byli opět ustanoveni markrabata Jošt a Prokop.³²⁹ Již v červnu a červenci holdovala markraběnce města Torgau, Oschatz a Míšeň.³³⁰

O případném vdovském zajištění Alžběty se jednalo i 21. listopadu 1387 v Rochlitz, kdy spolu bratři Baltazar a Vilém uzavřeli rodinnou smlouvu. Baltazar slíbil, že ochrání všechna Alžbětina práva na statky, která jí byla dána k užívání jejím manželem.³³¹ Tentýž den vydali bratři společně listinu, kde jsou opět jmenovány statky, jež měly připadnout Alžbětě. Většina z nich se shoduje s květnovou listinou, jen Leisnig, Delitzsch a Tharand nahradily Großenhain, Mittweida a Drážďany.³³² O dva dny později holdovalo markraběnce město Oschatz.³³³ Zdá se, že nebyla zcela vyřešena držba hradu a města Großenhain, které bylo uděleno v léno klášteru v Naumburgu. Dne 14. května 1388 vydal tamější biskup Christian z Witzleбену listinu, díky níž se Großenhain stal součástí markraběncina vdovského zaopatření.³³⁴

V následujících měsících k žádným dalším změnám ve složení Alžbětina vdovského důchodu nedošlo. V červnu 1388 slíbili synovci Fridrich IV., Vilém II. a Jiří, že v případě smrti svého strýce Viléma zachovají všechna Alžbětina práva na její statky.³³⁵ V květnu následujícího roku slíbil totéž i hesenský lantkrabě Hermann II.³³⁶ Je patrné, že stále byla v platnosti smlouva s rodem hesenských lantkrabat uzavřená 9. června 1373.³³⁷

K dalšímu jednání došlo, jak již bylo zmíněno výše, s římským králem 1. prosince 1389 na Žebráku. Václav IV. udělil míšeňské markraběnce Alžbětě „*unser liben*

³²⁸ „Frydewalde“ a „Ysenberge“ (dnešní označení Friedewald a Eisenberg) leží v katastru obce Moritzburg. Zaschendorf, Cöll, Niederfähre a „Schilaw“ (Zscheila) jsou dnes městské čtvrti v Míšni.

³²⁹ CDSR I B I, s. 158–160, č. 212.

³³⁰ Torgau tak učinilo 6. června srov. CDSR I B I, s. 166, č. 217; Oschatz 9. července srov. HStADD 10001 Ältere Urkunden, č. 4580; Míšeň 10. července srov. CDSR II 4, s. 39–40, č. 59.

³³¹ CDSR I B I, s. 186–191, č. 238. V protilistně přislíbil Vilém to samé Baltazarově ženě Markétě.

³³² Tamtéž, s. 191–193, č. 239.

³³³ Tamtéž, s. 241. Dne 28. listopadu tak učinila i Míšeň a 30. listopadu Drážďany. CDSR II 4, s. 40, č. 60; CDSR II 5, s. 72, č. 87. V opisu drážďanské listiny, která se zachovala v kopii je uvedeno datum 1. prosince 1387. Srov. HStADD, 10004 Kopiale, č. 29, fol. 35a.

³³⁴ CDSR I B I, s. 200–201, č. 254.

³³⁵ Tamtéž, s. 202, č. 258.

³³⁶ Tamtéž, s. 230–231, č. 293–294.

³³⁷ O smlouvě bylo pojednáno výše.

*mumen Lyzsnik [Leisnig] haws und stat mit allen seinen zugehorungen, die lehen an der burggrafschaft czu Meissen und ander guter, die von uns und dem heiligen Romischen reiche zu lehen gen, die er [Vilém] ir zu einem leibgeding gemacht hat“.*³³⁸ Hrad Leisnig nacházející se na území Plíseňska, který byl zmiňován již v listině vydané markrabětem Vilémem v květnu 1387, patřil od druhé poloviny 12. století k říšským statkům. Roku 1329 udělil císař Ludvík Bavor celé panství Wettinům.³³⁹ Jejich práva k tomuto hradu potvrdil i Karel IV. roku 1350 v Budyšině.³⁴⁰

Pravděpodobně na počátku devadesátých let se markraběnka zřekla města Mittweida a bratři Vilém a Baltazar jí opět připsali hrad a město Leisnig, tentokrát však i s klášterem Buch.³⁴¹ O tom, kdy byla Mittweida markraběnce udělena, nejsou žádné zprávy. Nejspíše k tomu došlo roku 1390. Dne 2. února 1389 jednal jednooký markrabě ohledně Mittweidy s Jindřichem Großenem, kterému bylo město uděleno v léno. Pokud by Jindřich zemřel, mělo se vrátit zpátky markraběti.³⁴² Na prosincových jednáních na hradě Žebráku není Mittweida v dochovaných pramenech zmiňována, tudíž se lze domnívat, že k udělení muselo dojít následujícího roku. V lednu 1391 se Baltazar také zavázal, že pokud Alžběta svého muže přežije, obdrží třetinu výnosů freibergské urbury, která v té době náležela Vilémovi.³⁴³ Lednového jednání se zúčastnila i sama míšeňská markraběnka, která se společně se svým manželem znovu zřekla Mittweidy.³⁴⁴

Roku 1394 propůjčil Alžbětě míšeňský biskup Jan III. z Kittlitz (†1408) hrad a město Drážďany s lesem, hrad a město Radeberg a ves Grunu.³⁴⁵ A o pár měsíců později došlo opět k jisté „sumarizaci“. Alžbětin vdovský důchod čítal hrady a města Míšeň s příslušenstvím (Friedewalde, Eisenberg, Zaschendorf, Cölln, Niederfähre, Zscheila), Oschatz, Torgau, Grimma, Döbeln, Großenhain s Ortrandem, Leisnig a Drážďany s příslušenstvím (drážďanský les a Radeberg).³⁴⁶ Několik málo let byl tento výčet dostačující. Změna nastala až v druhé polovině devadesátých let 14. století v souvislosti s Vilémovou politikou vůči Českému království.

³³⁸ „naší milé příbuzné hrad a město Leisnig s příslušenstvím, léna purkrabství v Míšni a jiné statky, které od nás a Svaté říše římské obdrží v léno, které jí on (Vilém) určil k vdovskému důchodu.“ (volný překlad L. N.) CDSR I B 1, s. 243–244, č. 314.

³³⁹ Brigitte RIESE, *Burg Mildenstein*, Leipzig 2001, s. 12, 18.

³⁴⁰ MGH. *Constitutiones et acta publica imperatorum et regum*, Tomus X, s. 12, č. 19.

³⁴¹ Listina byla vydána 17. ledna 1391. CDSR I B 1, s. 278–279, č. 369.

³⁴² Tamtéž, s. 217–218, č. 278.

³⁴³ Tamtéž, s. 280, č. 370.

³⁴⁴ Tamtéž, s. 281, č. 371.

³⁴⁵ Tamtéž, s. 402, č. 525. Drážďanský les (dnešní název Dresdner Heide) se nachází právě mezi Drážďanami a Radebergem. Gruna je dnes součástí Drážďan.

³⁴⁶ Tamtéž, s. 427, č. 556.

3. 10 Vilémovy první územní zisky a zástava Braniborska

České državy na území Míšeňska byly markraběti Vilémovi neustále trnem v oku. První pokus o získání některých statků nazpět se uskutečnil roku 1391, když se míšeňský markrabě neúspěšně pokusil zaútočit na hrad Mühlberg. Ačkoliv byl útok velice dobře načasovaný, „*neboť korespondoval s neklidem na česko-hornolužickém pomezí, kde vrcholil boj mezi městem Zhořelcem a Markvartem z Vartenberka, a s bojůvkami v Chebsku a ve Vogtlandu*“, vítězství markrabě nedosáhl.³⁴⁷ Kdy přesně k útoku na Mühberg došlo, není z pramenů jasné. V říjnu informovali poslové města Zhořelce nejmladšího syna Karla IV. vévodu Jana o požáru Mühlbergu.³⁴⁸ Hubert Ermisch však uvádí, že k vypálení došlo na sv. Kateřinu, tedy až v listopadu, a není jisté, zda za ním stál právě markrabě Vilém.³⁴⁹ Na základě dochovaných listin je zřejmé, že dne 18. září 1391 vypověděl Václav IV. jednookému markraběti válku.³⁵⁰ O pár dní později, ve snaze způsobit rozkol ve wettinském rodě, udělil Fridrichovi IV., Vilémovi II. a Jiřímu právo ražby mince podle kutnohorského vzoru, odlišné tedy od mince vydávané markrabětem Vilémem.³⁵¹ A již na konci října roku 1391 uzavřeli Vilém I. s Václavem IV. příměří na hradě Žebráku, které mělo trvat do 4. června následujícího roku.³⁵² Pravděpodobně tak markrabě zaútočil na hrad Mühlberg již v říjnu. Útok v listopadu by jistě vyvolal reakci krále a o té nemáme žádné zprávy.

Spory mezi Míšeňskem a Českým královstvím měly být řešeny na schůzce v Pirně v březnu 1392. Václav IV. sice nebyl přítomen, ale zplnomocnil svého bratrance markraběte Jošta, který měl pravděpodobně větší zájem na urovnání vztahů se svým švagrem. Výsledkem byla dohoda o svobodném obchodování po Labi a po souši, která pochopitelně neřešila všechny lucembursko-wettinské problémy, ale alespoň na chvíli uklidnila napjaté vztahy.³⁵³

Pro vylíčení dalšího vývoje mezi oběma rody je nutné se podívat na situaci do Braniborska, jež Karel IV. sice roku 1374 prohlásil za integrální součást zemí Koruny české,

³⁴⁷ L. BOBKOVÁ, *Česko-míšeňská hranice na přelomu 14. a 15. století*, s. 259.

³⁴⁸ *Codex diplomaticus Lusatiae superioris III. Die ältesten Görlitzer Ratsrechnungen bis 1419*, hg. Richard JECHT, Görlitz 1905–1910, s. 193.

³⁴⁹ Srov. *CDSR I B 1*, s. 298, komentář k č. 401.

³⁵⁰ Listina byla vydána v Berouně a je v ní použito tykání: „*Du weist wol, das wir durch gemeines nucztes, fride und selikeit willen...*“ („Ty jistě víš, že my přes obecný užitek, mír a blaženost chceme...“, volný překlad L. N.) Tamtéž, s. 297–298, č. 401.

³⁵¹ Listina byla vydána 27. září na Žebráku. *CDSR I B 1*, s. 301, č. 405.

³⁵² Tamtéž, s. 302–303, č. 408. Příměří zprostředkovali hrabata Jan a Jindřich ze Schwarzburgu. Tamtéž, s. 304–305, č. 409.

³⁵³ *CDSR II 5*, s. 91–92, č. 95; stručný regist *CDSR I B 1*, s. 317, č. 424.

ale vše poněkud zkomplikoval svými závěti.³⁵⁴ Stručně řečeno se braniborskými markrabaty měli stát Zikmund Lucemburský a Jan Zhořelecký.³⁵⁵ Král Václav IV. měl na titul nárok až ve chvíli, kdy oba bratři zemřou bez potomků. Majetkoprávní poměry v rodině změnil Zikmund, který se v osmdesátých letech pokoušel nejprve o získání Polského království, kde nebyl úspěšný, a následně hájil svá práva v Uhrách. Za pomoc, kterou mu rodinní příslušníci poskytl, žádali nemalé kompenzace. Tak se stalo, že dne 15. července 1385 zastavil Starou marku s krajem Prignitz svým bratrancům Joštovi a Prokopovi.³⁵⁶ Již o tři roky později jim nabídl Starou a Střední marku za 565 263 zlatých. Zikmund si na případné vyplacení ponechal lhůtu pěti let.³⁵⁷ Jošt do Braniborska zajížděl vždy na několik měsíců, ale tyto pobyty nestačily, aby plně pochopil a vyřešil situaci v zemi, o kterou měli zájem pomořanští, meklenburští a lüneburští vévodové či magdeburský arcibiskup. Navíc se rozhořely i vnitřní boje mezi šlechtou a městy. Podle Lenky Bobkové bylo působení markraběte Jošta v Braniborsku „poněkud nesystematické, mimo jiné limitované i vývojem jeho vztahů k Václavu IV. a též bojem s bratrem Prokopem. V roce 1393 byl Jošt z pražského dvora vytlačen právě jím, což markraběte vedlo k rozvinutí kontaktů s Vilémem I. Míšeňským“.³⁵⁸

Vilém pomáhal svému švagrovi především finančně. Válka s Prokopem byla velmi nákladná a rostoucí dluh vůči markraběti Vilémovi se Jošt rozhodl vyřešit zástavou některých braniborských měst. Nejprve si půjčil od jednookého markraběte 12 000 zlatých a za to jemu a jeho manželce Alžbětě zastavil dne 8. září 1393 města Briesen, Belitz, Mittenwalde, Trebbin a Saarmund.³⁵⁹ Dle Václava Štěpána se Jošt „cítil natolik zaneprázdněn“ kvůli obnoveným bojům s bratrem Prokopem, a proto zvýšil následně zástavní částku na 40 000 kop grošů, což učinil někdy před koncem roku 1393.³⁶⁰

Pravděpodobně ve stejné době byl Václav IV. nemocen a Wettin, snažící se nadále rozšířit své državy, uzavřel dohody s jeho bratrem Janem Zhořeleckým.³⁶¹ Vévoda Jan slíbil

³⁵⁴ Národní archiv Praha (dále NA), Archiv České koruny 1158–1935 (dále AČK), sign. 1159 a 1160, dostupné on-line: <http://monasterium.net:8181/mom/CZ-NA/ACK/> (23. 3. 2017). Rozbor závětí provedl J. SPĚVÁČEK, *Karel IV.*, s. 459–460.

³⁵⁵ O osobnosti vévody Jana Zhořeleckého nejnověji Lenka BOBKOVÁ – Tomáš VELÍČKA: ve spolupráci s Mladou HOLOU a Janem ZDICHYNCEM, *Jan Zhořelecký. Třetí syn Karla IV.*, Praha 2016.

³⁵⁶ Johannes SCHULTZE, *Die Mark Brandenburg II. Die Mark unter Herrschaft der Wittelsbacher und Luxemburger (1319-1415)*, Berlín 1961, s. 181–182. Území Braniborska bylo rozděleno na tři části, tzv. marky – Starou marku (Altmark), Střední marku (Mittelmark) a Marku za Odrou (Transoderana, později Neumark). Problém s označením bývá s Neumark, neboť takto byla označována i Střední marka.

³⁵⁷ L. BOBKOVÁ, *Smělý cíl, malý úspěch*, s. 66.

³⁵⁸ Tamtéž, s. 69.

³⁵⁹ *CDM XII*, s. 163–164, č. 169.

³⁶⁰ Více L. BOBKOVÁ, *Smělý cíl, malý úspěch*, s. 69–70. Listina o zástavě se nedochovala. Srov. V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 349.

³⁶¹ Pravděpodobně na počátku prosince 1393 pořádal Václav IV. v Praze hostinu, na kterou pozval vedle dalších i bavorského vévodu Fridricha (* kolem 1339), a právě jim dvěma byly podány poháry s vínem obsahující

míšeňskému markraběti, že kdyby po smrti Václava IV. nastoupil na český trůn, tak by zaplatil dluhy za svého otce i bratra, které v té době měly činit 100 000 zlatých. V případě že by zaplatit nemohl, dostal by markrabě do zástavy Pirnu, Mühlberg, Stolberg, Mylau, Schöneck a Strehlu se zbožím, které Karel IV. koupil od naumburské kapituly. Dále by měl nárok na léna Plavno, Schönbürg a Colditz.³⁶² Celý tento výčet značí, že se mělo jednat o téměř všechny české statky v Míšeňsku a ve Vogtlandu. Václav IV. se nakonec uzdravil a bylo jasné, že k naplnění této dohody nedojde. Navíc o pár let později, roku 1396, zemřel zcela nečekaně a navíc za podivných okolností vévoda Jan Zhořelecký.³⁶³

Pouze několik dní po uzavření dohody se zhořeleckým vévodou se Vilém spojil s uherským králem Zikmundem, rakouským vévodou Albrechtem III. a moravským markrabím Joštem. Listiny vydané ve Znojmě 18. prosince 1393 dokládají spojení těchto čtyř osobností, které bylo namířeno proti každému, vyjma Svaté říše římské.³⁶⁴

Již v únoru následujícího roku se markrabě Vilém opět ujal role prostředníka. O celkovém průběhu jednání, kterého se účastnili snad všichni zainteresovaní Lucemburkové, se nezachovaly žádné zprávy. Jisté je, že dne 4. února slíbil markrabě Prokop, že se podvolí rozhodčímu výroku svých švagrů Viléma Míšeňského a norimberského purkrabího Fridricha, který měl být vyneseno v březnu, nejdéle však do Velikonoc.³⁶⁵ Jošt pravděpodobně řešil s Vilémem i záležitosti v Braniborsku. Výše zmiňovaná města Brietzen, Belitz a Mittenwalde odmítla složit míšeňskému markraběti jako zástavnímu pánovi přísahu věrnosti. Jejich odpor byl nakonec zlomen, navíc měla přísahu vykonat i další města.³⁶⁶

3. 11 Zajetí krále Václava IV. roku 1394 a následující vývoj

Úloha prostředníka zůstala tedy markraběti Vilémovi i roku 1394. Konflikt odehrávající se v Českém království nejprve mezi Lucemburky se tehdy rozrostl o dalšího hráče a tím byla vyšší šlechta. Představitelé této společenské vrstvy se semkli dne 5. května 1394 v panskou jednotu. V čele tohoto uskupení stál moravský markrabě Jošt spolu s Jindřichem z Rožmberka (†1412). Již o tři dny později došlo k přepadení a zajetí krále

nejspíše jed. Václav IV. však na rozdíl od bavorského vévody nedostal smrtelnou dávku. Fridrich zemřel 4. prosince 1393. Viz J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 229–230.

³⁶² Dohoda byla uzavřena na Žebráku 7. prosince 1393. *CDSR I B 1*, s. 380–383, č. 505.

³⁶³ L. BOBKOVÁ – T. VELÍČKA, *Jan Zhořelecký*, s. 106–108.

³⁶⁴ *CDSR I B 1*, s. 383–384, č. 506; *CDM XII*, s. 168–170, č. 174.

³⁶⁵ *CDM XII*, s. 172–174, č. 178. Velikonoční pondělí připadlo roku 1394 na 6. dubna. Prokop se nakonec v březnu do Prahy nedostavil a místo toho zavítal na dvůr polského krále Vladislava Jagella.

³⁶⁶ Šlo o města Brandenburg, Berlín, Köln, a Frankfurt nad Odrou. Více V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 353. Města Brietzen, Belitz a Mittenwalde odolávala celkem dlouho. Ještě v únoru 1394 vydal Jošt listinu, aby ostatní města přinutila tyto tři jmenované složit hold markraběti Vilémovi. Srov. *CDM XII*, s. 176, č. 180.

Václava IV. u Králova Dvora u Berouna právě panskou jednotou. Do konfliktu se záhy zapojil i vévoda Jan Zhořelecký, který odmítl nabídku připojit se k panské jednotě, ale vydal prohlášení, že se přičiní o to, aby byl jeho bratr osvobozen.³⁶⁷ Začal shromažďovat vojsko a nakonec se vydal ku Praze, kde byl král vězněn. Po spojení s vojenskými oddíly bratrance Prokopa obsadil Nové i Staré Město pražské.

Samotnému obsazení hlavního města předcházela celá řada jednání. Úlohy prostředníka se ujal míšeňský markrabě Vilém, který byl přijatelný pro obě strany – pro panskou jednotu proto, že v prosinci uzavřel dohodu s Joštem, o které bylo pojednáno výše, pro Jana Zhořeleckého a jeho spojence proto, že navzdory této smlouvě se oficiálně nepřidal ke spiknutí.³⁶⁸ Carl Wenck se domníval, že důvodem, proč se Vilém ke spiknutí nepřidal, byl odpor některých braniborských měst složit Vilémovi hold. Joštovi se do této doby nepodařilo rezistenci zlomit a holdování prosadit.³⁶⁹ Lze se však domnívat, že se Vilém záměrně k nikomu nepřiklonil a role prostředníka mu mohla přinést větší výhody. Význam markraběte ukazuje i následující vývoj. Panská jednota nejprve nechtěla nechat Viléma s králem Václavem IV. promluvit, poté však, co pohrozil, že vezme své „zprostředkování“ zpět, její členové ustoupili a pustili Wettina ke králi. Během tohoto krátkého rozhovoru měl Vilém slíbit, že zatlačí na Jana Zhořeleckého, aby se přičinil o královo brzké osvobození, o což však Jan již reálně usiloval. Poté přijal Vilém roli prostředníka a poslal k vévodovi zhořeleckému, který se zdržoval v Kutné Hoře, posly. Ten však odmítl přijet do Prahy s odůvodněním, že do hlavního města nevstoupí, dokud bude jeho bratr vězněn. K těmto záležitostem došlo pravděpodobně mezi 10. a 15. červnem, kdy se Jan Zhořelecký nacházel ještě v Kutné Hoře a míšeňský markrabě již mohl pobývat v Čechách.³⁷⁰

K následným jednáním nedošlo v Praze, jak již bylo naznačeno, ale v Českém Brodě. Průběh pravděpodobně neprobíhal zcela hladce, neboť nekompromisní zhořelecký vévoda nebyl k uzavření dohody zcela připraven. Vilém ujistil Jana Zhořeleckého, že se bude v Praze domáhat okamžitého osvobození Václava, nebo svou úlohu prostředníka přeruší. Shodli se na tom, že by měly být vydány listiny, ve kterých by členové panské jednoty garantovali zachování „*irs libes und irs gutes*“.³⁷¹ Z tohoto důvodu měl vévoda přijet co nejdříve do Prahy. Následujícího dne obdržel markrabě zprávu, že panská jednota odvezla krále z Prahy.

³⁶⁷ CDM XII, s. 194–195, č. 202.

³⁶⁸ Dne 5. května 1394, kdy byla vytvořena panská jednota, se markrabě nacházel v Drážďanech. CDSR I B I, s. 513.

³⁶⁹ C. WENCK, *Die Wettiner im XIV. Jahrhundert*, s. 44–45.

³⁷⁰ Ještě 9. června 1394 byl Vilém pravděpodobně na hradě Leisnig. CDSR I B I, s. 513.

³⁷¹ Viz poznámka níže.

K tomu došlo v noci z 21. na 22. června.³⁷² Po tomto „odvlečení“ panovníka se vydal zhořeleckého vévoda s vojsky ku Praze a následně do jižních Čech.³⁷³ Král Václav byl totiž odvezen nejprve na hrad Příběnice u Tábora, následně na hrad Krumlov a poté na hrad Wildberg u Lince v Horních Rakousích.

Na vleklou válku, která ani nebyla v plánu, neměl Jan Zhořelecký peníze. Dne 30. července 1394 došlo k sestavení podmínek, za nichž měl být král Václav propuštěn. Ten jednotlivé body dohody přijal – v první řadě šlo o beztréstnost panské jednoty a o vydání některých královských hradů do jejích rukou.³⁷⁴ Záhy se však ukázalo, že král nemyslel své sliby vážně.³⁷⁵

Situace v Českém království nevypadala příliš dobře. Král Václav nedodržel dohodu s panskou jednotou a navíc svůj hněv obrátil i proti svému osvoboditeli Janu Zhořeleckému. Navíc opět zuřily boje na Moravě mezi Joštem a Prokopem, které neovlivnila zpráva (v říjnu došlá) o zavraždění jejich bratra Jana Soběslava, patriarchy aquilejského.³⁷⁶ Podnět k uzavření míru mezi králem a panskou jednotou dal v prosinci 1394 podle Václava Štěpána pravděpodobně míšeňský markrabě Vilém. Jednání se měla konat v Českých Budějovicích, ale ani markrabě Jošt, a nejspíše ani žádný jiný člen panské jednoty se nedostavil, a tak tento pokus ztroskotal.³⁷⁷

Václav IV. byl ochoten zasednout k vyjednávání s Joštem na jaře následujícího roku. Za prostředníka nebyl vybrán nikdo jiný než osvědčený míšeňský markrabě. Již 28. února obdržel od krále ochranný glejt k cestě do Prahy.³⁷⁸ V hlavním městě Českého království je Vilém doložen již 7. března, kdy jej Václav jmenoval členem své rady a také mu slíbil pomoc proti každému.³⁷⁹ O pár dní později byla vydána listina pro Viléma a jeho bratra Baltazara. Václav IV. jim povolil vybírat poplatky ve městě Weimar z obchodního zboží, vozů, koní a dobytka.³⁸⁰ Někdy v této době se do Prahy dostavila i moravská markrabata Jošt a Prokop. Dne 30. března obnovil Václav IV. všechny předchozí spojenecké smlouvy a závazky, které

³⁷² Tu samou noc jednal naposledy Vilém Míšeňský s Janem Zhořeleckým. L. BOBKOVÁ – T. VELÍČKA, *Jan Zhořelecký*, s. 100–101.

³⁷³ Informace o jednáních s Janem Zhořeleckým přináší zpráva o Václavově zajetí uložená v městském archivu v Cáhách. Podrobně Thomas R. KRAUS, *Eine unbekannte Quelle zur ersten Gefangenschaft König Wenzels im Jahre 1394*, *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters* 43, 1987, s. 135–159, k Vilémovi zvláště s. 151–153.

³⁷⁴ Více L. BOBKOVÁ – T. VELÍČKA, *Jan Zhořelecký*, s. 101–102.

³⁷⁵ O závěrečných jednáních a následném vývoji více J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 238–241.

³⁷⁶ Podle Ondřeje Schmidta se aquilejským patriarchou nestal Jan Soběslav, ale nemanželský syn Jana Jindřicha, taktéž jménem Jan (* cca 1345). Srov. Ondřej SCHMIDT, *Jan z Moravy. Zapomenutý Lucemburk na aquilejském stolci*, Praha 2016.

³⁷⁷ Více V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 371.

³⁷⁸ *CDSR I B I*, s. 434–435, č. 572.

³⁷⁹ Tamtéž, s. 435–436, č. 573.

³⁸⁰ Listina byla vydána 16. března 1395. Tamtéž, s. 436–437, č. 574.

uzavřel jeho otec a později i on sám s moravskými markrabaty Janem Jindřichem a Joštem. Svědky tohoto slibu se stalo mnoho významných osobností z říše i Čech.³⁸¹

V Praze se tehdy řešily i záležitosti přespolečného charakteru. Vilém získal na základě rozsudku dvorského sudího Bolka Opolského město Bleicherode a vesnici Gebrä v Durynsku.³⁸² A přišla také řeč na Braniborsko. Dne 1. dubna souhlasil Jošt s tím, aby se jeho míšeňský švagr stal (opět) prostředníkem ve sporech mezi Braniborskem a magdeburským biskupem Albrechtem z Querfurtu, který byl také v Praze přítomen.³⁸³ Obě strany měly dodržet příměří od 25. dubna do 11. listopadu. Rozhodčí výrok měl Vilém přednést před 25. červencem v Torgau, kam se měli dostavit zástupci obou stran.³⁸⁴

O den později moravský markrabě oznámil, že Starou a Střední marku zastavil Vilémovi Míšeňskému, kterému mají být všichni poslušni.³⁸⁵ Šlo o jakési zaštitění míšeňského markraběte, neboť situace v Braniborsku se nelepšila, ba naopak. Joštův bratr Prokop se totiž pokusil poštvat braniborská města právě proti Vilémovi jakožto zástavnímu pánovi. Ten pak musel tyto „škody“ napravit.³⁸⁶ Dne 2. dubna byla uzavřena také dohoda mezi Štěpánem Bavorským, Joštem, Janem Zhořeleckým a Vilémem. Šlo o vzájemný doživotní spolek, který je zavazoval ke vzájemné pomoci proti každému, kdo jim škodí, vyjma Svaté říše římské. Byla určena i pravidla, kdo má v případě potřeby vydržovat vojsko či jak se má rozdělit kořist.³⁸⁷

Co se však v Praze nezdařilo, bylo samotné jednání s Václavem IV. Požadavky Jošta a panské jednoty byly natolik přehnané, že král demonstrativně opustil hlavní město. K nové schůzce mělo dojít v Sezimově Ústí, té se však už míšeňský markrabě neúčastnil.³⁸⁸ V druhé polovině dubna byl zpátky v Míšni a řešil záležitosti ohledně Braniborska.³⁸⁹

Komplikovaná situace na území Braniborska zaměstnávala Viléma i v druhé polovině roku 1395. V září šlo o města Střední marky, která prostřednictvím města Cölln zaslala míšeňskému markraběti prosbu o pomoc. Země byla pustošena okolními vládci, tedy nejen meklenburskými vévody, ale i dalšími knížaty. Stížnost směřovala také na hrabata

³⁸¹ Svou pečeť k listině přivěsil např. Jan Zhořelecký, rýnský falckrabě a bavorský vévoda Štěpán, Vilém I. Míšeňský, magdeburský arcibiskup Albrecht z Querfurtu, biskupové olomoučtí a míšeňští a další. NA, AČK, sign. 1306. Listina dostupná online: <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/ACK/1306/charter> (8. 4. 2017).

³⁸² *CDSR I B I*, s. 440–441, č. 576.

³⁸³ Albrechtova přítomnost je doložena na Václavově listině z 30. března 1395.

³⁸⁴ *CDSR I B I*, s. 442, č. 578.

³⁸⁵ Tamtéž, s. 442–443, č. 579.

³⁸⁶ Více V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 376.

³⁸⁷ *CDSR I B I*, s. 443–445, č. 580.

³⁸⁸ *CDM XII*, s. 239, č. 249. Václav IV. do Sezimova Ústí nepřijel, a tak další jednání proběhla na konci května na hradě Žebrák, kam král pozval zástupce panstva. Více J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 245–249.

³⁸⁹ V listině, kterou vydal kolem 16. dubna určeným braniborským městům, slibuje, že ta města, která jemu a Joštovi zůstanou věrná, budou pod jejich ochranou. *CDSR I B I*, s. 445, č. 581.

z Lindowa.³⁹⁰ Kolem 13. října vydal moravský markrabě Jošt listinu městu Berlínu, ve které oznamoval, že Vilém Míšeňský bude pobývat 26. října ve městě. Zástupci nejen Berlína, ale i dalších měst se měli zúčastnit sněmu.³⁹¹ V listopadu obnovila města Berlín a Cölln své sliby věrnosti markraběti Vilémovi a jeho manželce Alžbětě.³⁹² Jednooký Wettin se zdržel v Braniborsku delší čas a snažil se situaci alespoň částečně vyřešit.³⁹³ Dne 9. prosince uzavřel v Perlebergu mírovou smlouvu s meklenburskými vévody, která měla mít platnost po dobu šesti let.³⁹⁴

Dění v Českém království vypadalo na počátku roku 1396 následovně. Došlo ke střetu mezi králem Václavem IV. a jeho nejmladším bratrem Janem Zhořeleckým, který se uchýlil do Dolní Lužice. V noci z 29. února na 1. března ho v klášteře Neuzelle zastihla smrt, jejíž příčiny nejsou dodnes známy. Smrt mladého vévody ulehčila jeho staršímu bratru Zikmundovi návrat na politickou scénu nejen v Čechách, ale i ve vedlejších zemích a říši.³⁹⁵ Druhá etapa válek mezi moravskými bratry byla završena již na konci roku 1395. A Jošt se nyní soustředil na uzavření konfliktů s panskou jednotou. Rozhodčí výrok vynesl společně s bratrancem Zikmundem dne 2. dubna 1396.³⁹⁶ Jednání v Praze na jaře pokračovala a opět se k nim připojil i míšeňský příbuzný.

3. 12 Pobyty na pražském dvoře v letech 1396 a 1397

Na počátku května proběhla v hlavním městě Českého království jednání ohledně hradu Plaue. Toto místo, které je dnes součástí města Brandenburg, bylo předmětem sporů již od počátku osmdesátých let 14. století. Plaue patřilo magdeburskému arcibiskupství, které jej ztratilo roku 1378 za episkopátu Petra Jelita. Poté jej získali Lucemburkové. Roku 1382 chtěl Václav IV. panství Plaue magdeburskému arcibiskupství vrátit, ale než tak mohl učinit, byl hrad obsazen Lippoldem z Bredowa. Tím započaly boje o toto léno.³⁹⁷ Výsledkem květnové schůzky byla mírová dohoda moravského markraběte Jošta s magdeburským arcibiskupem Albrechtem IV. z Querfurtu za zprostředkování Viléma I. Míšeňského. Albrecht měl vrátit Lippoldovi z Bredowa Rathenow, které měl mít v péči Jošt. Dále byl Lippold

³⁹⁰ Více J. SCHULTZE, *Die Mark Brandenburg II.*, s. 191–192.

³⁹¹ Jošt tehdy pobýval na hradě Rýzmburk. *CDSR I B I*, s. 469, č. 621.

³⁹² Tamtéž, s. 479–480, č. 629.

³⁹³ Některým městům potvrdil jejich práva. Tamtéž, s. 480, č. 630; s. 482, č. 632.

³⁹⁴ Tamtéž, s. 482–483, č. 634. Více k uzavření příměří J. SCHULTZE, *Die Mark Brandenburg II.*, s. 193.

³⁹⁵ L. BOBKOVÁ – T. VELIČKA, *Jan Zhořelecký*, s. 106–110.

³⁹⁶ *CDM XII*, s. 286–288, č. 309. Výrok rozebral V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 394–395.

³⁹⁷ V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 261–262.

zproštěn všech povinností vůči arcibiskupovi. Jošt měl Albertovi zaplatit sumu 600 kop grošů.³⁹⁸

O pár měsíců později pobýval jednooký markrabě opět v Praze. Dne 9. srpna uzavřel s králem Václavem IV. spojeneckou smlouvu o přátelství. Dříve uzavřené úmluvy měly zůstat v platnosti a dále se mělo zabránit škodám na obou stranách hranic.³⁹⁹ Před samotným příjezdem Wettina do Prahy, mu král vystavil ochranný glejt.⁴⁰⁰ O vystavení této listiny se zasadil mistr královské komory Purkart Strnad z Janovic (†1397), který se ujal role prostředníka. Důvod, proč Vilém v srpnu do Prahy přijel, měl poněkud hlubší kořeny. Špatné vztahy krále Václava a jeho bratrance Jošta se přenesly i na jejich stoupence. Hynek Berka z Dubé na Hohnsteině, jenž stál na Joštově straně, zahájil záškodnickou válku proti svému sousedovi Janu z Michalovic, který podporoval krále Václava. Vzhledem k poloze hradu Hohnsteinu byl do války zatažen i míšeňský markrabě. Ten pravděpodobně v červenci prosadil u krále, že posádka Hohnsteinu byla dána do světské klatby (achtu). Zároveň si však nechtěl rozhněvat svého švagra, na jehož straně Hynek Berka stál, a proto se rozhodl vyřešit vše s Václavem IV.⁴⁰¹ Srpnová jednání v Praze se tedy nesla v tomto duchu. Dne 12. tohoto měsíce vydal český král hned několik listin. Nejprve dal kvůli markraběti Vilémovi do říšského achtu Hynka Berku z Dubé, jeho dva syny, město Bleicherode a ves Gebru.⁴⁰² Poté římský král vyzval všechna říšská knížata, hrabata, svobodné pány, služebníky, rytíře, knechty, společenství měst a vesnic a další poddané, aby pomohli míšeňskému markraběti proti všem, které dal právě do klatby.⁴⁰³ Provolání však bylo spíše symbolické.

Při této schůzce zahájil také jednooký markrabě vyjednávání o smír mezi svými lucemburskými příbuznými v záležitostech Horní a Dolní Lužice. Jak se domnívá Václav Štěpán „*král Václav IV. pravděpodobně pozorně vyslechl jeho [Vilémovy] argumenty, asi na něho nezůstaly zcela bez vlivu, avšak prozatím se ještě nedal naklonit k usmíření s Joštem.*“⁴⁰⁴ Vztahy tak byly stále velice napjaté. Dne 11. listopadu oznamoval král Václav Šestiměstí, že „*Markgraf Jodok von Mähren, der ‚gar in Unguten‘ vom Könige schied, dem von Hohenstein, ‚der auch in Unwillen‘ vom Könige ritt, so dass nur beide ‚Feinde‘ des Königes wurden.*“⁴⁰⁵ Zároveň jim nařizoval, aby obsadili hrad Ronov, jehož vlastníkem byl Hynek Berka z Dubé

³⁹⁸ Listina je datována 1. května 1396, *CDSR I B 2*, s. 18, č. 34.

³⁹⁹ Tamtéž, s. 26–27, č. 53.

⁴⁰⁰ Tamtéž, s. 26, č. 52.

⁴⁰¹ V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 407.

⁴⁰² *CDSR I B 2*, s. 29–30, č. 57.

⁴⁰³ Tamtéž, s. 30, č. 58.

⁴⁰⁴ V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 407–408.

⁴⁰⁵ „*Moravský markrabě Jošt, který se s králem zcela ve špatnostech rozešel, Hohensteinovi, který také v nelibosti od krále odjel, tudíž oba nepřáteli se stali.*“ (volný překlad L. N.) *CDM XII*, s. 322–323, č. 352.

na Hohnsteině. K žádným vojenským akcím ale nedošlo. Mezitím se dospělo na wettinském území k jednáním, která přinesla zisky opět Míšeňským. Hynek Berka a jeho synové se vzdali hradu a města Bleicherode a přenechali ho durynskému lantkraběti Baltazarovi a jeho synovi Fridrichu Mírumilovnému.⁴⁰⁶ Vše postupně směřovalo k diplomatickému vyřešení.

Proto se v prosinci roku 1396 Vilém vypravil do Prahy opatřen ochranným listem od krále Václava, který měl platnost po dobu tří týdnů a zaručoval míšeňskému markraběti mimo jiné i bezpečný návrat.⁴⁰⁷ Vilém uzavřel o několik dní později s českým králem spojeneckou smlouvu proti každému.⁴⁰⁸ A na počátku následujícího roku, konkrétně 3. ledna, přislíbil Václav IV. svou neteř Elišku Zhořeleckou Vilémovu synovci Fridrichu Mírumilovnému.⁴⁰⁹ Podle zasnubní smlouvy měl být sňatek uzavřen za pět let a nevěsta měla obdržet obvyklých 10 000 kop grošů zajištěných na městech Budyšíně, Lubani, Löbau a Kamenci.⁴¹⁰ Vilémova strana nabízela jako obvěnění některé statky v Durynsku.⁴¹¹ Protože se jednání v Praze protáhla, vystavil Václav IV. míšeňskému markraběti, a tentokrát i jeho manželce Alžbětě, další ujištění ochrany, které mělo platnost do Hromnic, tedy do 2. února 1397.⁴¹² Svě sestřenci Alžbětě přislíbil dne 21. ledna ochranu v jejích případných vdovských právech.⁴¹³ O dva dny později jí zastavil hornolužické město Ruhland za její půjčku 1 400 kop grošů.⁴¹⁴ A nakonec jí *připsal k obývání královský hrad v Litoměřicích spolu s platem 200 hřiven z ročního komorního platu města, dále 130 hřiven na kláštere v Doksanech a 20 hřiven, které náležejí klášteru Alzelle na Lovosicích. Uvedené platy měly markraběnce sloužit k dennímu zaopatření.*⁴¹⁵

Jednání byla přívětivě nakloněna i Joštovi. Dne 6. února 1397 vydal v Praze listinu, v níž oznamoval mimo jiné držbu zhořeleckého vévodství na pět let či doživotní vlastnictví Dolní Lužice. Součástí byla také dohoda o Braniborsku. V případě že by Jošt zemřel bez potomků, dostal by král braniborské markrabství zpět, v opačném případě by se Václav IV.

⁴⁰⁶ CDSR I B 2, s. 38, č. 72.

⁴⁰⁷ Listina byla vydána dne 17. prosince 1396. Tamtéž, s. 42, č. 78.

⁴⁰⁸ Dohoda byla uzavřena 27. prosince 1396. Tamtéž, s. 42–43, č. 79.

⁴⁰⁹ Fridrich Mírumilovný (1384–1440) byl jediným synem Viléma staršího bratra Baltazara.

⁴¹⁰ Částka 10 000 hřiven je doložena např. u sňatku Oty Habsburského s Annou, dcerou Jana Lucemburského, Václava II. s Gutou Habsburskou nebo u plánovaného manželství Albrechta III. Habsburského s Kateřinou, dcerou Jana Jindřicha, ke kterému nakonec nedošlo.

⁴¹¹ Jednalo se např. o Weißensee nebo Herbsleben. Celá zasnubní smlouva CDSR I B 2, s. 44–46, č. 81. K tomuto plánovanému sňatku nikdy nedošlo.

⁴¹² CDSR I B 2, s. 46, č. 82. Václav Štěpán se domnívá, že Vilémovým cílem bylo především získat půdu pro Jošta, který byl v králově nemilosti. Z pohledu Václava hrál však Jošt důležitou roli v záležitostech řádu německých rytířů. Dále také probíhala jednání ohledně Horní a Dolní Lužice. O celé problematice více V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, zvláště s. 412–413.

⁴¹³ CDSR I B 2, s. 50–51, č. 90.

⁴¹⁴ Tamtéž, s. 51–52, č. 91. Tento akt potvrdil ještě listinou vydanou 14. února. Tamtéž, s. 55–56, č. 96.

⁴¹⁵ L. BOBKOVÁ, *Česko-míšeňská hranice*, s. 260. Celý text listiny CDSR I B 2, s. 53–54, č. 93.

stal poručníkem Joštových dětí. Listina neměla být na škodu předchozím dohodám uzavřeným s míšeňským markrabětem Vilémem a jeho manželkou Alžbětou.⁴¹⁶

Míšeňský markrabě pobyl na pražském dvoře až do poloviny března. Dne 2. února mu byla opět přislíbena ochrana, tentokrát od pražských měšťanů, do posledního dne masopustu, který roku 1397 končil 6. března.⁴¹⁷ Další ujištění ochrany se Wettin dočkal v březnu opět od Václava IV.⁴¹⁸ Listina měla platnost na čtyři týdny, ale Vilém opustil Čechy někdy v druhé polovině měsíce, protože již 25. března jednal v Grimmě se svými synovci Fridrichem IV., Vilémem II. a Jiřím.⁴¹⁹ Na wettinském území však dlouho nepobyl.

Na počátku dubna se zúčastnil v Praze slavnostního aktu, při němž obdržel jeho švagr moravský markrabě Jošt, od Václava IV. Braniborsko v léno spolu s kurfiřtským hlasem a úřadem říšského arcikomorníka.⁴²⁰ Dne 5. dubna dostali Jošt a Vilém za úkol rozhodnout ve sporech ohledně dluhů a škod, které někteří šlechtici v čele s Janem z Lipé utrpěli v boji o osvobození Václava IV. v roce 1394.⁴²¹ Rozhodčí výrok padl již o pět dní později.⁴²²

Jarní návštěva Prahy přinesla Vilémovi nemalé zisky. Dne 10. dubna 1397 mu Václav IV. udělil za jeho dřívější služby nárok na říšská léna Jindřicha z Gery.⁴²³ Další úspěch se dostavil 11. září, kdy získal od českého krále hrad a město Mühlberg a jako léno Strehlu.⁴²⁴ Schůzka obou panovníků se uskutečnila již na přelomu srpna a září v Lokti a míšeňský markrabě byl odměněn za poskytnuté služby, protože jako „*očitý svědek květnového jednání ve Frankfurtu vylíčil Václavovi IV. situaci v říši tak barvitě, že Václav IV. se rozhodl ihned v říši zakročit.*“⁴²⁵

Pravděpodobně téhož roku vydal Václav IV. listinu, ve které uznal nároky Wettinů na odškodnění za neuskutečnění sňatku Fridricha IV. s Annou Lucemburskou, Václavovou sestrou. Václav se zavázal, že splatí 8 000 kop pražských grošů. V případě že by částku nezaplatil, měla města Louny a Most zůstat v rukou Wettinů.⁴²⁶ Lze se domnívat, že k zaplacení celé částky nedošlo, protože Míšeňští si nadále činili nárok na město Most.⁴²⁷

⁴¹⁶ CDM XII, s. 339–342, č. 374.

⁴¹⁷ CDSR I B 2, s. 54, č. 94.

⁴¹⁸ Tamtéž, s. 58, č. 99.

⁴¹⁹ Tamtéž, s. 58–60, č. 100.

⁴²⁰ CDM XII, s. 350–351, č. 385.

⁴²¹ Tamtéž, s. 352–353, č. 387.

⁴²² Tamtéž, s. 355–356, č. 390.

⁴²³ CDSR I B 2, s. 61, č. 103.

⁴²⁴ Tamtéž, s. 74–75, č. 125.

⁴²⁵ V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 436. Frankfurtský sněm se konal od 13. do 22. května 1397 za hojné účasti říšských měst a knížat. Hlavním bodem bylo dosazení říšského hejtmána, kterého měl jmenovat Václav IV. V případě že by tak neučil, měli se sami kurfiřti, knížata a zástupci měst postarat o zajištění zájmů říše. Podrobněji J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 271–272.

⁴²⁶ Zachoval se pouze koncept listiny. CDSR I B 2, s. 87, č. 144.

⁴²⁷ H. ERMISCH, *Die Dohnasche Fehde*, s. 256.

Do politických záležitostí byla více zapojována i míšeňská markraběnka Alžběta. Nejen Vilém si byl vědom, že její přítomnost je při jednáních s Lucemburky jistou výhodou, ale svou sestru pověřil úkolem i Jošt. V Ústí nad Labem vydal posledního dne roku 1397 listinu, ve které oznamoval braniborským městům, že sám nemůže do země přijet, ale místo sebe posílá svou sestru Alžbětu.⁴²⁸ V Braniborsku bylo roku 1398 nutné řešit záležitosti spojené nejen s Míšeňskými, ale i s hrabaty z Lindowa a Ruppina.⁴²⁹ Prvního dne nového roku tak dal své sestře plnou moc k udělování lén ve Staré a Střední marce.⁴³⁰

Mezitím se jednooký markrabě snažil získat panství Rýzmburk. Svého cíle dosáhl 4. února 1398, kdy jemu a jeho manželce prodal Boreš z Rýzmburka hrad Rýzmburk, klášter Osek a město Duchcov za 40 000 hřiven freiberského stříbra. Součástí smlouvy byla i podmínka, že Boreš, nebo král Václav mohou za danou sumu vykoupit statky zpět.⁴³¹

3. 13 Jednání s moravskými bratry

Jak již bylo řečeno výše, moravský markrabě Jošt byl Vilémovým dlouhodobým politickým partnerem. Roku 1398 však míšeňský markrabě navázal kontakt s Joštovým bratrem Prokopem.⁴³² Mladší moravský markrabě byl totiž v říjnu předchozího roku ustanoven zemským hejtmanem v Českém království.⁴³³ Oba muži se sešli 23. května 1398 v Drážďanech a zavázali se sloužit králi Václavovi. Vzájemně si měli pomáhat, a pokud by jim král učinil příkoří, měli společně opustit královskou službu.⁴³⁴ Z této části listiny jasně vyplývá, že se královi příbuzní obávali jeho záchvatů vzteku. Jedním z hlavních důvodů jednání bylo také zrušení zasnub durynského lantkraběte Fridricha Mírumilovného s Eliškou Zhořeleckou. Již v březnu téhož roku přislíbil totiž Václav IV. svou neteř Elišku synovi orleánského vévody Ludvíka.⁴³⁵ V květnu se v Drážďanech jednalo pravděpodobně pouze

⁴²⁸ CDSR I B 2, s. 86–87, č. 143.

⁴²⁹ Více o vztazích mezi hrabaty a Joštem zvláště roku 1398 J. SCHULTZE, *Die Mark Brandenburg II.*, s. 197.

⁴³⁰ CDSR I B 2, s. 87, č. 145.

⁴³¹ Tamtéž, s. 92–93, č. 153.

⁴³² Prokop se snažil získat Vilémovu přízeň již dříve, a to prostřednictvím knížete Jana II. Opavského a Ratibořského, který byl relátorem na listině vydané Václavem dne 14. února 1397 pro markraběnku Alžbětu. Viz výše.

⁴³³ CDM XII, s. 389, č. 430. Prokop měl být zástupcem českého krále po dobu jeho pobytu v německých zemích říše. Více J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 277.

⁴³⁴ „...daz uns unser herre der konig des nicht gestatin wolde adir darumb uff uns czornete.“ Srov. CDSR I B 2, s. 111–112, č. 177.

⁴³⁵ Eliščiným manželem se měl stát syn Ludvíka Orleánského Karel. V případě jeho smrti si měla vzít jeho mladšího bratra Filipa. Více J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 285.

předběžně a dohody byly uzavřeny až po návratu Václava IV. z německé části říše někdy na počátku roku 1399.⁴³⁶

Vilém Míšeňský se o pár měsíců později sešel opět s Joštem.⁴³⁷ Ten začal v červenci připravovat vojenskou výpravu proti hradu Boitzenburgu, kterého se zmocnili vévodové meklenburští.⁴³⁸ Zemský mír vyjednaný markrabětem Vilémem se švédským králem Albrechtem a meklenburským vévodou Janem byl uzavřen na počátku září.⁴³⁹ Mír však moc dlouho nevydržel a v listopadu musel míšeňský markrabě opět proti meklenburským vévodům zakročit – dobyl hrad a město Strelitz.⁴⁴⁰

V Braniborsku se Vilém zdržoval i v prvních měsících roku 1399. Joštovi se však nedostávalo finančních prostředků (a to nejen proto, že se zase rozhořely boje s Prokopem), a proto zastavil míšeňskému markraběti a jeho manželce za 14 600 zlatých a 500 kop grošů hrady a města Saarmund, Trebbin a Potsdam a za 1 000 kop grošů hrad Bärwalde.⁴⁴¹ V druhé polovině února pobýval Vilém Míšeňský v Perlebergu, kde opět jednal s Meklenburskými a markrabětem Joštem o dodržení landfrýdu uzavřeného předchozího roku.⁴⁴²

O pár měsíců později se znovu sešel s Prokopem v Drážďanech. Moravský markrabě hledal u míšeňského markraběte oporu a uzavřel s ním dne 20. června 1399 spojeneckou smlouvu.⁴⁴³ Prokopovým vzestupem se cítil být ohrožen nejen jeho starší bratr Jošt, ale i bratranec Zikmund. Konflikt nastal ohledně obou Lužic. V Horní Lužici zvolil Václav IV. svým zástupcem Prokopa, přestože tuto zemi již v únoru roku 1397 udělil Joštovi. Horní Lužice se totiž k moravskému markraběti chovala odmítavě.⁴⁴⁴ Jiná situace byla v Dolní Lužici, v níž po smrti vévody Jana Zhořeleckého vzniklo relativně silné protiváclavské uskupení podporující markraběte Jošta. Jeho členy byli např. někdejší dolnolužický fojt Anselm z Ronova, stávající zemský fojt Hynek Berka z Dubé na Hohnsteině nebo dolnolužický šlechtic Jan z Cottbusu. Válka vypukla již na podzim 1398. Na počátku roku následujícího vypálilo Šestiměstí v čele s Žitavou hrad Ronov, což vyvolalo pobouření u šlechty.⁴⁴⁵ Horní Lužice ale zůstala českému králi věrná. V Dolní Lužici však Jošt dosáhl svého a král mu ji přenechal na doživotí. Jeho vláda však byla velmi slabá stejně jako

⁴³⁶ L. BOBKOVÁ, *Česko-míšeňská hranice na přelomu 14. a 15. století*, s. 261.

⁴³⁷ K setkání došlo v létě roku 1398. *CDSR I B 2*, s. 119–120, č. 190.

⁴³⁸ Hrad, dnes zámek, leží necelých 100 kilometrů severně od Berlína.

⁴³⁹ *CDSR I B 2*, s. 124, č. 196.

⁴⁴⁰ V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 457.

⁴⁴¹ *CDSR I B 2*, s. 142–143, č. 224. Hrad Bärwalde se nacházel v dnešní oblasti Niederer Fläming ležící mezi Berlínem a Drážďanami.

⁴⁴² Více V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 466–467.

⁴⁴³ *CDSR I B 2*, s. 161–162, č. 248.

⁴⁴⁴ Joštovi byly dne 6. února 1397 uděleny obě Lužice. *CDM XII*, s. 339–372, č. 374.

⁴⁴⁵ Území, kde se hrad Ronov nacházel, leží dnes u vsi Trzciniec nedaleko města Bogatynia v Polsku.

Václavova vláda v Horní Lužici, kde se množily loupeže, šarvátky a nepokoje mezi městy a šlechtou.⁴⁴⁶

3. 14 Sesazení Václava z římského trůnu

Vylíčená situace posledních let 14. století byla pro Václava složitá nejen v jeho rodových zemích, ale i v říši. Prestiž mu nezachránilo ani setkání s francouzským králem Karlem VI. v Remeši v březnu 1398. V květnu roku 1399 se ve Forchheimu sešel sněm knížat k urovnání některých sporů mezi sebou, část z přítomných navíc uzavřela úmluvu o vzájemné politické součinnosti v případě vojenského střetu s říšskými městy, která podporovala Václava IV. Tuto dohodu podepsalo deset knížat a mezi nimi nechyběli ani míšeňský markrabě Vilém a jeho starší bratr Baltazar. Ambiciózní a politicky již velmi zkušený míšeňský markrabě pravděpodobně vycítil, že Václavova situace je neudržitelná, a rozhodl se tak otevřeně přejít do opozice vůči němu.

Král se marně pokoušel čelit narůstající opozici. V září 1399 již byli proti panovníkovi arcibiskupové mohučský, kolínský a trevírský, falckrabě rýnský a vévoda saský, tedy pět ze sedmi kurfiřtů. Dne 19. září se spojili s říšskými knížaty a vydali v Mohuči prohlášení podpory volby nového římského krále. Ten však musel být zvolen z jedné z následujících dynastií: Wittelsbachů, Wettinů, Hohenzollernů, württemberských hrabat nebo hesenských vévodů. Nově se k této dohodě přidali i další Míšeňští, Vilémovi synovci Fridrich IV., Vilém II., Jiří a Fridrich Mírumilovný.⁴⁴⁷

Lucemburkové se nehodlali s vývojem smířit, a možná právě proto přijel Jošt v červnu roku 1400 do Drážďan. Zde musel opět zakročit ohledně hradu Plaue, o nějž se stále přeli magdeburský arcibiskup a Lippold z Bredowa.⁴⁴⁸ Jeho hlavním cílem však podle Václava Štěpána mohlo být získání jednookého markraběte pro krále Václava a jeho odvrácení od opozice. Vilém nejspíš vycítil příležitost k nabytí nových statků a výhod a slíbil, že na opoziční sněm chystaný na srpen v Oberlahnsteinu na Rýně nepojede. Jak Václav Štěpán, tak o století dříve Theodor Lindner se domnívají, že Wettin vydal Joštovi všechny listiny týkající se spiknutí proti králi.⁴⁴⁹ Přímé důkazy však pro toto tvrzení chybí a král byl o dění

⁴⁴⁶ L. BOBKOVÁ – L. BŘEZINA – J. ZDICHYNEC, *Horní a Dolní Lužice*, s. 61–62, 71–72.

⁴⁴⁷ J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 299–301.

⁴⁴⁸ Lippold slíbil markraběti Vilémovi vězení až do vydání hradu Plaue. Joštova listina byla vydána 17. července 1400. *CDSR I B 2*, s. 220–221, č. 324.

⁴⁴⁹ V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 492; Theodor LINDNER, *Geschichte des deutschen Reiches unter König Wenzel II*, Braunschweig 1880, s. 428.

informován i z jiných zdrojů.⁴⁵⁰ Jisté je, že se míšeňský markrabě srpnového sněmu neúčastnil.⁴⁵¹

Dne 20. srpna 1400 vydal mohučský arcibiskup Jan II. Nassavský soudní výrok, kterým sesadil Václava IV. z římského trůnu a zbavil všechny obyvatele říše přísahy poslušnosti.⁴⁵² Následujícího dne zvolili kurfiřti na tradičním místě u Rhens novým římským králem Ruprechta III. Falckého. Volby se pochopitelně neúčastnili Lucemburkové, tedy český král a braniborský markrabě, ale ani saský vévoda Rudolf.⁴⁵³

Jen pár dní po Václavově sesazení si Jošt půjčil peníze od svého švagra Viléma, jejichž úhradu garantoval zástavou poloviny výnosů ze cla v Oderbergu, které má dostávat míšeňský markrabě a jeho manželka, dokud jim nebude splacena zástavní suma 1036 kop grošů a 201 hřiven.⁴⁵⁴ Ohledně dění v říši se měl Jošt sejít v září se zástupci markraběte Viléma v Lounech. Moravský markrabě se do města dostavil, Míšeňští však nikoliv.⁴⁵⁵ Wettin se pravděpodobně rozhodl proti zvolenému římskému králi a svému příbuznému Ruprechtovi nevystupovat.⁴⁵⁶ Pár měsíců nato došlo v rodině jednookého markraběte k velké ztátě.

3. 15 Smrt míšeňské markraběnky a následné zhoršení vztahů

„ANNO DNI. MCCCC IN CRASTINO ELYZABET PRINCEPS DNA ELYZABETA MARCHIONISSA MORAVIE CONTHORALIS ILLVSTRIS WILHELMI MARCHIONIS MISSNENSIS. ORATE PRO EIVS ANIMA.“⁴⁵⁷ Jak prozrazuje tento epitaf, smrt Alžběty Moravské nastala dne 20. listopadu roku 1400 a pro míšeňského markraběte Viléma znamenala velký životní zlom.⁴⁵⁸ Markraběnka zemřela, aniž by – viděno středověkou optikou – splnila svou nejdůležitější povinnost řádné manželky, neboť nepřivedla na svět žádného dědice. Jako první člen markraběcí rodiny byla pochována v míšeňském chrámu zasvěceném sv. Janu Evangelistovi a sv. Donátovi, a to přímo před hlavním oltářem

⁴⁵⁰ Pravidelné informace mu poskytovalo město Frankfurt nad Mohanem. Více J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 313.

⁴⁵¹ *Deutsche Reichstagsakten unter König Wenzel III (1397–1400)*, hg. Julius WEIZSÄCKER, München 1877, s. 243–244, č. 195.

⁴⁵² Tamtéž, s. 264, č. 206.

⁴⁵³ Přehledně o Václavově sesazení a předchozích jednáních L. BOBKOVÁ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české IV.b*, s. 384–387.

⁴⁵⁴ *CDSR I B 2*, s. 222, č. 329.

⁴⁵⁵ Tamtéž, s. 222–223, č. 330.

⁴⁵⁶ Ruprechtovou manželkou byla Alžběta, dcera norimberského purkrabího Fridricha V. a Alžběty Míšeňské, neteř markraběte Viléma.

⁴⁵⁷ O. POSSE, *Die Wettiner*, s. 61.

⁴⁵⁸ V análech kláštera Alztelle je chybně uveden rok úmrtí 1401. *Annales Veterocellenses*, s. 46.

v chóru.⁴⁵⁹ O příčině jejího úmrtí není vůbec nic známo. Ještě 24. srpna si od ní a Viléma půjčil její bratr Jošt již vzpomínanou hotovost. Další dochovaná listina, která se Alžběty týká, je až z 23. prosince roku 1400. Tehdy daroval jednooký markrabě augustiniánskému klášteru v Grimmě roční rentu 10 kop grošů. Na oplátku měla být každý den sloužena mše v zámecké kapli na památku jeho ženy a i po jeho smrti se měli v klášteře modlit za jeho duši.⁴⁶⁰ Obdobnou listinu vydal v únoru následujícího roku klášteru v Torgau.⁴⁶¹ Dne 2. června 1401 zřídil „zu Trost und Seligkeit seiner Gemahlin Elisabeth, seiner selbst und all seiner Nachkommen einen Altar mit zwei Vicarien im Dome zu Meißen mitten im Chor über dem Grabe seiner Gemahlin“ a nařídil, aby tam denně byla sloužena mše.⁴⁶² O spásu Alžbětiny duše se staral i v následujících letech.⁴⁶³

Alžběta byla míšeňskou markraběnkou více než třicet let a nebyla jen prostředníkem mezi svými lucemburskými příbuznými a manželem, ale zajímala se, řečeno dnešní terminologií, i o regionální politiku. Roku 1394 vydala společně s Vilémem hned několik listin týkajících se hradu a města Eilenburgu. Tuto zástavu získali Míšeňští od pánů z Koldic.⁴⁶⁴ V květnu roku 1396 koupila markraběnka město Domnitzsch od Fridricha ze Schliebenu, které leželo pouhých pár kilometrů od jejího panství Torgau.⁴⁶⁵ Společně s manželem koupila roku 1398 panství Lobehna se zbožím od knížete Albrechta III. z Anhaltu.⁴⁶⁶ Naopak o pár dní později svěřili hrad a město Leisnig, jež bylo součástí Alžbětina vdovského důchodu, do rukou hradnímu purkrabímu Albrechtovi za 1 500 kop grošů.⁴⁶⁷ Jako zástavní paní vydávala listiny i v Braniborsku, např. dne 10. února 1398 přikázala radním měst Berlína a Cöllnu, aby vyplatili náležející plat mlynáři Hartwigovi ve výši 50 kop grošů.⁴⁶⁸ Na konci devadesátých let se změnil i Alžbětin vdovský důchod,

⁴⁵⁹ Viz příloha č. 19.

⁴⁶⁰ CDSR I B 2, s. 230–231, č. 340.

⁴⁶¹ Tamtéž, s. 238–239, č. 354.

⁴⁶² „k utěšení a ke spáse jeho manželky Alžběty, jemu samotnému a všem jeho potomkům oltář se dvěma vikáři v míšeňském chrámu uprostřed chóru nad hrobem jeho manželky.“ (volný překlad L. N.) Tamtéž, s. 248, č. 370.

⁴⁶³ Dne 21. prosince 1401 vydal listinu kartuziánskému klášteru v Erfurtu. Tamtéž, s. 266–267, č. 394; Dne 24. července 1402 udělil papež Bonifác IX. odpustky všem, kteří se zúčastnili každodenní mše v míšeňské katedrále za zemřelou markraběnkou. CDSR II 2, s. 301, č. 765.

⁴⁶⁴ CDSR I B 1, s. 405–413, č. 529–531. Je zajímavé, že první a třetí listina jsou vydány jménem Alžběty a Viléma, zatímco v případě druhé se jedná o obrácené pořadí a na prvním místě je jmenován markrabě a až poté jeho žena. Pořadí odpovídají i přivěšené pečeti. Srov. HStADD, 10001 Ältere Urkunden, č. 4861 a 4862. Viz příloha č. 11, 12. Panství Eilenburg patřilo pánům z Koldic téměř nepřetržitě od roku 1376. Více o získání panství Vilémem Míšeňským H. ERMISCH, *Die Erwerbung von Eilenburg durch Markgraf Wilhelm I.*, s. 193–212.

⁴⁶⁵ CDSR I B 2, s. 19, č. 37.

⁴⁶⁶ Tamtéž, s. 131–133, č. 211.

⁴⁶⁷ HStADD, 10001 Ältere Urkunden, č. 5068. Viz příloha č. 10. Stručnější regist CDSR I B 2, s. 134–135, č. 213.

⁴⁶⁸ CDSR I B 2, s. 94, č. 154.

když jí Vilém připsal hrad Rýzmburk s městem Duchcov.⁴⁶⁹ Tyto statky získal koupí roku 1398 od Boreše (IX.) mladšího z Rýzmburka za značnou sumu 40 000 hřiven, která byla splácena postupně. V této souvislosti se stal Boreš mimo jiné držitelem hradu Leisnig. Jednalo se o formu zástavy za dosud nevyplacenou částku za výše jmenovaná panství.⁴⁷⁰ Dne 1. ledna roku 1400 se v souvislosti s markraběčným zajištěním zavázali saský kurfiřt Rudolf III. a saští vévodové Albrecht III. a Václav, že pokud by Vilém zemřel, ochrání Alžbětu v jejích právech.⁴⁷¹ O necelý rok později již bylo jasné, že žádné takové ujištění nebude potřeba.

Po smrti míšeňské markraběnky, která sloužila jako dobrý spojovací článek ve vztazích k Lucemburkům, se stávající kontakty postupně změnily. Již 22. ledna 1401 požadoval nově zvolený římský král Ruprecht I., aby markrabě Vilém vypověděl, dle předchozích ujednání, Václavovi nepřátelství.⁴⁷² Míšeňský markrabě tehdy „pouze“ obnovil nepřátelství vůči pánům z Donína.⁴⁷³

Jednooký markrabě byl ale také od konce ledna opět v kontaktu s markrabětem Joštem, který se za Vilémem vypravil jako prostředník Václava IV. Opravdu totiž hrozilo, že Vilém vyhlásí českému králi nepřátelství. Jednání nakonec nebylo úspěšné. Poté Jošt odjel řešit konflikty v Dolní Lužici a míšeňský markrabě na přelomu února a března vyhlásil Václavovi nepřátelství. Tím rozpoutal sérii dalších akcí. Přívrženci krále Václava vyhlásili Vilémovi nepřátelství, a opět tak vzplanula válka na česko-míšeňském pomezí. Mezitím se jednooký markrabě sešel opět se svým švagrem Joštem. Ve dnech 13.–15. března 1401 probíhala jednání ve městě Zwickau. Prvotním Joštovým cílem bylo zabránit válce proti Václavovi IV., nakonec se ale i on přiklonil k protivníkovi, a tím se jednání změnila na přípravu tažení proti českému panovníkovi. Toto Joštovo rozhodnutí vnímá Václav Štěpán jako nejproblematictější krok jeho života, neboť „na přelomu let 1400–1401 už nešlo jen o osobu Václava IV., nýbrž o český stát jako takový“ a dodává, že současníky to mohlo být vnímáno jako zrada.⁴⁷⁴

Následující měsíce pobýval Jošt velice často v přítomnosti svého švagra Viléma. Koncem března se oba odebrali do Braniborska, kde bylo potřeba vyřešit nemalý počet

⁴⁶⁹ CDSR I B 2, s. 178–179, č. 265.

⁴⁷⁰ Tomáš VELÍMSKÝ, *Hrabišici páni z Rýzmburka*, Praha 2002, s. 205.

⁴⁷¹ CDSR I B 2, s. 190–191, č. 279.

⁴⁷² Tamtéž, s. 235–236, č. 349. Ruprecht byl korunován dne 6. ledna 1401

⁴⁷³ O sporech s purkrabími z Donína bude pojednáno níže.

⁴⁷⁴ V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 499–501.

záležitostí. Mezi ty nejdůležitější se řadí uzavření mírové smlouvy s hrabaty z Lindowa právě prostřednictvím míšeňského markraběte.⁴⁷⁵

V květnu došlo také ke schůzce v Berlíně, kde markrabě Vilém půjčil Joštovi 2 000 kop grošů a moravský markrabě mu za to zapsal hrad Golssen v Dolní Lužici a roční plat 100 kop grošů na clu v Gubenu.⁴⁷⁶ „*Rýsující se nebezpečí války, v níž by stanuli Vilém a Jošt proti Václavovi, vyvolávalo od jara 1401 obavy jak v Čechách, tak v Horní Lužici. Vilém jednal i s římským králem Ruprechtem, který ho 8. července zplnomocnil,*“⁴⁷⁷ aby vyjednal vytvoření spolku nejen s Joštem, ale i s českými zemskými pány.⁴⁷⁸ Jak se zdá, jednání bylo úspěšné. Skladba protiváclavského uskupení v této době je patrná z memoranda Ruprechta Falckého pro jeho vyslance k papeži. Cílem vydání této zprávy bylo patrně přesvědčení papeže Bonifáce IX. k uznání Ruprechta římským králem. V opozici vůči Václavovi IV. byli nejen všichni Míšeňští, moravský markrabě Jošt a mnozí šlechtici z Čech, ale také norimberští purkrabí, Wittelsbachové či biskupové z Bambergu a Würzburgu.⁴⁷⁹ Vojenská akce na sebe nenechala dlouho čekat, neboť již v červenci 1401 vpadl míšeňský markrabě s vojskem na území Čech.

3. 16 Obležení Prahy v létě roku 1401

Obležení Prahy Míšeňskými, ke kterému došlo pravděpodobně v létě 1401, není v pramenech nijak zvlášť zachyceno, a zůstalo tak ve stínu mnoha jiných událostí, jako bylo např. sesazení Václava z říšského trůnu o necelý rok dříve. Nejspíše počátkem července se shromáždilo míšeňské vojsko v okolí Mostu. Vedle markraběte Viléma se tažení účastnili také jeho synovci Fridrich IV., Vilém II. a Fridrich Mírumilovný. Poté se pravděpodobně vydali rychlým tempem přes Louny směrem ku Praze a nejpozději okolo 25. července dorazili k hlavnímu městu Českého království od severozápadu. U obce Ovenec rozdělali tábor. K tomuto místu se váže jedna legenda, že Vilémovo vojsko pozabíjelo všechny jeleny v nedaleké královské oboře a tímto zvláštním způsobem pokořilo českého krále. O této

⁴⁷⁵ *RCDB I/4*, hg. Adolf Friedrich RIEDEL, Berlin 1844, s. 82–83, č. LVIII. Podrobně o Joštově aktivitě v Braniborsku V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 508–510.

⁴⁷⁶ *CDSR I B 2*, s. 246–248, č. 368.

⁴⁷⁷ L. BOBKOVÁ, *Česko-míšeňská hranice na přelomu 14. a 15. století*, s. 264.

⁴⁷⁸ Listina byla vydána v Heidelbergu a zplnomocňovala nejen Viléma, ale i norimberského purkrabího Fridricha, Ruprechtova syna Ludvíka III. Falckého a hraběte Güntera ze Schwarzburgu. *CDSR I B 2*, s. 252–253, č. 376.

⁴⁷⁹ *CDM XIII*, s. 129–130, č. 124.

události není však v dobových pramenech žádná zmínka.⁴⁸⁰ Wettini ale neměli v plánu zaútočit na Prahu sami, nýbrž společně s Vilémovým švagrem moravským markrabětem Joštem, který stanul v čele vojska složeného z oponentů českého krále. Tyto oddíly se utábořily jihovýchodně od Prahy u Michle. Na konci července se míšeňské vojsko přesunulo k Pražskému hradu. Obležení však skončilo velice rychle, protože již 4. srpna 1401 uzavřeli Wettini, Jošt, pražský arcibiskup Olbram ze Škvorce a devět českých pánů příměří.⁴⁸¹

S velkou pravděpodobností k žádné větší vojenské akci nedošlo. Patrně šlo pouze o strategický tah, který měl zastrašit krále Václava. Markrabě Vilém po ukončení obležení Prahy se velice rychle přesunul k míšeňsko-českým hranicím. Čekala ho totiž jiná záležitost a tou byl boj s purkrabími z Donína.⁴⁸²

3. 17 Purkrabí z Donína a další územní zisky

Jak už bylo řečeno výše, důležitým faktorem na zemské hranici byla i místní šlechta. Jedním z těchto rodů byla i stará říšská ministeriálská rodina purkrabích z Donína.⁴⁸³ Předním členem byl na konci 14. století Oto Heyde II., který měl čtyři syny Otu Heydena III., Otu Mula, Jana a Ješka. Na počátku jejich sporu s Vilémem I. Míšeňským stála údajně jakási neomalenost. Na plesu pořádaném v Drážďanech v roce 1385 podtrhl prý jeden z pánů z Körbitz nohu druhorozenému donínskému pánovi Ješkovi. Ten si to nenechal líbit a „odvděčil se“ spolutanečníkovi políčkem.⁴⁸⁴ Odplata následovala přepadením hradu Donína Hansem z Körbitz. Ten se tak pomstil buď za sebe, nebo svého bratra, případně jako man za

⁴⁸⁰ O události se dozvídáme ze Starých letopisů vydaných roku 1937, ale starší vydání z roku 1829 uvádí pouze, že „Také to léto Missenský ležal u Prahy aneb před Prahu w oboře.“ Viz *Scriptorum rerum Bohemicarum. Tomus III. Annales patrio sermone scripti, vulgo Pulkavae et Benessii de Hořovic chronicorum continuatores anonymi*, red. František PALACKÝ, Praeae 1829, s. 7; *Staré letopisy české z vratislavského rukopisu novočeským pravopisem*, red. František ŠIMEK, Praha 1937, s. 5. Více k této události Uwe TRESP, *Markgraf Wilhelm I. von Meissen und Böhmen – Die „Belagerung“ von Prag (1401)*, in: Wilhelm der Einäugige. Markgraf von Meissen (1346-1407), hg. Staatliche Schlösser, Burgen und Gärten Sachsen, Dresden 2009, s. 43–53, zvláště s. 46 a 52.

⁴⁸¹ Mezi pány se nacházeli: Ota z Bergova, Jan Krušina z Lichtenburka, Boček z Kunštátu a Poděbrad, Jan z Michalovic, Václav z Vartenberka, Hynek Berka z Dubé na Hohnsteině, Půta z Častolovic, Hynek Hlaváč z Dubé a Lipé a Jan Plešský z Ústí. Předmětem smlouvy bylo, že Wettini slíbili pomáhat všem výše jmenovaným, dokud král Václav nevykoná jejich požadavky, a bez vůle těchto pánů se s Václavem IV. neuzavře mír. *CDSR I B 2*, s. 254–255, č. 380.

⁴⁸² Podrobně o obležení Prahy roku 1401 již zmiňovaný U. TRESP, *Markgraf Wilhelm I. von Meissen und Böhmen – Die „Belagerung“ von Prag (1401)*, s. 43–53.

⁴⁸³ K purkrabím z Donína Jitka VONDRÁČKOVÁ, *Purkrabí z Donína na Grabštejně*, Univerzita Karlova, Praha 2002.

⁴⁸⁴ Tato zpráva pochází z osmdesátých let 15. století. Existuje i mladší verze tohoto činu, v němž vystupuje sám míšeňský markrabě, který si dovolil při slavnostním tanci políbit Ješkovu manželku. Více H. ERMISCH, *Die Dohnasche Fehde*, zvláště s. 242–243.

míšeňského markraběte.⁴⁸⁵ Zajat byl Ota Heyde II. a jeho nejstarší syn. Hlava rodu purkrabích z Donína však v zajetí zemřela a majetek byl rozdělen na tři díly. Podíly Oty Heydeho III. a Jana byly brány jako česká léna, zatímco společný díl Oty Muly a Ješka byl lénem míšeňským.⁴⁸⁶

Tímto aktem prozatím vše skončilo až do roku 1399, kdy se donínští purkrabí dostali do roztržky s markrabětem Vilémem. V únoru tohoto roku totiž markrabě dobyl Rabenau a oblehl Donín.⁴⁸⁷ Svůj čin zdůvodnil tím, že na cestě vedoucí právě přes Donín jsou přepadávání kupci. Viníkem neměl být nikdo jiný než Ješek.⁴⁸⁸ Markrabě nechal strhnout most přes řeku Müglitz (který byl součástí silnice Drážďany–Donín), poté dobyl Heidenau a manskou ves Maxen ležící nedaleko Donína a obsadil městečko Dippoldiswalde. Rodina purkrabích utrpěla i ztráty na životech. Oto Mul zemřel při přepadení hamru Fichte u Gottleuby, jeho bratr Jan se odebral na věčnost u Burkhardswalde.⁴⁸⁹

V období zimních a jarních měsíců roku 1402 obléhal míšeňský markrabě samotný Donín. Dne 7. února k němu vyslal král Zikmund pobývající tehdy v Hradci Králové Jana z Vartenberka na Děčíně s poselstvím právě ve věci pánů z Donína. Vilém s ním měl jednat stejně jako by to byl samotný král Zikmund.⁴⁹⁰ Situace v Českém království byla tehdy komplikovaná ze všech stran. Václavovi svítla malá naděje na návrat na říšský trůn, poté co nevyšel pokus o římskou jízdu Ruprechtovi. Právě proto povolal do Čech svého bratra Zikmunda jakožto říšského vikáře. Část jednání se vedla i v únoru v Hradci Králové, kam dorazil i moravský markrabě Prokop. Ten byl opět ve válce s Joštem. Ve východních Čechách bylo ujednáno, že po dobu Václavovy cesty do Říma a zpět bude v Čechách vládnout jeho mladší bratr. Jenže k žádné římské jízdě nedošlo. Zikmund však začal obsazovat královské hrady, čemuž se Václav postavil na odpor. Nakonec došlo k tomu, že byl český král na pokyn Zikmunda dne 6. března zajat. S krokem svého bratrance nesouhlasil markrabě Prokop, a proto i on skončil v zajetí.⁴⁹¹

Vilém si v případě Donína ověřil, že král Václav nemohl nijak zasáhnout, neboť byl až do listopadu roku 1403 ve vídeňském vězení. A tak se Wettin rozhodl zaútočit na jinou

⁴⁸⁵ K přepadení došlo v noci. Na hradě pobývalo několik členů rodu, protože se konala oslava křtin vnuka Oty Heyda II. Více L. BOBKOVÁ, *Česko-míšeňská hranice na přelomu 14. a 15. století*, s. 263.

⁴⁸⁶ Siegmara Graf DOHNA, *Die Donin's. Aufzeichnungen über die erloschenen Linien der Familie Dohna*, Berlin 1876, s. 107–108.

⁴⁸⁷ Rabenau patřilo purkrabím z Donína již od 13. století.

⁴⁸⁸ Takto to ve své zprávě z roku 1482 vylíčil Nickel z Köckeritz. Zprávu otiskl H. ERMISCH, *Die Dohnasche Fehde*, s. 286–287.

⁴⁸⁹ Podrobněji o těchto událostech L. BOBKOVÁ, *Česko-míšeňská hranice na přelomu 14. a 15. století*, s. 263–264.

⁴⁹⁰ *CDSR I B 2*, s. 272, č. 405.

⁴⁹¹ Přehledně o situaci v Čechách po sesazení Václava z říšského trůnu. L. BOBKOVÁ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české IV.b*, s. 387–395; podrobně J. SPĚVÁČEK, *Václav IV.*, s. 323–347.

českou državu – Pirnu. V případě Pirny a následně i dobývání hradu Střekova byl však míšeňský markrabě neúspěšný. Síly tak soustředil opět k Donínu. Poslední útok se uskutečnil 19. června 1402, kdy hrad padl.⁴⁹² Ješkovi se z Donína podařilo uprchnout. Útočiště našel na hradě Königsteinu, kde byl hejtmanem. Jako odměnu za věrné služby mu král Václav IV. hrad zastavil za 2 500 kop grošů.⁴⁹³

Počátkem roku 1403 se do konfliktu na česko-míšeňské hranici zapojil i Zikmund Lucemburský. Markrabě Vilém totiž dne 22. ledna 1403 vyzval společně s bavorským vévodou Štěpánem a norimberským purkrabím Fridrichem mohučského arcibiskupa Jana II. Nassavského a ostatní kurfiřty k vojenské pomoci proti králi Zikmundovi, jehož vojsko v této době pustošilo Čechy.⁴⁹⁴ Zikmund reagoval taktéž výzvou. Kníže Albrecht z Anhaltu měl napomenout Viléma kvůli jeho četným vpádům do Čech a zabrání hradu Donína.⁴⁹⁵ Šlo samozřejmě o záminku k útoku na míšeňského markraběte. Zikmund byl také v kontaktu s Ješkem z Donína.⁴⁹⁶

Pravděpodobně na přelomu ledna a února zahájil Zikmund tažení od Kolína, k Litoměřicím, přes České středohoří, kde dobyl zpět Bílinu a vrátil ji Otovi z Bergova. Vojsko poté zamířilo k hradu Rýzmburku. Tento pevný bod byl marně obléhán asi až do konce února.⁴⁹⁷ Poté Zikmund část vyčerpaného vojska rozpustil. Co přesně se v následujících měsících odehrávalo, nelze vzhledem k téměř nulové pramenné základně říci, jistý je pouze výsledek. V červenci téhož roku vypověděl Zikmund Vilémovi válku.⁴⁹⁸ K boji ale nedošlo, protože Zikmund odjel do Uher. Míšeňský markrabě zatím uzavřel spojenectví s polským králem.⁴⁹⁹

Dalších zisků docílil Vilém v létě roku 1404 ve Vratislavi. Zde se sešel s českým králem Václavem, který mu udělil hejtmanství v Chebu, 100 hřiven ročně z důchodů kláštera

⁴⁹² L. BOBKOVÁ, *Česko-míšeňská hranice na přelomu 14. a 15. století*, s. 264.

⁴⁹³ *CDSR I B 2*, s. 372, č. 542.

⁴⁹⁴ *Monumenta Zollerana. Urkundenbuch zur Geschichte des Hauses Hohenzollern 6. Urkunden der Fränkischen Linie 1398-1411*, hgg. Rudolph Freiherrn von STILLFRIED – Traugott M. ERCKER, Berlin 1860, s. 169–170, č. CLXXXV; V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 548.

⁴⁹⁵ *CDSR I B 2*, s. 322–323, č. 479.

⁴⁹⁶ 18. července 1403 vydal Ješkovi dlužní úpis na 2000 kop grošů. *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské I*, ed. František PALACKÝ, Praha 1840, s. 517, č. 122. Podle některých historiků byl Ješek přítomen v Zikmundově vojsku a měl ho povzbuzovat k vojenským akcím. Viz např. H. ERMISCH, *Die Dohnasche Fehde*, s. 271.

⁴⁹⁷ Tuto domněnku vyslovil V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 548.

⁴⁹⁸ *CDSR I B 2*, s. 350–351, č. 513.

⁴⁹⁹ Tamtéž, s. 354, č. 521.

v Oseku a část výnosu z kutnohorské urbury.⁵⁰⁰ Největšího zisku dosáhl Vilém v druhé polovině srpna, kdy mu Václav IV. zastavil za 3 000 kop grošů Pirnu a hrad Wehlen.⁵⁰¹

Další boj s purkrabími z Donína není v pramenech zachycen a pravděpodobně byl ukončen. Míšeňský markrabě dosáhl svého a ovládl donínské majetky v Míšeňsku.⁵⁰² Na konci roku 1404 byly všechny konflikty na česko-míšeňské hranici oficiálně ukončeny. Vilémovi se ještě podařilo zavázat si některé šlechtice, jako byli Beneš z Dubé ml. či Václav z Vartemberka.⁵⁰³ Právě s Janem z Vartemberka uzavřel Vilém následujícího roku několik smluv – míšeňský markrabě se měl vzdát vsi Šířejovice, v září 1405 získal Jan z Vartemberka hrad Střekov a potvrdil, že si již nečiní nárok na Pirnu a Gottleubu.⁵⁰⁴

Nepřátelství vůči pánům z Donína bylo však brzy obnoveno, protože tento rod byl zapleten do loupeživých akcí na míšeňském území, které byly vedeny z Horní Lužice. „*Od počátků října 1405 Günther st. z Bünaui, jeden z nejlepších míšeňských vojevůdců, opět obléhal hrad Königstein. Vilém I. Míšeňský dále projevil úmysl koupit hrad v Kamenci. Protože ovšem nyní byl považován za agresora vůči českému státu, Kamenečtí hrad obsadili, prohlásili, že jej nikomu nevydají, a požádali ostatní hornolužická města o ozbrojenou pomoc.*“⁵⁰⁵ Po celý zbytek roku byla situace na česko-míšeňsko-hornolužické hranici velice napjatá. Hrad Königstein ovládli Míšeňští až v březnu roku 1406, poté co následkem vyhladovění kapituloval.⁵⁰⁶ V té době již měli ve svém držení i nedaleký hrad Lilienstein. V následujících dvou letech mělo snad dojít k pokusům o zpětné dobytí z české strany, hrad už ale zůstal v míšeňských rukou.⁵⁰⁷

Vilém I. Jednooký dosáhl rozšíření svých držav ve směru do Čech. Posunul tak česko-míšeňskou hranici, jak již bylo řečeno v úvodu, zhruba na dnešní úroveň. K dalším akcím se již nedostal, protože dne 10. února roku 1407 zemřel.

⁵⁰⁰ Udělení hejtmanství v Chebu viz *CDSR I B 2*, s. 386–387, č. 571; listina týkající se kláštera v Oseku. Tamtéž, s. 389, č. 575. Z výnosu kutnohorské urbury mělo Vilémovi plynout 24 hřiven. Tamtéž, s. 388, č. 574.

⁵⁰¹ *CDSR II 5*, s. 379–381, č. 65.

⁵⁰² L. BOBKOVÁ, *Česko-míšeňská hranice na přelomu 14. a 15. století*, s. 265.

⁵⁰³ 15. prosince 1404 vydal své prohlášení Beneš z Dubé ml. *CDSR I B 2*, s. 419, č. 607. V lednu následujícího roku Václav z Vartemberka. Tamtéž, s. 424–425, č. 615.

⁵⁰⁴ Markrabě vydal listinu 21. září 1405. Tamtéž, s. 467, č. 664. O pár dní později, 28. září 1405, následovala listina Jana z Vartemberka. Tamtéž, s. 468, č. 665; též *CDSR II 5*, s. 381–382, č. 66.

Prostředníkem v tomto sporu byl Jindřich z Kokeritz. *CDSR I B 2*, s. 454, č. 638.

⁵⁰⁵ V. ŠTĚPÁN, *Moravský markrabě Jošt*, s. 597–598.

⁵⁰⁶ H. ERMISCH, *Die Dohnasche Fehde*, s. 282–284.

⁵⁰⁷ L. BOBKOVÁ, *Česko-míšeňská hranice na přelomu 14. a 15. století*, s. 266.

3. 18 Smrt jednookého markraběte

Na přelomu let 1406 a 1407 pobýval markrabě Vilém v Grimmě.⁵⁰⁸ V druhé polovině ledna je doložen ve městě Colditz, které získal od pánů z Koldic o pár let dříve.⁵⁰⁹ A v únoru se třiašedesátiletý Wettin vrátil opět do Grimmy, kde ho dne 9. února 1407 dostihla smrt.⁵¹⁰ O přesném datu úmrtí nás informuje epitaf na Vilémově náhrobku: „*Anno · d(omi)ni · m · cccc · ^ · die · | cinerum · obiit · Illustris · princeps · wilhelm(us) · marchio · misnensis · | duringie landgravius · palatin(us) | Saxonie · cuius anima requiescat in pace · orate pro eo.*“⁵¹¹ Markrabě zemřel na Popeleční středu, která roku 1407 připadla právě na 9. února.⁵¹²

O smrti markraběte nás zpravuje i jeho současník kronikář Johannes Rothe (cca 1360–1434) ve své kronice města Eisenachu.⁵¹³ Vedle výčtu územních zisků a charakteristiky nejmoudřejšího knížete v německých zemích je zmíněn i záchvat mrtvice, který markrabě utrpěl a v jehož důsledku nemohl poté mluvit.⁵¹⁴ Záchvat mrtvice potvrzují i další prameny, a proto lze usuzovat, že to byla s velkou pravděpodobností příčina jeho úmrtí.⁵¹⁵

O průběhu následných smutečních oslav nemáme žádné zprávy. Michael Lindner soudí, že mohly vypadat následovně: Nejpozději tři dny po Vilémově smrti se do Grimmy dostavili jeho synovci Fridrich IV. a Vilém II., kteří se zde dne 12. února setkali se dvěma vyslanci z Drážďan. V doprovodu synovců bylo markraběcí tělo převezeno do Míšně, kde

⁵⁰⁸ Jeho pobyt je doložen ve dnech 31. prosince 1406 a 2.–8. ledna 1407. *CDSR II 15*, s. 121–122, č. 182 a s. 278, č. 390; 10004 Kopiale, č. 30, f. 188b a 189a.

⁵⁰⁹ 10004 Kopiale, č. 30, f. 189b. O získání panství Colditz bylo pojednáno výše.

⁵¹⁰ Před svou smrtí strávil pravděpodobně nějaký den i ve městě Torgau. *CDSR I B 3*, s. 471, přehled listin k roku 1407.

⁵¹¹ *Katalog – Nr. 70 Grabplatte von Wilhelm I., Markgraf von Meißen († 1407)*, in: *Die Grabmonumente im Dom zu Meißen*, hg. Matthias DONATH, Leipzig 2004, s. 285–287, zde s. 285. Co se týče informací k jednotlivým osobnostem, je tento katalog poněkud nepřesný nebo uvádí přímo nepravdivé údaje, např., že markrabě Jošt Moravský byl mladším bratrem Karla IV., že ke svatbě Viléma a Alžběty došlo roku 1364 (s. 277), že Vilém byl v pořadí třetím synem Fridricha II., že mu v době zasnub s Alžbětou bylo 13 let či že zemřel na Popeleční středu 10. února (s. 285).

⁵¹² V 19. století soudili někteří autoři, že Vilém zemřel až 10. února, např. O. POSSE, *Die Wettiner*, Tafel 5. K objasnění, proč bylo takto usuzováno E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete*, s. 54, pozn. 180.

⁵¹³ Johannes Rothe je považován za otce durynského dějepisectví. Vedle kroniky města Eisenachu, kterou sepsal kolem roku 1414, patří mezi jeho díla zemská kronika Durynska (1418/1419) a durynská světová kronika (1421). Více *Johannes Rothe. Thüringische Landeschronik und Eisenacher Chronik*, hg. Sylvia WEIGELT, Berlin 2007, s. IX.

⁵¹⁴ „*In dem andern jare [1407] darnoch da starb marcgrave Wilhelm zcu Missin, der alde der dy Resinborg kouffte, den Konigsteyn und Pirn gewan und ander vel sloß, und dy herschafft zcu Missin sere beßirte und buwete und liß großin schatz. Und der slag rurte oen, das her nicht gesprechin kuende, und her was benuemit vor den wisten forsten, den dutzsche lan hattin. Her gewan ouch Donyen und Schellinberg und vel avers.*“ Tamtéž, s. 134.

⁵¹⁵ *Chronica Conventus Ordinis Fratrum Minorum ad. S. Elisabeth prope Isenacum. Chronik des Franziskanerklosters zur hl. Elisabeth bei Eisenach*, hg. Michael BIHL, in: Joseph KREMER, *Beiträge zur Geschichte der klösterlichen Niederlassungen Eisenachs im Mittelalter*, Fulda 1905, s. 167–177, zde s. 170; V další kronice zmiňující Vilémovu smrt je také poukázáno na špatnou ražbu mince za vlády jednookého markraběte. Srov. *Die Chronica novella des Hermann Korner*, hg. Jakob SCHWALM, Göttingen 1895, s. 103 a 369.

bylo za přítomnosti všech tří dědiců, tedy nejen Fridricha IV. a Viléma II., ale i Fridricha Mírúmilovného pohřbeno v katedrále.⁵¹⁶

V neděli 27. února 1407 se v Drážďanech v blíže neurčeném kostele konal symbolický pohřeb k uctění pocty markraběte. K vystavěné rakvi byla postavena čestná stráž, byly slouženy mše a konala se i finanční sbírka.⁵¹⁷ Poslední smuteční slavnosti se uskutečnily 6. března v Míšni za přítomnosti velkého počtu hostů a poddaných. Do Míšně se vedle míšeňských markrabat dostavili např. hrabata Jindřich ze Schwarzburgu-Sondershausenu, Gunther z Mansfeldu, hofmistr Jindřich z Plavna, Hugo a Jan ze Schleinitz nebo zástupci z měst Drážďan, Pirny či Delitzsch.⁵¹⁸

Vilém I. byl pochován ve vysokém chóru míšeňské katedrály přímo před hlavním oltářem vedle své první manželky Alžběty Moravské.⁵¹⁹ Společně s Alžbětou započali novou tradici a přenesli rodovou hrobku z kláštera Altzelle do centra míšeňského markrabství. Možná se i v tomto případě nechal Wettin inspirovat císařem Karlem IV., který taktéž zbudoval rodovou nekropoli přímo na Pražském hradě. Vilémův nástupce Fridrich IV. pokračoval v odkazu svého strýce a po roce 1420 nechal před západním portálem zbudovat pohřební kapli.⁵²⁰ Je pochopitelné, že přenesení hrobky nesli těžce cisterciáci z kláštera v Altzelle, který byl založen již roku 1162 markrabětem Otou Míšeňským (1125–1190).⁵²¹ Jejich vztah k Vilémovi je patrný i z análů sepsaných v tomto klášteře. Zatímco smrt nejjasnějšího knížete a pána Fridricha III. je zapsána takto: „1381. *Obiit gloriosissimus princeps et dominus dominus Fredericus marchio Misnensis, qui habit Katharinam de Hennenbergk in uxorem; sepultas in Cella iuxta patrem et matrem suam.*“ Je zápis k Vilémovu úmrtí mnohem stručnější a sám markrabě je označen pouze jako „*dominus*“.⁵²²

Markraběnka-vdova Anna Brunšvická se roku 1413 znovu provdala. Jejím chotěm se stal Vilém III. hrabě z Hennebergu-Schleusingen. Zemřela 26. října 1426 a svého prvního manžela tak přežila o více jak devatenáct let.⁵²³

Ačkoliv byl jednooký markrabě dvakrát ženatý, nezanechal po sobě žádné potomky. Již 21. listopadu 1387 uzavřel se svým bratrem Baltazarem dohodu o znovusjednocení jejich

⁵¹⁶ M. LINDNER, *Markgraf Wilhelm I. von Meissen im Reich*, s. 27.

⁵¹⁷ *CDSR I B 3*, s. 4, č. 3.

⁵¹⁸ Více M. LINDNER, *Markgraf Wilhelm I. von Meissen im Reich*, s. 28.

⁵¹⁹ Dnešní podoba náhrobní desky. Viz příloha č. 19.

⁵²⁰ Matthias DONATH, *Der Meißner Dom als Grablege*, in: *Die Grabmonumente im Dom zu Meißen*, hg. Matthias DONATH, Leipzig 2004, s. 11–23, zde s. 18.

⁵²¹ Karlheinz BLASCHKE, *Altzelle – ein Kloster zwischen Geistlichkeit und Herrschaft*, in: *Altzelle. Zisterzienserabtei in Mitteldeutschland und Hauskloster der Wettiner*, hgg. Martina SCHATTKOWSKY – André THIEME, Leipzig 2002, s. 89–99, zde s. 90–91.

⁵²² Srov. „1407. *Obiit dominus Wilhelmus marchio Misnensis, Thuringie lantgravius.*“ *Annales Veterocellenses*, s. 46.

⁵²³ O. POSSE, *Die Wettiner*, s. 61.

zemí.⁵²⁴ V březnu roku 1403 se Vilém sešel se svým bratrem Baltazarem a svými synovci Fridrichem IV., Vilémem II. a Fridrichem Mírumilovným a uzavřel s nimi novou dohodu pro případ, že by některá z rodových větví vymřela.⁵²⁵ Když markrabě Vilém roku 1407 zemřel, stali se jeho dědici všichni tři synovci, kteří uzavřeli hned 13. března 1407 ve Freibergu provizorní smlouvu. V další dohodě z 31. července 1410 si země rozdělili následovně: bratři Fridrich IV. a Vilém II. získali větší část území ležící v sousedství Osterlandu, jejich bratranci Fridrichu Mírumilovnému připadla část, která sousedila s Čechami. Ve společném vlastnictví zůstal klášter Altzelle, města Míšeň a Freiburg.⁵²⁶

Během husitských válek se Vilémův synovec Fridrich IV. postavil na stranu římského krále Zikmunda Lucemburského a několikrát ho vojensky podpořil. Odměnou mu bylo roku 1423 udělení vévodství Sasko-Wittenberg s kurfiřtskou hodností.⁵²⁷

⁵²⁴ O. POSSE, *Die Hausgesetzte der Wettiner*, s. 43–44.

⁵²⁵ *CDSR I B 2*, s. 330–335, č. 486.

⁵²⁶ O. POSSE, *Die Hausgesetzte der Wettiner*, s. 45.

⁵²⁷ Přehledně např. R. GROß, *Die Wettiner*, s. 71.

Závěr

Cílem práce bylo zmapovat politické strategie míšeňského markraběte Viléma I. zvaného Jednooký (1343–1407) z rodu Wettinů ve vztahu k Českému království, a tedy k dynastii Lucemburků vládoucí i v říši. Vilém se díky sňatku s moravskou markraběnkou Alžbětou Lucemburskou (1355–1400) dostal v mladém věku na dvůr jejího strýce Karla IV., kde postupně sbíral cenné politické zkušenosti. Uzavření manželské smlouvy bylo součástí dohod o přátelství a pomoci, které dojednali v březnu roku 1358 Karel IV., jeho bratr Jan Jindřich a Míšeňští a které dokládaly již několik let trvající dobré vztahy obou rodů. V rozmezí přibližně dvaceti let se Vilém stal důležitou politickou osobností, a proto nemohl chybět při významných událostech, jako byly např. říšské sněmy, křest budoucího českého krále či císařova pohřební ceremonie.

Vilémova kariéra začala v době poměrně složité rodinné situace Wettinů, když se po smrti markraběte Fridricha II. (†1349), řešilo postavení jeho dosud mladých a většinou nezletilých synů: Fridricha III. zvaného Přísný (1332–1381), Baltazara (1336–1406), Ludvíka (1341–1382) a Viléma. Nejstarší ze sourozenců, tehdy sedmnáctiletý Fridrich III. byl ustanoven poručníkem svých bratří. V následujících letech bratři vyzkoušeli různé způsoby panování: ve vládě se například postupně po několika letech střídali, ale panovali i společně. Žádný ze způsobů však nebyl dostatečně efektivní, a proto přikročili k poslední možnosti – rozdělení rodových zemí na tři části, ke kterému došlo roku 1382 v Chemnitz. Nejmladší, velmi ambiciózní Vilém získal míšeňské markrabství, jeho starší bratr Baltazar durynské lantkrabství a jejich synovci Fridrich IV. zvaný Bojovný (1370–1428), Vilém II. (1371–1425) a Jiří (1380–1401), potomci Fridricha III., se stali pány Osterlandu.

V této době panovala v Českém království již jiná situace. Zemřel císař Karel IV., který se s Wettiny snažil udržet dobré vztahy a až na pár okamžiků bylo sousedské soužití obou rodů téměř bezproblémové. Poté co se samostatné vlády v Českém království ujal Václav IV. a v míšeňském markrabství Vilém I., se začaly objevovat neshody. Jeden z prvních problémů způsobil již Karel IV. svou sňatkovou politikou, resp. potřebou uzavřít spojení s Wettiny při získávání Braniborska. Šlo o příslibení Karlovy dcery Anny (1366–1394) mladičkému Fridrichovi IV. Bojovnému. Sňatek ale nebyl nikdy realizován a z toho důvodu požadovali Míšeňští v čele s Vilémem odškodnění, na které měli podle uzavřených zásunbních úmluv nárok. Tato záležitost se vlekla mnoho let a způsobila Václavovi problémy i v říši. I přes některé neshody byl do počátku devadesátých let udržován mezi oběma rody přátelský vztah.

Právě na počátku devadesátých let 14. století se jednooký markrabě neúspěšně pokusil o získání některých statků na česko-míšeňské hranici. O pár let později, po ztrátě Václavovy prestiže v říši, byly jeho snahy mnohem úspěšnější, a to nejen vojensky, ale především diplomaticky. Tyto úspěchy vycházely ze vztahů jednookého Wettina ke členům lucemburského rodu, v nichž se odrážela kolísavá vláda Václava IV. Vilémovým dlouhodobým politickým partnerem byl nejstarší člen lucemburského rodu ambiciózní Jošt (1351–1411), který mu poskytoval možnosti rozšíření vlivu, ale nebyl král. Navíc byla problémem i povaha Václava IV. a jeho většinou odtažitý postoj k moravskému bratranci. Míšeňský markrabě proto neustále jednal s opatrností a jeho vztah k Václavovi IV. lze označit za ambivalentní. Osobnost Václava je potřeba brát ze všech úhlů pohledu a rozbor vzájemných kontaktů ukazuje, že nebyl takovým diplomatem jako jeho otec, nechal se často ovlivnit a nedokázal ve své politice vytrvat. To byl také jeden z důvodů, proč Vilém osciloval mezi králem a markrabětem.

Pokud by se měl posuzovat samotný vztah k moravskému markraběti Joštovi, bylo by nutné rozebrat situaci v Braniborsku a zabývat se také otázkou, nakolik byla pro Viléma zástava tohoto problematického území lukrativní. Situací v Braniborsku na přelomu 14. a 15. století se již zabýval Václav Štěpán ve své obsáhlé monografii věnované Joštovi Lucemburskému, jedná se však pouze o jednostranné vylíčení z pohledu moravského markraběte.

Díky mnohým politickým zkušenostem dokázal míšeňský markrabě v různých situacích jednat tak, že získal pro sebe a svou zem mnohé výhody. Ukázalo se to např. při sesazení Václava IV. z římského trůnu, kdy Vilém lavíroval mezi znepřátelenými stranami, ale sledoval při tom pochopitelně své cíle. Míšeňský markrabě byl pravděpodobně zručným vyjednávačem a díky této schopnosti byl často žádán o roli prostředníka a o vynášení soudních výroků mezi protivníky. Tuto roli zaujal i v roce 1394 při zajetí krále Václava IV. a jako jediný muž v jednání přijatelný pro obě strany se snažil situaci diplomaticky vyřešit a krále osvobodit.

Neocenitelnou pomoc poskytovala míšeňskému markraběti i jeho první manželka Alžběta Moravská, která zatím stojí ve stínu nejen svého průbojného manžela, ale i ctižádostivého bratra Jošta. Markraběnka se nezajímala jen o řečeno dnešní terminologií regionální míšeňskou politiku, ale hrála i důležitou roli ve vztazích svého manžela s lucemburským rodem. Snažila se i o zlepšení situace v Braniborsku. Nejčastěji však vystupovala v listinách v souvislosti se svým vdovským zajištěním. Vzhledem k dochované pramenné základně by si Alžbětina osobnost zasloužila podrobnější studii. Předkládaná práce

se proto snažila alespoň trochu přiblížit i život této původem moravské markraběnky z rodu Lucemburků.

Při zpracování daného tématu vyvstaly i některé otázky, na něž nelze prozatím nalézt uspokojivé odpovědi, a které by si tudíž zasloužily podrobnější výzkum. Jedná se především o problematiku stupňů dospělosti – prvního ve věku dvanácti let a druhého, tzv. plné dospělosti, v jednadvaceti letech. Poněkud nízká hranice dvanácti let, která nebyla ve střední Evropě obvyklá, způsobuje pocit nejistoty, zda byl chlapec opravdu v takovém věku považován za dospělého. Současní němečtí badatelé používají tuto terminologii a opírají se při tom o starší díla z 19. století. Jak ale bylo naznačeno, taková praxe se příliš nedodržovala.

Za zpracování by jistě stála otázka vztahu míšeňského markraběte Viléma k jeho synovcům Fridrichovi IV., Vilémovi II. a Jiřímu. Právě Fridrich IV. byl nástupcem svého bezdětného strýce. Položení základních kamenů nové mocenské koncepce rodu, o které se zasloužil jednooký markrabě, završil právě tento synovec, který se stal roku 1423 saským kurfiřtem Fridrichem I.

Dalším zajímavým aspektem, na který předkládaná práce narazila, je držba hradu Leisnig, který se nacházel v Plíseňsku, a jak se zdá, byl původně říšským statkem, než se dostal do rukou Wettinů. Zmapování dějin této lokality a hlubší pohled na stav českých lén v Míšeňsku a ve Vogtlandu na přelomu 14. a 15. století by jistě stálo za samostatnou studii. Stejně tak na své zhodnocení čekají Vilémovy aktivity v Braniborsku po boku markraběte Jošta i samostatně ve vztahu k jeho expanzivní politice. Vzhledem k častým půjčkám, které byl jednooký markrabě schopen poskytnout, by byla jistě zajímavým průzkumem i jeho fiskální politika.

Diplomová práce se analýzou poměrů mezi míšeňským markrabětem Vilémem a rodem Lucemburků snažila zaplnit mezeru v současném historickém bádání, které se zatím věnovalo v souvislosti s Wettiny především dění na přelomu 14. a 15. století, zvláště na česko-míšeňské hranici, ale celková osobnost jednookého markraběte zůstala poněkud v pozadí zájmů historiků. Míšeňský markrabě Vilém I. zvaný Jednooký upoutal až nedávno André Thiemeho, který ho označil za jednoho z nejvýznamnějších Wettinů vůbec. Vilém, který nenašel své místo na slavném knížecím průvodu v Drážďanech ani v sále míšeňského zámku Albrechtsburg, by si v budoucnu zasloužil samostatnou monografii, která by zmapovala a zhodnotila veškerou jeho činnost, tedy nejen vztahy k Lucemburkům, ale i k řádu německých rytířů, knížecím rodům v říši, činnost nejen v Braniborsku, ale také v samotném Míšeňsku.

V neposlední řadě je třeba připomenout, že zhodnocení vztahů mezi Vilémem I. Jednookým, králem Václavem IV. a markrabětem Joštem rozšiřuje také pohled na diplomatickou praxi i rodovou politiku Václava IV., která svou stoupající nestabilitou mnohdy vedla k narůstání problémů, místo jejich rázného řešení, a vytvářela prostor pro mocenské ambice jeho moravského bratrance.

Prameny a literatura

1. Prameny

1. 1 Nevydané prameny

Národní archiv Praha, Archiv České koruny (1158–1935), dostupné on-line: <http://monasterium.net:8181/mom/CZ-NA/ACK/>.

Sächsisches Staatsarchiv, Hauptstaatsarchiv Dresden, 10001 Ältere Urkunden.

Sächsisches Staatsarchiv, Hauptstaatsarchiv Dresden, 10004 Kopiale.

Sächsisches Staatsarchiv, Hauptstaatsarchiv Dresden, 10710 Codex diplomaticus Saxoniae regiae.

1. 2 Vydané prameny

Annales Veterocellenses, in: Monumenta Germaniae Historica, Scriptorum XVI., ed. Georgius Henricus PERTZ, Hannoverae 1859, s. 41–47.

Annali der Friuli, ed. Francesco di Manzano, Udine 1856.

Archiv české koruny. Edice faksimilií V/5,6, edd. Věra BERÁNKOVÁ – Denko ČUMLIVSKI, Praha 2006.

Archiv český čili staré písemné památky české i moravské I, ed. František PALACKÝ, Praha 1840.

Augsburger Chronik von 1368–1406, ed. F. FRENSDORF, Die Chroniken der schwäbischen Städte 1, [Die Chroniken der deutschen Städte vom 14. bis 16. Jh., Bd. 4], Leipzig 1865.

Beneš Krabice z Weitmile. Kronika pražského kostela, in: Kroniky doby Karla IV., ed. Marie BLÁHOVÁ, Praha 1987, s. 173–268.

Codex diplomaticus Brandenburgensis. Sammlung der Urkunden, Chroniken und sonstigen Quellenschriften für die Geschichte der Mark Brandenburg und ihrer Regenten I/4, hg. Adolf Friedrich RIEDEL, Berlin 1844.

Codex diplomaticus Brandenburgensis. Sammlung der Urkunden, Chroniken und sonstigen Quellenschriften für die Geschichte der Mark Brandenburg und ihrer Regenten II/2, hg. Adolf Friedrich RIEDEL, Berlin 1845.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae VII (1334–1349), edd. P. Ritter v. CHLUMECKY – Joseph CHYTIL – Vincenz BRANDL, Brünn 1858–1868.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae VIII (1350–1355), ed. Vincenz BRANDL, Brünn 1874.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XI (1375–1390), ed. Vincenz BRANDL, Brünn 1885.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XII (1391-1399), ed. Vincenz BRANDL, Brünn 1890.

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae XIII (1400-1407), ed. Vincenz BRANDL, Brünn 1897.

Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae V/I (1253-1266), edd. Jindřich ŠEBÁNEK – Sáša DUŠKOVÁ, Praha 1974.

Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae II (1198-1230), ed. Gustavus FRIEDRICH, Pragae 1912.

Codex diplomaticus et epistolarius regni Bohemiae III/I (1230-1238), ed. Gustavus FRIEDRICH, Pragae 1942.

Codex diplomaticus Lusatiae superioris III. Die ältesten Görlitzer Ratsrechnungen bis 1419, hg. Richard JECHT, Görlitz 1905-1910.

Codex diplomaticus Saxoniae Regiae I B 1. Urkunden der Markgrafen von Meissen 1381-1395, hg. Hubert ERMISCH, Leipzig 1899.

Codex diplomaticus Saxoniae Regiae I B 2. Urkunden der Markgrafen von Meissen 1396-1406, hg. Hubert ERMISCH, Leipzig 1902.

Codex diplomaticus Saxoniae Regiae I B 3. Urkunden der Markgrafen von Meissen 1407-1418, hg. Hubert ERMISCH, Leipzig 1909.

Codex diplomaticus Saxoniae Regiae II 1. Urkundenbuch des Hochstifts Meissen I (962-1356), hg. Ernst Gotthelf GERSDORF, Leipzig 1864.

Codex diplomaticus Saxoniae Regiae II 15. Urkundenbuch der Stadt Grimma und des Klosters Nimbschen, hg. Ludwig SCHMIDT, Leipzig 1895.

Codex diplomaticus Saxoniae Regiae II 2. Urkundenbuch des Hochstifts Meissen I (1357-1423), hg. Ernst Gotthelf GERSDORF, Leipzig 1865.

Codex diplomaticus Saxoniae Regiae II 4. Urkundenbuch der Stadt Meissen und ihrer Klöster, hg. Ernst Gotthelf GERSDORF, Leipzig 1873.

Codex diplomaticus Saxoniae Regiae II 5. Urkundenbuch der Städte Dresden und Pirna, hg. K. Fr. von POSERN-KLETT, Leipzig 1875.

Codex diplomaticus Saxoniae Regiae II 6. Urkundenbuch der Stadt Chemnitz und ihrer Klöster, hg. Hubert ERMISCH, Leipzig 1879.

Codex juris Bohemici II/I (1306-1378), ed. Hermenegildus JIREČEK, Pragae-Lipsiae 1896.

Das Lehnbuch Friedrichs des Strengen Markgrafen von Meissen und Landgrafen von Thüringen 1349/1350, hgg. Woldemar LIPPERT – Hans BESCHORNER, Leipzig 1903.

Deutsche Reichstagsakten unter König Wenzel III (1397-1400), hg. Julius WEIZSÄCKER, München 1877.

Die Chronica novella des Hermann Korner, hg. Jakob SCHWALM, Göttingen 1895.

Die Chroniken der fränkischen Städte. Nürnberg, Bd. 1, [Die Chroniken der deutschen Städte vom 14. bis 16. Jh., Bd. 1], hg. Die historische Commission bei der königl. Academie der Wissenschaften, Leipzig 1862.

Die Magdeburger Schöppenchronik, in: Die Chroniken der niedersächsischen Städte. Magdeburg, Bd. 1, [Die Chroniken der deutschen Städte vom 14. bis ins 16. Jahrhundert, Bd. 7], bearb. Karl JANICKE, Leipzig 1869.

Gesta archiepiscoporum Magdeburgensium, in: Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum XIV., ed. Wilhelm SCHUM, Hannover 1883.

Historische Notizen eines pegauischen Mönchs aus einer Pergamenthandschrift (Nr. 825., 15. Jahr., Fol.) aus der Universitätsbibliothek zu Leipzig, in: Bericht vom Jahre 1839 an die Mitglieder der Deutschen Gesellschaft zur Erforschung vaterländischer Sprache und Altherthümer in Leipzig, hg. Karl August ESPE, Leipzig 1839, s. 42–43.

Chronica Conventus Ordinis Fratrum Minorum ad. S. Elisabeth prope Isenacum. Chronik des Franziskanerklosters zur hl. Elisabeth bei Eisenach, hg. Michael BIHL, in: Joseph KREMER, Beiträge zur Geschichte der klösterlichen Niederlassungen Eisenachs im Mittelalter, Fulda 1905, s. 167–177.

Chronicon Benessii de Weitmile, in: Fontes rerum Bohemicarum IV, ed. Josef EMLER, Praha 1884.

Johannes Rothe. Thüringische Landeschronik und Eisenacher Chronik, hg. Sylvia WEIGELT, Berlin 2007.

Knihy počtů města Brna z let 1343–1365, ed. Bedřich MENDL, Brno 1935.

Monumenta Germaniae Historica. Constitutiones et acta publica imperatorum et regum, Tomus X, ed. Margaret KÜHN, Vimarie 1979–1991.

Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia III. Acta Urbani V. (1362–70), ed. Archivum terrae Bohemiae, Praeae 1944.

Monumenta Zollerana. Urkunden-Buch zur Geschichte des Hauses Hohenzollern. 4. Band Urkunden der fränkischen Linie 1363–1378, hgg. Rudolph Freiherrn von STILLFRIED – Traugott MAECKER, Berlin 1858.

Monumenta Zollerana. Urkundenbuch zur Geschichte des Hauses Hohenzollern 6. Urkunden der Fränkischen Linie 1398–1411, hgg. Rudolph Freiherrn von STILLFRIED – Traugott M. ERCKER, Berlin 1860.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae II (1252–1310), ed. Josef EMLER, Praeae 1882.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III (1311–1333), ed. Josef EMLER, Praeae 1890.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae V (1346–1355), Fasciculus 2 (1348–1350), edd. Blažena RYNEŠOVÁ – Jiří SPĚVÁČEK, Praeae 1960.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae V (1346–1355), Fasciculus 3 (1350–1352), ed. Jana ZACHOVÁ, Praha 2000.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae VI (1355–1358), Fasciculus 2 (1356–1357), ed. Bedřich MENDL, Pragae 1929.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae VI (1355–1358), Fasciculus 3 (1357–1358), ed. Bedřich MENDL, Pragae 1954.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae VII (1358–1363), Fasciculus 1 (1358–1359), edd. Bedřich MENDL – Milena LINHARTOVÁ, Praha 1954.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae VII (1358–1363), Fasciculus 3 (1360–1361), edd. Bedřich MENDL – Milena LINHARTOVÁ, Praha 1958.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae VII (1358–1363), Fasciculus 4 (1361–1362), edd. Bedřich MENDL – Milena LINHARTOVÁ, Praha 1961.

Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae VIII (1364–1378), Fasciculus 1 (1364–1366), ed. Lenka BLECHOVÁ, Praha 2014.

Regesta imperii VIII. Die Regesten des Kaiserreichs unter Kaiser Karl IV. 1346–1378. Aus dem Nachlasse Johann Friedrich Böhmer's herausgegeben und ergänzt von Alfons HUBER, Innsbruck 1877.

Regesten der Urkunden des Hauptstaatsarchivs Dresden 1366–1380, bearb. Eckhart LEISERING, Halle/Saale 2012.

Regesten der Urkunden des Sächsischen Hauptstaatsarchivs Dresden 1351–1365, bearb. Eckhart LEISERING, Halle/Saale 2003.

Scriptorum rerum Bohemicarum. Tomus III. Annales patrio sermone scripti, vulgo Pulkavae et Benessii de Hořowic chronicorum continuatores anonymi, red. František PALACKÝ, Pragae 1829.

Staré letopisy české z vratislavského rukopisu novočeským pravopisem, red. František ŠIMEK, Praha 1937.

2. Literatura

BAUM, Wilhelm, *Margarete Maultasch. Erbin zwischen den Mächten*, Graz 1994.

BERLET, Erich, *Die sächsisch-böhmische Grenze im Erzgebirge*, Oschatz 1900.

BESCHORNER, Hans, *Die Chemnitzer Teilung der Wettinischen Lande von 1382 im Kartenbilde*, in: Neues Archiv für Sächsische Geschichte und Altertumskunde 54, 1933, s. 135–142.

BLÁHOVÁ, Marie, *Die königlichen Begräbniszeremonien im Spätmittelalterlichen Böhmen*, in: Der Tod des Mächtigen. Kult und Kultur des Todes spätmittelalterlicher Herrscher, hg. Lothar KOLMER, Paderborn 1997, s. 89–111.

BLÁHOVÁ, Marie, *Pražský hrad 2. října 1373. Ceremoniál předání braniborského markrabství českému králi v soudobých českých zprávách*, in: Verba in imaginibus. Sborník

k 70. narozeninám Františka Šmahela, edd. Martin NODL – Petr SOMMER, Praha 2004, s. 131–139.

BLÁHOVÁ, Marie, *Velké dějiny zemí Koruny české I. (do roku 1197)*, Praha 1999.

BLASCHKE, Karlheinz, *Altzelle – ein Kloster zwischen Geistlichkeit und Herrschaft*, in: *Altzelle. Zisterzienserabtei in Mitteldeutschland und Hauskloster der Wettiner*, hgg. Martina SCHATTKOWSKY – André THIEME, Leipzig 2002, s. 89–99.

BLASCHKE, Karlheinz, *Der Fürstenzug zu Dresden. Denkmal und Geschichte des Hauses Wettin*, Leipzig – Jena – Berlin 1991.

BLASCHKE, Karlheinz, *Die Frauen der Wettiner*, Sächsische Heimatblätter. Zeitschrift für sächsische Geschichte, Denkmalpflege, Natur und Umwelt, 40. Jahrgang, Heft 5/1997, s. 257–263.

BLASCHKE, Karlheinz, *Geschichte Sachsens im Mittelalter*, Berlin 1990.

BOBKOVÁ, Lenka – BARTLOVÁ, Milena, *Velké dějiny zemí Koruny české IV.b (1310–1402)*, Praha – Litomyšl 2003.

BOBKOVÁ, Lenka – BOBKOVÁ, Kateřina, *Listiny Jana Lucemburského a Karla IV. v Kapitulním archivu v Budyšíně*, in: *Facta probant homines. Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. Dr. Zdeňky Hledíkové*, edd. Ivan HLAVÁČEK – Jan HRDINA, Praha 1998, s. 71–83.

BOBKOVÁ, Lenka – BŘEZINA, Luděk – ZDICHYNEC, Jan, *Horní a Dolní Lužice*, Praha 2008.

BOBKOVÁ, Lenka – VELIČKA, Tomáš: ve spolupráci s Mladou HOLOU a Janem ZDICHYNCEM, *Jan Zhořelecký. Třetí syn Karla IV.*, Praha 2016.

BOBKOVÁ, Lenka, *Beziehungen zwischen den Wettinern und Luxemburgen in den territorialen Plänen von Karl IV.*, Sächsische Heimatblätter. Zeitschrift für sächsische Geschichte, Denkmalpflege, Natur und Umwelt, 43. Jahrgang, Heft 2/1997, s. 72–79.

BOBKOVÁ, Lenka, *Budyšín, místo diplomatických schůzek Karla IV.*, in: *Regnum Bohemiae et Sacrum Romanum Imperium. Sborník k počtě Jiřího Kuthana*, edd. Jan ROYT – Michaela OTTOVÁ – Aleš MUDRA, Praha 2005, s. 103–113.

BOBKOVÁ, Lenka, *Cizí šlechta usazená v severních Čechách do poloviny 17. století*, in: *Život na šlechtickém sídle v 16.–18. století. Sborník příspěvků z konference na pedagogické fakultě UJEP v Ústí nad Labem 30.–31. října 1991*, s. 99–113.

BOBKOVÁ, Lenka, *Česká koruna na sklonku středověku*, in: *Česká krouna na rozcestí. K dějinám Horní a Dolní Lužice a Dolního Slezska na přelomu středověku a raného novověku (1437–1526)*, edd. Lenka BOBKOVÁ a kol., Praha 2010, s. 25–86.

BOBKOVÁ, Lenka, *České državy ve Vogtlandu a v Plíseňsku za vlády prvních Lucemburků*, in: *Sborník pedagogické fakulty v Ústí nad Labem. Řada historická*, Praha 1985, s. 5–36.

BOBKOVÁ, Lenka, *Česko-míšeňská hranice na přelomu 14. a 15. století aneb Donínská válka*, in: *Historik zapomenutých dějin. Sborník příspěvků věnovaných prof. dr. Eduardu Maurovi*, redd. Marie KOLDINSKÁ – Alice VELKOVÁ, Praha 2003, s. 258–270.

BOBKOVÁ, Lenka, *Die Beziehungen zwischen Böhmen und Sachsen im Mittelalter und in der frühen Neuzeit*, in: Historischer Haus- und Stadtbau im böhmisch-sächsischen Raum. Tagungsband 1999, Ústí nad Labem 2000, s. 9–17.

BOBKOVÁ, Lenka, *Markrabství braniborské v rukou Lucemburků*, in: Korunní země v dějinách českého státu II. Společné a rozdílné. Česká koruna v životě a vědomí jejích obyvatel ve 14.–16. století, edd. Lenka BOBKOVÁ – Jana KONVIČNÁ, Praha 2005, s. 159–190.

BOBKOVÁ, Lenka, *Sasko v teritoriální politice českých králů do roku 1459*, in: Čechy a Sasko v proměnách dějin. Sborník příspěvků konference, která se konala 10.–11. 11. 1993 v Ústí nad Labem, s. 49–67.

BOBKOVÁ, Lenka, *Smělý cíl, malý úspěch. Jošt Moravský a markrabství braniborské*, in: Morava v časech markraběte Jošta, ed. Libor Jan, Brno 2012, s. 59–80.

BOBKOVÁ, Lenka, *Územní politika prvních Lucemburků na českém trůnu*, Ústí nad Labem 1993.

BOBKOVÁ, Lenka, *Velké dějiny zemí Koruny české IV.a (1310–1402)*, Praha 2003.

BOBKOVÁ, Lenka, *Zlaté buly sicilské v ustanoveních Karla IV.*, in: Zlatá bula sicilská. Mezi mýtem a realitou, edd. Martin WIHODA – Josef ŽEMLIČKA, Praha 2016, s. 98–126.

BŘEZINA, Luděk, *Mezi králem a stavy. Dolnolužické zemské fojstství na prahu novověku (1490–1620)*, Univerzita Karlova, Praha 2011.

BUTZ, Reinhardt, *Die Wettiner und das Coburger Land von 1353 bis zum Tode Markgraf Friedrichs III. von Meissen 1381*, in: Coburg 1353. Stadt und Land Coburg im Spätmittelalter, hgg. Reinhardt BUTZ – Gert MELVILLE, Coburg 2003, s. 139–157.

DAXECKER, Franz, *Die Verletzungen des rechten Auges Oswalds von Wolkenstein*, Berichte des Naturwissenschaftlich-Medizinischen Vereins in Innsbruck 83, 1996, s. 325–330.

DELAU, Reinhard, *Der Fürstenzug in Dresden*, Dresden 2005.

Der Fürstenzug. Ein Wandbild wird lebendig, hgg. Verein Der Fürstenzug zu Dresden e.V. – Staatliche Schlösser, Burgen und Gärten Sachsen, Dresden 2007.

Die Grabmonumente im Dom zu Meißen, hg. Matthias DONATH, Leipzig 2004.

DIETRICH, Andrea – FINGER, Birgit – HENNIG, Lutz, *Als Weesenstein noch böhmisch war... Der Vertrag zu Eger 1459 und die Geschichte des sächsisch-böhmischen Grenzraumes*, Müglitztal 2011.

DOHNA, Siegmars Graf, *Die Donin's. Aufzeichnungen über die erloschenen Linien der Familie Dohna*, Berlin 1876.

DONATH, Matthias, *Der Meißner Dom als Grablege*, in: Die Grabmonumente im Dom zu Meißen, hg. Matthias DONATH, Leipzig 2004, s. 11–23.

DÜLMEN, Richard van, *Historická antropologie. Vývoj. Problémy. Úkoly*, Praha 2002.

EIGENWILL, Reinhardt, *Dresden als Residenzort Markgraf Wilhelms I.*, Dresdner Hefte 65, 2001, s. 56–61.

ERMISCH, Hubert, *Die Dohnasche Fehde*, in: Neues Archiv für Sächsische Geschichte und Altertumskunde 22, 1901, s. 225–285.

ERMISCH, Hubert, *Die Erwerbung von Eilenburg durch Markgraf Wilhelm I.*, Neues Archiv für Sächsische Geschichte und Altertumskunde 19, 1898, s. 193–212.

ERMISCH, Hubert, *Die geschichtlichen Beinamen der Wettiner*, Neues Archiv für Sächsische Geschichte und Altertumskunde 17, 1896, s. 1–32.

ERMISCH, Hubert, *Eine Hofhaltsrechnung Markgraf Wilhelms I. (1386)*, Neues Archiv für Sächsische Geschichte und Altertumskunde 18, 1897, s. 1–30.

ERMISCH, Hubert, *Landgraf Baltazar von Thüringen († 18. Mai 1406)*, Wissenschaftliche Beilage der Leipziger Zeitung, č. 57, 1906, s. 225–232.

Es wird die glucke... Symposium des Heimatvereins des Bornaer Landes 700 Jahre Schlacht bei Lucka am 14. Juni 2007 auf der Burg Gnanstein, Borna 2007.

FAJT, Jiří, *Dlouhý stín císaře Karla IV. K recepci lucemburské panovnické reprezentace v severovýchodních teritoriích Svaté říše římské*, Praha 2015.

FENSKE, Lutz, *Zum Vorgang der Lehnsübertragung der Mark Meißen an den Wettiner Heinrich I. von Eilenburg im Jahre 1089*, in: 900-Jahr-Feier des Hauses Wettin, hg. Hans ASSA VON POLENZ, Regensburg 1989, s. 19–28.

FLODROVÁ, Milena, *Lucemburská dynastie*, in: Moravští Lucemburkové 1350–1411, Sborník prací muzea města Brna, Brno 2000, s. 13–36.

FÜLLE, Rudolf, *Markgraf Wilhelms I. landesherrliche Tätigkeit in der Mark Meissen (1382–1406)*, Leipzig 1912.

GROß, Reiner, *Die Wettiner*, Stuttgart 2007.

GROTEGEND, Siegfried, *Die Erwerbspolitik Kaiser Karls IV. Zugleich ein Beitrag zur politischen Geographie des deutschen Reiches im 14. Jahrhundert*, Historische Studien 66, Berlin 1909.

GUERREAU-JALABERT, Anita, *Příbuzenství*, in: Encyklopedie středověku, edd. Jacques LE GOFF – Jean-Claude SCHMITT, Praha 2008, s. 540–551.

HECHT, Fritz, *Johann von Mähren*, Halle 1911.

Historisches Ortsnamenbuch von Sachsen. Band 1. A–L, hg. Ernst EICHLER – Hans WALTHER, Berlin 2001.

HOLÁ, Mlada, *Pobyty Karla IV. a jeho dvora ve Vratislavi v letech 1348–1372*, in: Dvory a rezidence ve středověku, ed. Dana DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Praha 2006, s. 164–189.

HÖSS, Irmgard, *Georg Spalatin 1484–1545. Ein Leben in der Zeit des Humanismus un der Reformation*, Weimar 1989.

Hrady na hranici Čechy – Sasko, ed. Vlastimil PAŽOUREK, Příbram 2012.

CHARVÁTOVÁ, Kateřina, *Václav II. Král český a polský*, Praha 2007.

KAVKA, František, *Karel IV. Historie života velkého vladaře*, Praha 2016.

- KAVKA, František, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355–1378). (Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika). I. díl (1355–1364)*, Praha 1993.
- KAVKA, František, *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355–1378). (Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika). II. díl (1364–1378)*, Praha 1993.
- KOBUCH, Manfred, *Der Rote Turm zu Meißen – ein Machtsymbol wettinischer Landesherrschaft*, in: *Landesgeschichte als Herausforderung und Programm*. Karlheinz Blaschke zum 70. Geburtstag, hg. Uwe JOHN, Leipzig 1997, s. 53–88.
- KONVIČKÁ, Jana, *Opavsko a opavští Přemyslovci za vlády posledních Lucemburků*, in: *Paginae Historiae* 5, Praha 1997, s. 5–25.
- KRAUS, Thomas R., *Eine unbekannte Quelle zur ersten Gefangenschaft König Wenzels im Jahre 1394*, *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters* 43, 1987, s. 135–159.
- KUTHAN, Jiří – ROYT, Jan, *Katedrála sv. Víta, Václava a Vojtěcha. Svatyně českých patronů a králů*, Praha 2011.
- LAURIN, František, *Pokrevnství a švakrovství, jakožto překážky manželství rozlučující podle práva církevního*, Praha 1891.
- LEISERING, Eckhart, *Die Rechte der Wettiner als Reichsfürsten. Eine Aufzeichnung von 1350*, *Neues Archiv für Sächsische Geschichte und Altertumskunde* 69, 1998, s. 233–243.
- LEISERING, Eckhart, *Die Titulaturen der Wettiner im 14. Jahrhundert*, in: *Landesgeschichte und Archivwesen. Festschrift für Reiner Groß zum 65. Geburtstag*, hg. Renate WIßUWA – Gabriele VIERTEL – Nina KRÜGER, Dresden 2002, s. 93–120.
- LEISERING, Eckhart, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete 1349–1382. Landesherrschaft zwischen Vormundschaft, gemeinschaftlicher Herrschaft und Teilung*, Halle/Saale 2006.
- LEISERING, Eckhart, *Markgraf Wilhelm als Landesherr – Herrschaftsmethoden vor und nach der Erlangung der alleinigen Herrschaft in der Markgrafschaft Meissen im Jahr 1382*, in: *Wilhelm der Einäugige. Markgraf von Meissen (1346–1407)*, hg. Staatliche Schlösser, Burgen und Gärten Sachsen, Dresden 2009, s. 79–92.
- LINDNER, Michael, *Kaiser Karl IV. und Mitteldeutschland*, in: *Kaiser, Reich und Region*, hg. Michael LINDNER, Berlin 1997, s. 83–180.
- LINDNER, Michael, *Markgraf Wilhelm von Meissen im Reich. „Der Marcgraffin von Missin Schulmeister unde ir aller anwiser, der dy Herschafft zcu Missin sere bessirte“*, in: *Wilhelm der Einäugige. Markgraf von Meissen (1346–1407)*, hg. Staatliche Schlösser, Burgen und Gärten Sachsen, Dresden 2009, s. 27–42.
- LINDNER, Theodor, *Geschichte des deutschen Reiches unter König Wenzel II*, Braunschweig 1880.
- LIPPERT, Woldemar, *Markgraf Wilhelm von Meißen und Elisabeth von Mähren. Beitrag zur Geschichte der Beziehungen zwischen Wettinern und Luxemburgern in der zweiten Hälfte des XIV. Jahrhunderts*, in: *Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen* 30, Nr. II. und III, Prag 1892, s. 93–127.

LIPPERT, Woldemar, *Meißnisch-böhmische Beziehungen zur Zeit König Johannis und Karls IV.*, in: Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen 35, Prag 1897, s. 240–265.

LIPPERT, Woldemar, *Wettiner und Wittelsbacher sowie die Niederlausitz im XIV. Jahrhundert. Ein Beitrag zur deutschen Reichs- und Territorialgeschichte*, Dresden 1894.

MAGIRIUS, Heinrich, *Markgraf Wilhelm als Bauherr. Architektur „um 1400“ in der Mark Meißen*, in: Landesgeschichte als Herausforderung und Programm. Karlheinz Blaschke zum 70. Geburtstag, hgg. Uwe JOHN – Josef MATZERATH, Stuttgart 1997, s. 123–156.

MARKUS, Paul, *Das Klarissenkloster zu Seußlitz*, in: Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Stadt Meißen, Bd. 7, Meißen 1909, s. 79–122.

MEYER, H. B., *Hof- und Zentralverwaltung der Wettiner in der Zeit einheitlicher Herrschaft über die meissnisch-thüringischen Lande 1248–1379*, Leipzig 1902.

MEZNÍK, Jaroslav, *Lucemburská Morava 1310–1423*, Praha 2001.

MITTERAUER, Michael, *Mittelalter*, in: Geschichte der Familie, hg. Andreas GESTRICH, Stuttgart 2003, s. 160–363.

NEUGEBAUER, Wolfgang, *Die Hohenzollern. Band 1: Anfänge, Landesstaat und monarchistische Autokratie bis 1740*, Stuttgart – Berlin – Köln 1996.

NODL, Martin, *Rituál rozvodu*, in: Stát, státnost a rituály přemyslovského věku, ed. Martin WIHODA, Brno 2006, s. 113–134.

OBŮRKOVÁ, Radka, *Druhá římská jízda Karla IV.*, Univerzita Karlova, Praha 2013.

PATZE, Hans – SCHLESINGER, Walter, *Geschichte Thüringens. Zweiter Band. 1. Teil*, Köln 1974.

PÄTZOLD, Stefan, *Die frühen Wettiner. Adelsfamilie und Hausüberlieferung bis 1221*, Köln 1997.

PFISTER, Silvia, *Das Huhn, das goldene Eier legt – Katharina von Henneberg (vor 1334–1397) und ihr Erbe*, in: „Seien Sie doch vernünftig!“. Frauen der Coburger Geschichte, hgg. Gaby FRANGER – Edmund FREY – Brigitte MAISCH, Coburg 2008, s. 18–33.

PIRCHAN, Gustav, *Italien und Kaiser Karl IV. in der Zeit seiner zweiten Romfahrt I.*, Prag 1930.

POSSE, Otto, *Die Hausgesetze der Wettiner bis zum Jahre 1486*, Leipzig 1889.

POSSE, Otto, *Die Wettiner. Genealogie des Gesamthauses Wettin Ernestinischer und Albertinischer Linie mit Einschluß der regierenden Häuser von Großbritannien, Belgien, Portugal und Bulgarien*, Leipzig 1994.

REITEMEIER, Arnd, *Aussenpolitik im Spätmittelalter. Die diplomatischen Beziehungen zwischen dem Reich und England 1377–1422*, Paderborn 1999.

REITINGER, Lukáš, *Nekrologia kláštera Pegau. Pozapomenuté svědectví o Přemyslovcích (nejen) Kosmova věku*, in: Proměna středověčného Evropy raného a vrcholného středověku.

Mocenské souvislosti a paralely, redd. Martin WIHODA – Lukáš REITINGER, Brno 2010, s. 372–415.

RIESE, Brigitte, *Burg Mildenstein*, Leipzig 2001.

ROGGE, Jörg, *Die Markgrafschaft Meißen in der Politik der deutschen Könige und Kaiser in der ersten Hälfte des 12. Jahrhunderts*, in: Konrad von Wettin und seine Zeit. Protokoll der Wissenschaftlichen Konferenz anlässlich des 900. Geburtstags Konrads von Wettin im Burggymnasium Wettin am 18. und 19. Juli 1998, hg. vom Landesheimatbund Sachsen-Anhalt, e. V., Halle (Saale) 1999, s. 56–69.

ROGGE, Jörg, *Die Wettiner. Aufstieg einer Dynastie im Mittelalter*, Ostfildern 2005.

ŘEZNÍK, Miloš, *Sasko*, Praha 2005.

SCHIRMER, Adolf, *Die Schlacht bei Lucka. Ein Wendepunkt in der Geschichte der Wettiner*, Leipzig 1907.

SCHLESINGER, Walter, *Entstehung und Bedeutung der sächsisch-böhmischen Grenze*, Neues Archiv für Sächsische Geschichte und Altertumskunde 59, 1938, s. 6–38.

SCHMIDT, Gerhard, *Pirnas Fernhandel bis zum 16. Jahrhundert*, Sächsische Heimatblätter 20, 1974, s. 117–123.

SCHMIDT, Ondřej, *Jan z Moravy. Zapomenutý Lucemburk na aquilejském stolci*, Praha 2016.

SCHULTZE, Johannes, *Die Mark Brandenburg II. Die Mark unter Herrschaft der Wittelsbacher und Luxemburger (1319–1415)*, Berlín 1961.

SPĚVÁČEK, Jiří, *Jan Lucemburský a jeho doba 1296–1346*, Praha 1994.

SPĚVÁČEK, Jiří, *Karel IV. Život a dílo (1316–1378)*, Praha 1979.

SPĚVÁČEK, Jiří, *Václav IV. (1361–1419). K předpokladům husitské revoluce*, Praha 1986.

SPIES, Wolfgang, *Elisabeth von Lobdeburg-Arnshaugk*, in: Sächsische Biografie, hg. vom Institut für Sächsische Geschichte und Volkskunde e. V., dostupné on-line: <http://www.isgv.de/saebi> (08. 12. 2016).

STRAKA, Tomáš, *Získání Braniborska Karlem IV. – koupě, nebo dobytí?*, Historie – Otázky – Problémy 7, 2015, č. 1, s. 130–147.

ŠTĚPÁN, Václav, *Moravský markrabě Jošt (1354–1411)*, Brno 2002.

TAUBE, Angelika, *Festung Königstein*, Leipzig 2014.

THIEME, André, *Markgraf Wilhelm I. der Einäugige – Zum Nachleben eines „vergessenen Markgrafen“*, in: Wilhelm der Einäugige. Markgraf von Meissen (1346–1407), hg. Staatliche Schlösser, Burgen und Gärten Sachsen, Dresden 2009, s. 11–26.

THIEME, André, *Wilhelm I. (der Einäugige)*, in: Sächsische Biografie, hg. vom Institut für Sächsische Geschichte und Volkskunde e.V., bearb. Martina SCHATTKOWSKY, dostupné on-line: <http://www.isgv.de/saebi/> (30. 12. 2016).

TRESP, Uwe, *Markgraf Wilhelm I. von Meissen und Böhmen – Die „Belagerung“ von Prag (1401)*, in: Wilhelm der Einäugige. Markgraf von Meissen (1346–1407), hg. Staatliche Schlösser, Burgen und Gärten Sachsen, Dresden 2009, s. 43–53.

VAATZ, Arnold, *Elisabeth von Arnshaugk*, in: Sachsens heimliche Herrscher. Die starken Frauen der Wettiner, hg. Ute ESSEGERN, Dresden 2008, s. 28–37.

VANÍČEK, Vratislav, *Velké dějiny země Koruny české III. (1250–1310)*, Praha – Litomyšl 2002.

VELDTRUP, Dieter, *Zwischen Eherecht und Familienpolitik. Studien zu den dynastischen Heiratsprojekten Karls IV.*, Warendorf 1988.

VELÍMSKÝ, Tomáš, *Hrabišici páni z Rýzmburka*, Praha 2002.

VIGENER, Fritz, *Kaiser Karl IV. und der Mainzer Bistumsstreit (1373–1378)*, Westdeutsche Zeitschrift für Geschichte und Kunst. Ergänzungsheft XIV, Trier 1908.

VOIGT, Fritz, *Markgraf Wilhelm von Meißen, Pfandinhaber der Mark Brandenburg*, in: Märkische Forschungen. Band IX., Berlin 1863, s. 164–177.

VOLKMAR, Christoph, *O dlouhé cestě k účtě: Kanonizační řízení Benna Míšeňského, 1499–1523*, in: Světci a jejich kult ve středověku, ed. Petr KUBÍN, Praha 2006, s. 385–398.

VONDRÁČKOVÁ, Jitka, *Purkrabí z Donína na Grabštejně*, Univerzita Karlova, Praha 2002.

WENCK, Carl, *Die Wettiner im XIV. Jahrhundert insbesondere Markgraf Wilhelm und König Wenzel*, Leipzig 1877.

Wettiner. Balladen und Lieder, hg. Otto LYON, Leipzig 1889.

WETZEL, Michael, *Veit I., Herr von Schönburg*, in: Sächsische Biografie, hg. vom Institut für Sächsische Geschichte und Volkskunde e.V., bearb. Martina SCHATTKOWSKY, dostupné on-line: <http://www.isgv.de/saebi/> (17.3.2017).

WILD, Erich, *Das Vogtland und das Egerland in ihren historischen Beziehungen bis ins 16. Jahrhundert*, Neues Archiv für Sächsische Geschichte und Altertumskunde 47, 1926, s. 177–203.

Wilhelm der Einäugige. Markgraf von Meissen (1346–1407), hg. Staatliche Schlösser, Burgen und Gärten Sachsen, Dresden 2009.

WINKEL, Harald, *Die Fehdepolitik Markgraf Wilhelms I. von Meißen*, in: Fehdeführung im spätmittelalterlichen Reich. Zwischen adeliger Handlungslogik und territorialer Verdichtung, hgg. Julia EULENSTEIN – Christine REINLE – Michael ROTHMANN, Affalterbach 2013, s. 165–178.

Wiprecht. Beiträge zur Geschichte des Osterlandes im Hochmittelalter, Beucha 1998.

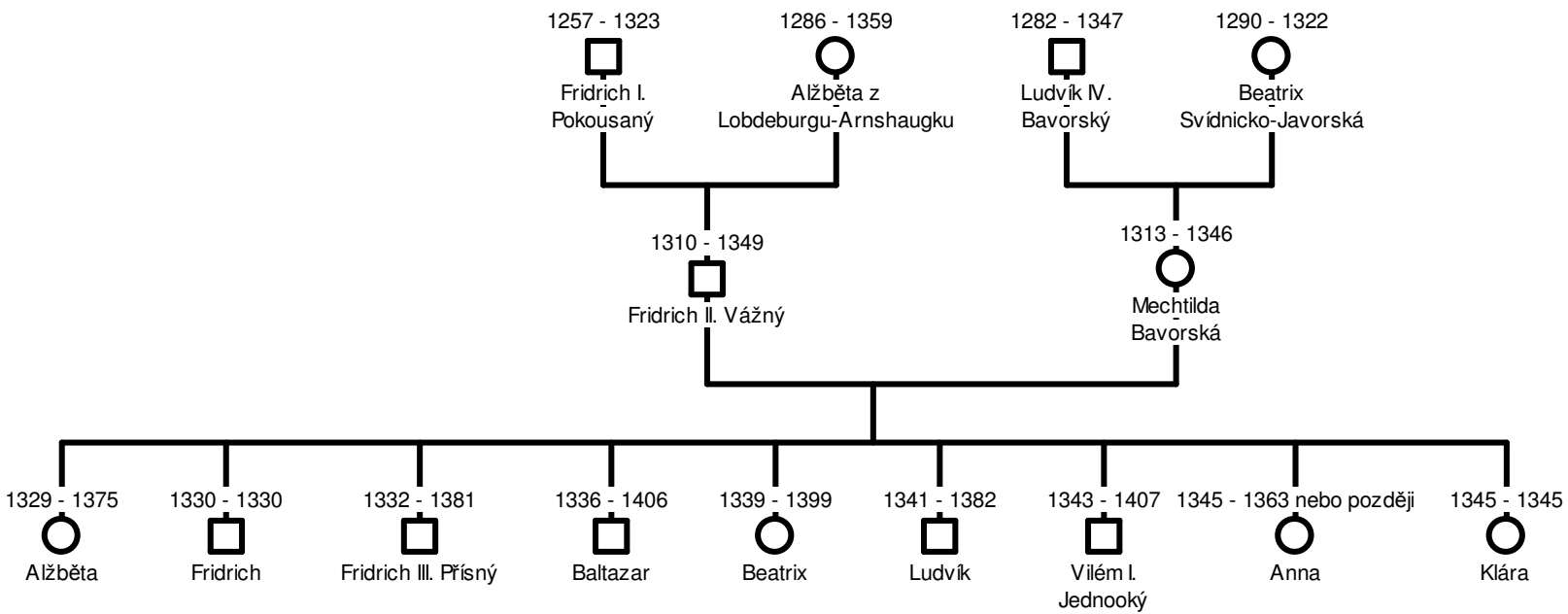
ZÖLLNER, Walter – FLACHENECKER, Helmut *Ludwig von Meissen (1341–1382)*, in: Die Bischöfe des heiligen Römischen Reiches 1198 bis 1448: ein biographisches Lexikon, hg. Erwin GATZ, Berlin 2001, s. 51–52.

ŽEMLIČKA, Josef, *Počátky Čech královských 1198–1253. Proměna státu a společnosti*, Praha 2002.

PŘÍLOHY

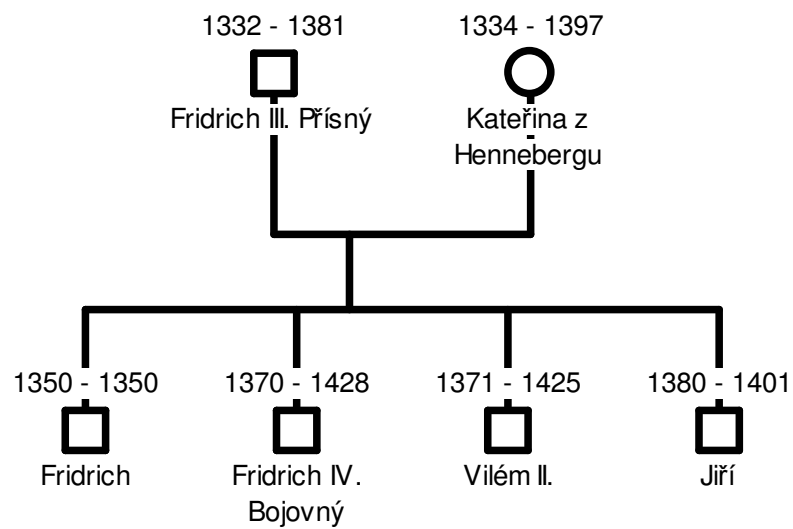
1. Rodokmen Viléma I. Jednookého a jeho sourozenců
2. Potomci Fridricha III. Přísného
3. Potomci Baltazara
4. Příbuzenství Viléma I. Jednookého a Alžběty Moravské
5. Rodokmen Alžběty Moravské a jejích sourozenců
6. Mapa přibližného rozdělení území ovládaného Wettiny roku 1382
7. Mapa držav ve Vogtlandu, Plíseňsku a Durynsku
8. Listina, kterou vydal Karel IV. Wettinům
9. Listina Karla IV. týkající se vdovského zajištění markraběnky Alžběty
10. Listina, kterou vydali Vilém I. Jednooký a jeho manželka Alžběta
11. Listina, kterou vydali Vilém I. Jednooký a jeho manželka Alžběta
12. Listina, kterou vydali markraběnka Alžběta a Vilém I. Jednooký
13. Markrabě Vilém I. Jednooký
14. Manželé Vilém I. Jednooký a Alžběta Moravská
15. Císař Karel IV. a markrabě Vilém I. Jednooký na italském tažení roku 1368
16. Válečné tažení Viléma I. Míšeňského a Jošta Lucemburského proti králi Václavovi IV. při obležení Prahy roku 1401
17. Smrt magdeburského arcibiskupa Ludvíka Míšeňského roku 1382
18. Knížecí průvod v Drážďanech (Fürstenzug)
19. Náhrobní desky Viléma I. Jednookého a Alžběty Moravské v míšeňském chrámu
20. Ostatky Wettinů v klášteře Altzelle
21. Pozůstatky Andreaskapelle v klášteře Altzelle
22. Míšeňské groše

1. Rodokmen Viléma I. Jednookého a jeho sourozenců

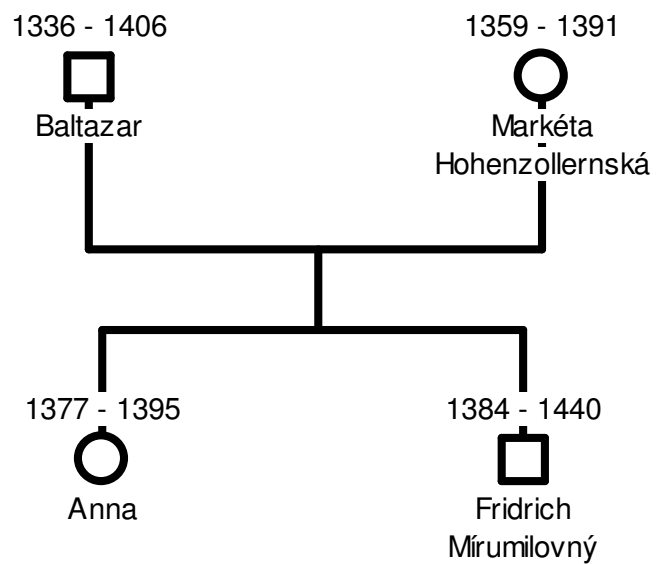
Sestavila autorka.

2. Potomci Fridricha III. Přísného

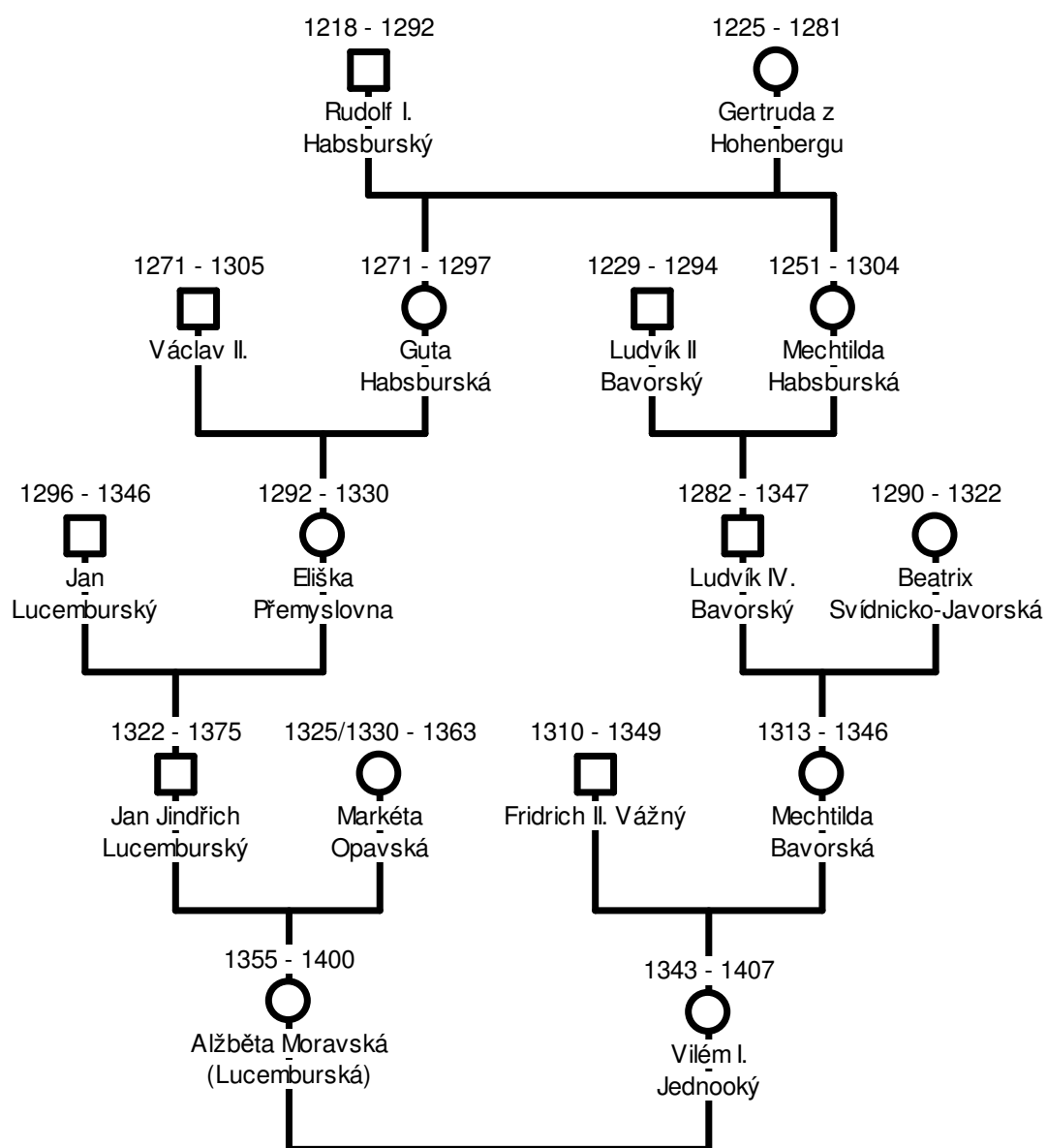
Sestavila autorka.

3. Potomci Baltazara

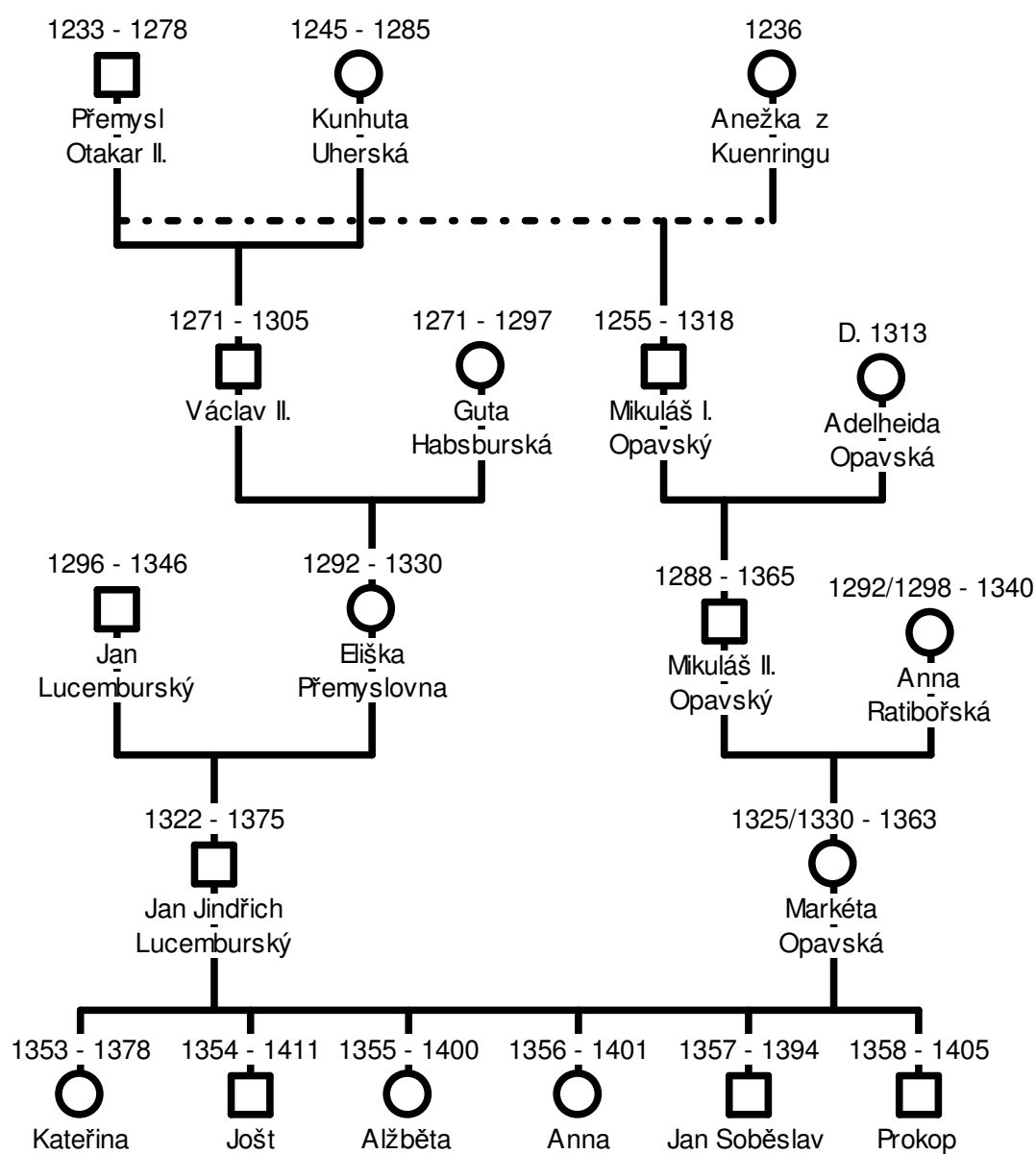
Sestavila autorka.

4. Příbuzenství Viléma I. Jednookého a Alžběty Moravské

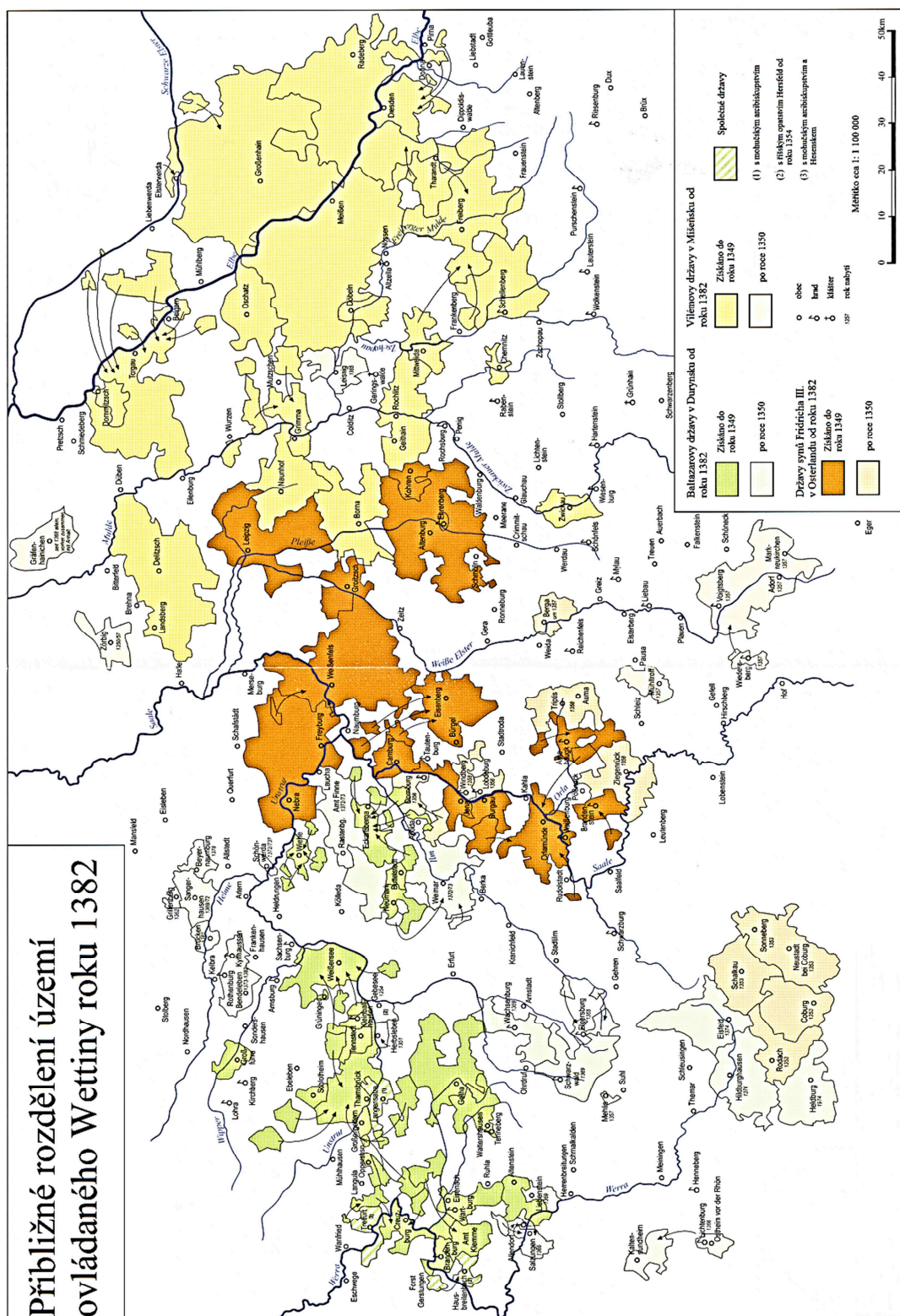
Sestavila autorka.

5. Rodokmen Alžběty Moravské a jejích sourozenců

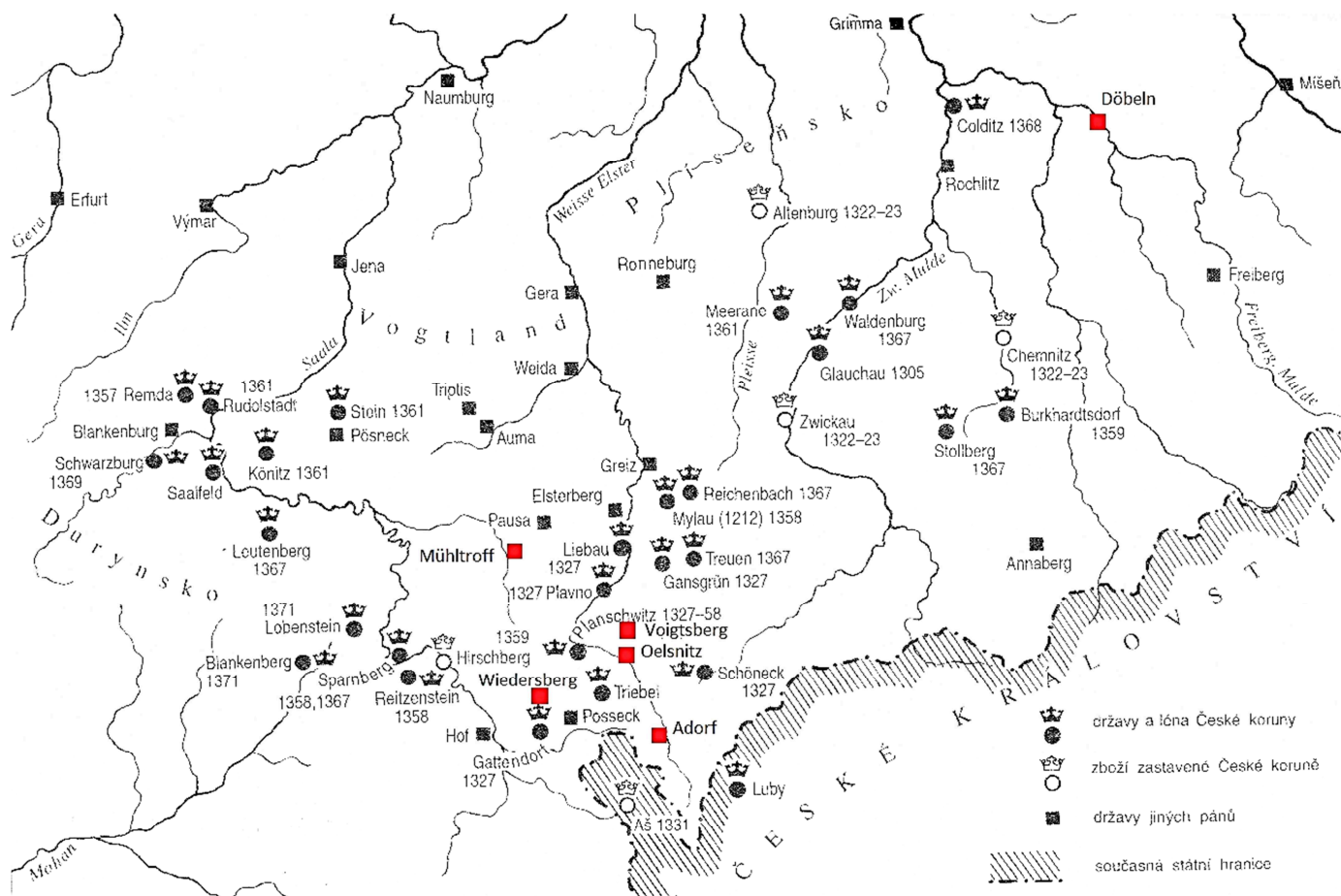
Sestavila autorka.

6. Mapa přibližného rozdělení území ovládaného Wettiny roku 1382

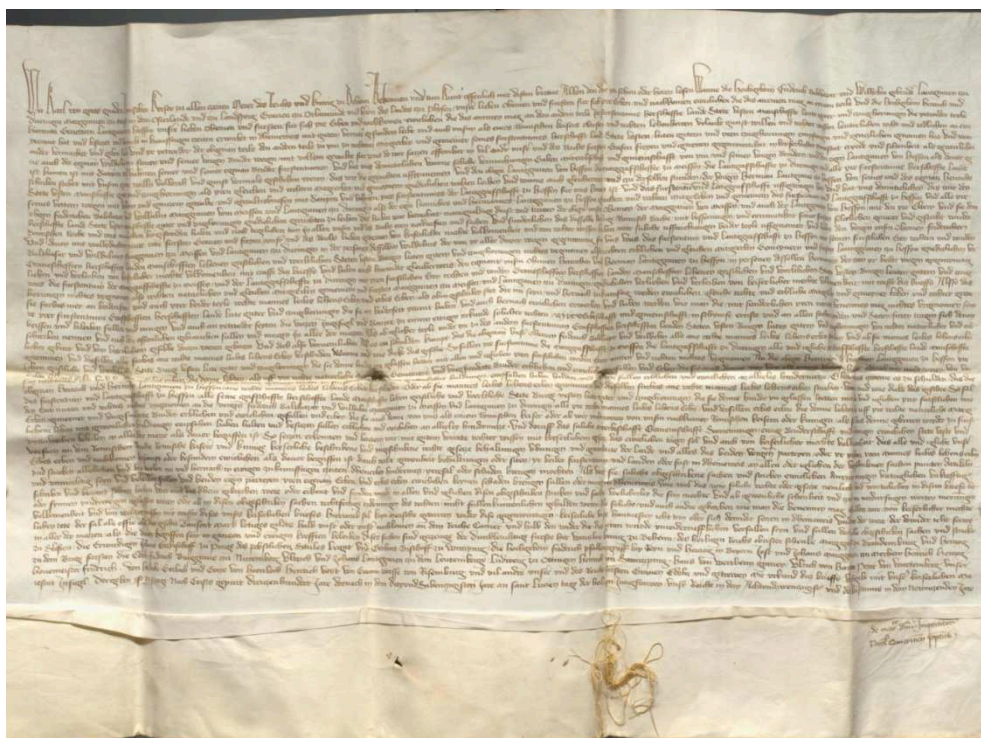
Převzato z E. LEISERING, *Die Wettiner und ihre Herrschaftsgebiete 1349–1382*, mapové přílohy.
Upravila autorka.

7. Mapa držav ve Vogtlandu, Plíseňsku a Durynsku

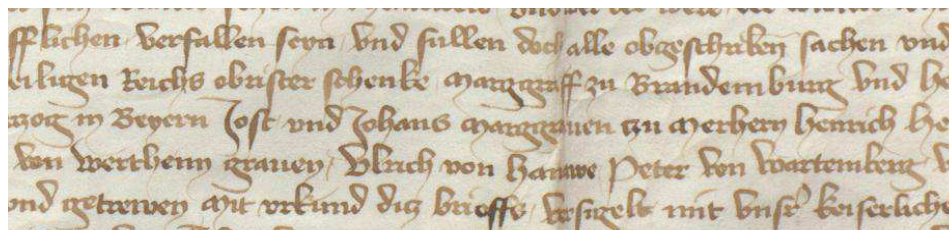

Červeně zvýrazněny jsou statky, které měly podle smlouvy z roku 1367 připadnout markraběnce Alžbětě jako vdovský důchod. Převzato z L. BOBKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české IV.a (1310–1402)*, s. 347. Upravila autorka.

8. Listina, kterou vydal Karel IV. Wettinům

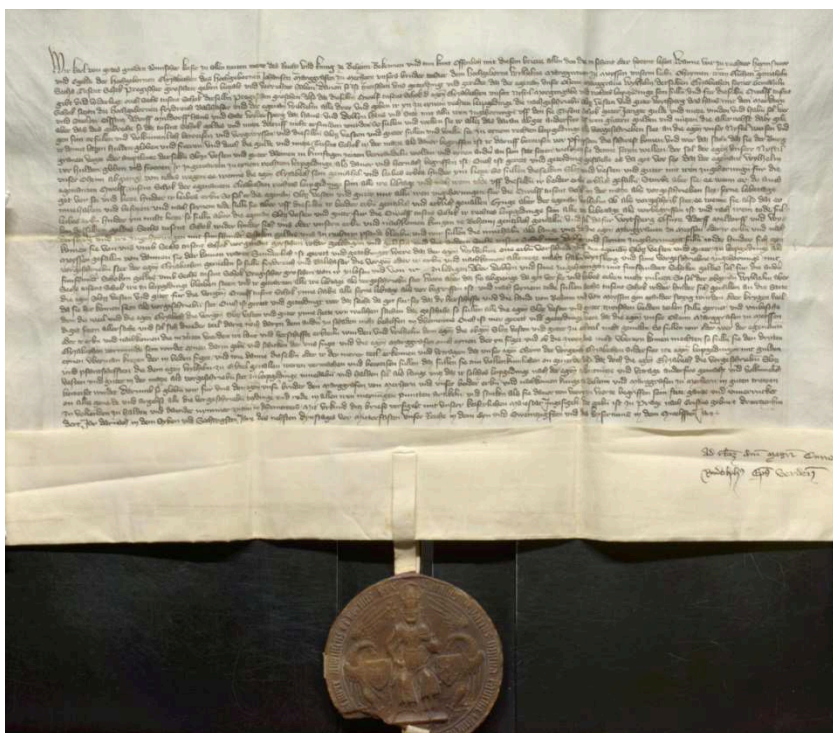
Listina byla vydána dne 13. prosince 1373 v Praze a potvrzovala dohodu, kterou Wettini uzavřeli 9. června 1373 s lanškraťskými hesenskými o dědičné přátelství. Uložena: HStADD, 10001 Ältere Urkunden, č. 4068.

Detail: Ve svědečné řadě vystupuje i moravský markrabě Jošt.

9. Listina Karla IV. týkající se vdovského zajištění markraběnky Alžběty

Listiny byla vydána dne 23. března 1367 v Praze. Uložena: HStADD, 10001 Ältre Urkunden, č. 3854.

10. Listina, kterou vydali Vilém I. Jednooký a jeho manželka Alžběta

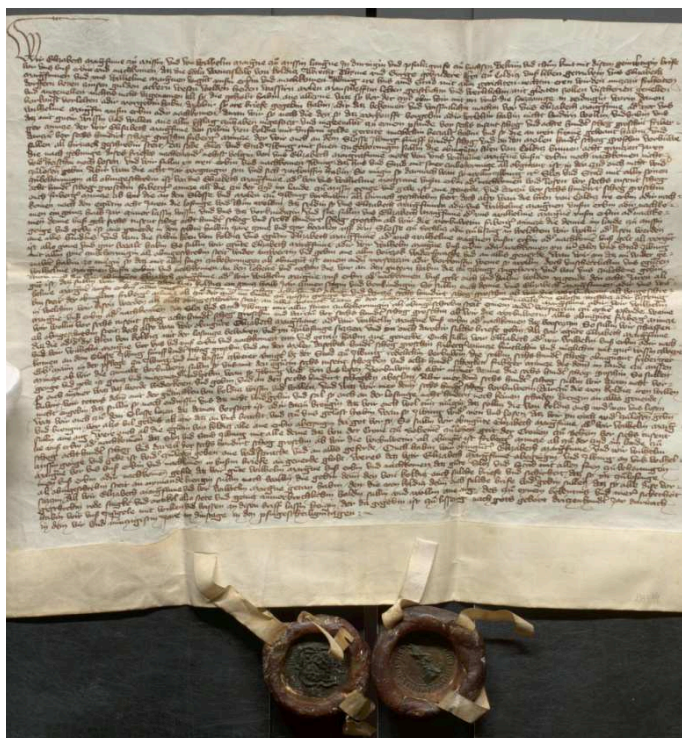
Listina byla vydána dne 10. listopadu 1398 a týkala se hradu a města Leisnig. Uložena: HStADD, 10001 Ältre Urkunden, č. 5068.

11. Listina, kterou vydali Vilém I. Jednooký a jeho manželka Alžběta

Listina byla vydána dne 9. června 1394 a týkala se hradu a města Eilenburg. Uložena: HStADD, 10001 Ältere Urkunden, č. 4861.

12. Listina, kterou vydali markraběnka Alžběta a Vilém I. Jednooký

Listina byla vydána dne 9. června 1394 a týkala se hradu a města Eilenburg. Uložena: HStADD, 10001 Ältere Urkunden, č. 4862.

13. Markrabě Vilém I. Jednooký

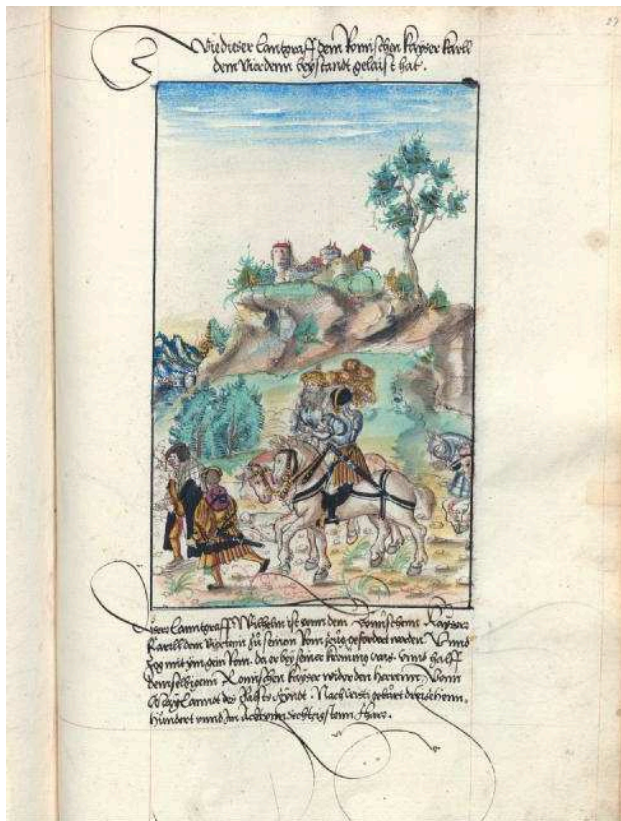
Zdroj: Georg SPALATIN, *Chronik der Sachsen und Thüringer*, 1515-1517, fol. 276r. Dostupné online: <http://www.spalatin-chronik.de> (8. 1. 2016).

14. Manželé Vilém I. Jednooký a Alžběta Moravská

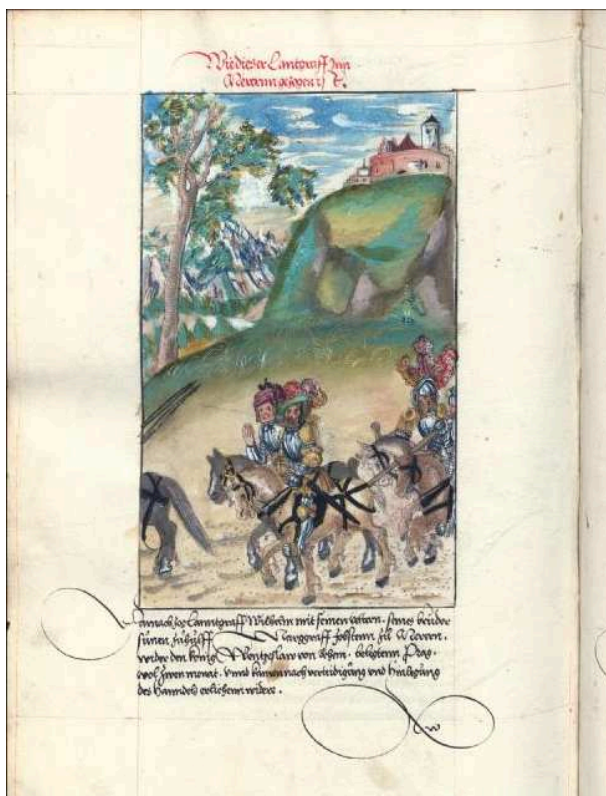
Zdroj: Georg SPALATIN, *Chronik der Sachsen und Thüringer*, 1515-1517, fol. 276v. Dostupné online: <http://www.spalatin-chronik.de> (8. 1. 2016).

15. Císař Karel IV. a markrabě Vilém I. Jednooký na italském tažení roku 1368

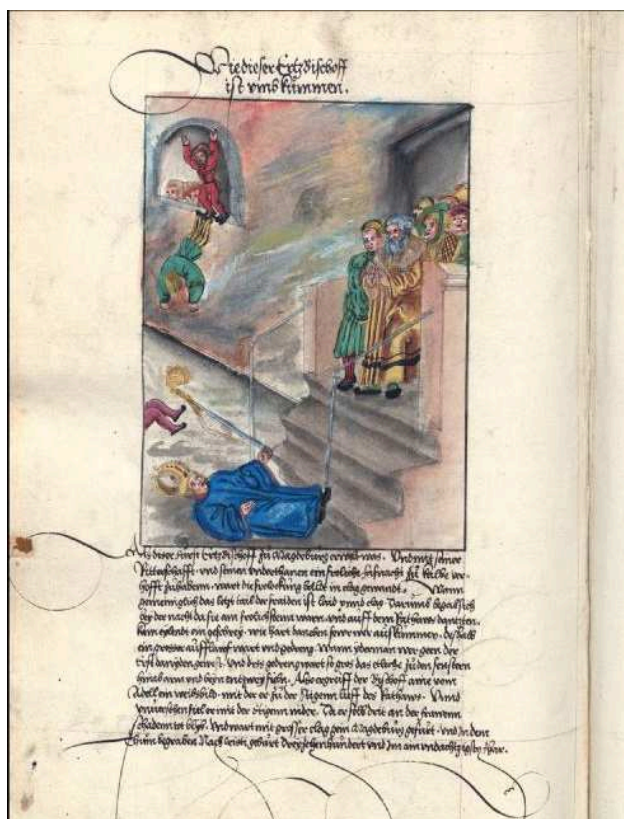
Zdroj: Georg SPALATIN, *Chronik der Sachsen und Thüringer*, 1515-1517, fol. 277r. Dostupné online: <http://www.spalatin-chronik.de> (8. 1. 2016).

16. Válečné tažení Viléma I. Míšeňského a Jošta Lucemburského proti králi Václavovi IV. při obležení Prahy roku 1401

Zdroj: Georg SPALATIN, *Chronik der Sachsen und Thüringer*, 1515-1517, fol. 283v. Dostupné online: <http://www.spalatin-chronik.de> (8. 1. 2016).

17. Smrt magdeburského arcibiskupa Ludvíka Míšeňského roku 1382

Zdroj: Georg SPALATIN, *Chronik der Sachsen und Thüringer*, 1515-1517, fol. 286v. Dostupné online: <http://www.spalatin-chronik.de> (8. 1. 2016).

18. Knížecí průvod v Drážďanech (Fürstenzug)

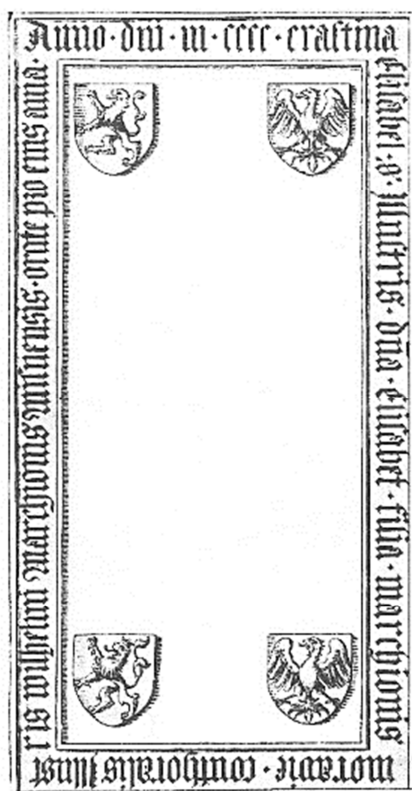

Detail části, kde chybí míšeňský markrabě Vilém I. Jednooký. Foto autorka.

19. Náhrobní desky Viléma I. Jednookého a Alžběty Moravské v míšeňském chrámu

a) Náhrobní deska Viléma I. Jednookého na mědirytině z roku 1692. Zdroj: *Die Grabmonumente im Dom zu Meissen*, s. 286.

b) Náhrobní deska Alžběty Moravské na mědirytině z roku 1692. Zdroj: *Die Grabmonumente im Dom zu Meissen*, s. 276.

c) Náhrobní deska Viléma I. Jednookého. Současný stav. Foto autorka.

d) Náhrobní deska Alžběty Moravské. Současný stav. Foto autorka.

20. Ostatky Wettinů v klášteře Alzelle

Zleva: Mechtilda Bavorská, Kateřina z Hennebergu, Fridrich (syn Fridricha III.), Fridrich III. Přísný, Fridrich II. Vážný. Ostatky jsou dnes uloženy v mauzoleu, které bylo zbudováno na konci 18. století. Foto autorka.

21. Pozůstatky Andreaskapelle v klášteře Alzelle

Původní místo uložení ostatků. Foto autorka.

22. Míšeňské groše

a) Fridricha II. Vážného. Národní muzeum, inv. č. H5-127/IIIb/AR,9.

b) Fridricha III. Přísného. Národní muzeum, inv. č. H5-126/IIIb/AR,198.

c) Baltazara. Národní muzeum, inv. č. H5-65/IIIb/AR,219.

d) Viléma I. Jednookého. Národní muzeum, inv. č. H5-83300.